

CRONICA MARII UNIRI

SEMNEAZĂ:

● ANONYMUS ● JEAN BAPTISTE-BOUR-
GUIGNON D'ANVILLE ● FLAVIUS ARRIANUS
● GEORGE BARIT ● MAURICE BAUMONT ●
NICOLAE BĂLCESCU ● SIMION BĂRNUT ●
JOSEPHUS BENKÖ ● MATHIAS BERNATH ●
ANTONIO BONFINIUS ● POGGIO BRACCIO-
LINI ● CONSTANTIN CANTACUZINO ● DI-
MITRIE CANTEMIR ● FERANTE CAPECI ●
NIKOLAI G. CERNIŠEVSKI ● E.E. CERTAN
● TIMOTEI CIPARIU ● ANTON MARIA DEL
CHIARO ● ANNA COMNENA ●

---

magazin istoric

ANUL XII Nr. 11 (140) NOIEMBRIE 1978

ACCESSERVNT
SERVATIONES
ICAE ET PRAGMATICAE
VM X EXCVRSIBVS
OPERA
PHI CAROLI EDER.

TRANSILVANIA.
SIVE
MAGNVS TRANSILVANIAE
PRINCIPATVS.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΛΟΓΟΙ Θ.
Παράφραση Μανώλη
Παπαδόπουλου

HISTORIAI
HERODOTI
HALICARNASSEI
HISTORIAE VOLUME IX
HISTORIAE
HISTORIAE

HISTOIRE
POLITIQUE ET SOCIALE

POLITIQUE ET
PREMIERES DANUBIENES
PAR REGNIER.

EDWARD GIBBON'S
HISTORY OF THE
DECLINE AND FALL OF THE ROMAN EMPIRE

Sigismundi Bathori mit
Don der Schlacht
dem Michael Wapka auf der Walachey vmd
Geygen Wapka veldner in Ertzherzogthum mit Österreich
Lob und Ehren. Wapka veldner Wapka veldner
mit veldner Wapka veldner Wapka veldner
Wapka veldner Wapka veldner Wapka veldner

Probe
Russischer Anna

von
August Ludwig Schlo
Nussf.: Kniel. Professor der Histori
der Akademien der Wissenschaften
in St. Petersburg, Göttingen, und Stockholm

Realizarea statului național unitar este rezultatul unui lung proces istoric, expresia unei necesități legitime. Condițiile vitrege ale dominației străine au întârziat realizarea acestui deziderat, a acestei cerințe obiective pentru dezvoltarea economico-socială a poporului nostru. Actul unirii nu este o întâmplare, rezultatul unor momente conjuncturale, ci consecința unor cerințe legitime, rodul luptei maselor largi populare hotărâte să facă totul pentru a se uni într-un stat unitar, conștiente că numai în acest fel își puteau deschide calea spre progres, spre afirmarea, cu drepturi egale, în rândul celorlalte popoare și națiuni ale lumii.

NICOLAE CEAUȘESCU

CRONICA MARII UNIRI

U ce poate începe o cronică a unirii? Cu însesi începuturile istoriei noastre. Pentru că unirea a fost un țel fundamental și, odată înfăptuită, un rezultat firesc, legitim, obiectiv, al întregii dezvoltări istorice a poporului. Lupta pentru unire, necurmatele bătălii purtate de masele populare pentru dreptate socială și națională, pentru apărarea independenței și libertății, a pământului strămoșesc au fost marcele torent al istoriei românești, au reprezentat însuși modul românilor de a-și făuri istoria, au constituit trăsătura caracteristică fundamentală a întregii istorii a poporului nostru, determinând însuși modul lui de existență, concepțiile și idealurile sale.

Secol de secol, idealul unirii a strălucit ca o flacără mereu vie. O flacără ce și-a tras neîncetat combustibilul din comunitatea vieții materiale și spirituale a strămoșilor noștri, începând din cele mai îndepărtate vremuri, din străvechea unitate a poporului în spațiul dacic, a cărui strălucită întrupare a reprezentat-o statul centralizat și independent condus de marele rege Burebista. O flacără alimentată de conștiința unității de origine, de cultură și obiceiuri, de neam și limbă, de structură și istorie, de idealuri și aspirații, de permanentele și multiplele legături ce au existat și s-au dezvoltat între toate provinciile istorice românești.

Prezenți de milenii pe aceste meleaguri, românii au avut din timpuri îndepărtate conștiința — cum altfel de limpede sublinia stolnicul Constantin Cantacuzino — că „nu numai ceștia de aici [din Țara Românească], ce și den Ardeal, Țării și mai neași sînt, moldovenii și toți cîșii și într-altă parte se află și au această limbă... tot românii îi șinem că toți aceștia dintr-o fireală au izvorit și cură”. Poporul român, remarcă la rîndul său Nicolae Iorga, „și-a închipuit țara lui totdeauna în legătură cu întreg trecutul și tot pămîntul pe care l-au locuit ai lui”.

e-a lungul anilor, *Magazin istoric* a căutat să înfățișeze în paginile sale istoria românilor așa cum a fost ea, așa cum s-a derulat pe marile ei coordonate, unitatea, independența și libertatea. Încercăm acum, în două numere ale revistei — 11 și 12/1978 — să conturăm cîteva din reperele prin care istoria confirmă că unirea Transilvaniei cu România, formarea statului național unitar realizată acum 60 ani a constituit — cum se arată în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintare a României spre comunism* — „înfăptuirea firească a năzuinței seculare de unitate a poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit

neenumărate generații de înalțăși, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice”. Alături de dovezile puse în evidență de cercetarea istorică românească, ne-am străduit să cuprindem, în paginile acestor numere, extrase din impresionantul volum de mărturii străine — mai puțin cunoscute — în care sînt relevante amploarea și legitimitatea bătăliilor necurmate purtate de-a lungul timpului de români, pentru marile lor idealuri de unitate, libertate și progres.

Răsfoind file de cronici vechi și mai noi, cercetînd izvoare istorice românești și străine, încercăm, deci, în aceste două numere ale revistei, nu o prezentare exhaustivă a istoriei noastre, nu un compendiu sau o cronologie a întregii istorii a românilor, ci o cronică a unirii, o reconstituire a acelor momente din marea istorie a poporului nostru, prin care s-au exprimat în modul cel mai direct unitatea și voința de unitate a românilor. O cronică, desigur, succintă, dar pe care o sperăm esențializată și, totodată, nu mai puțin emoționantă. Pentru că fiecare dintre faptele care au precedat epocalul eveniment de acum șase decenii — cînd prin actul de la Alba Iulia, de unire, a Transilvaniei cu România, s-a încheiat procesul de formare a statului național unitar — a fost scris în istorie cu eroice lupte și jertfe.

voluția istoriei românești a înverdat faptul fundamental că formarea statului național unitar a reprezentat un moment crucial în lupta maselor pentru libertate și progres, a deschis calea spre dezvoltarea națiunii, a creat condiții pentru ridicarea nivelului de civilizație a țării, pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei noastre muncitoare, a activității tuturor forțelor progresiste ale societății. „Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare națională, sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, rezultat al luptei duse de cele mai înalte forțe social-politice ale vremii — în cadrul cărora rolul hotărâtor l-au avut masele populare — unirea din 1918

a reprezentat o adevărată piatră de hotar în dezvoltarea României moderne”. Definind recent profunde semnificații politice și istorice ale aniversării a 60 ani de la formarea statului național unitar român, de la unirea Transilvaniei cu România, tovarășul Nicolae Ceaușescu reliefa din nou că „acest moment epocal din istoria poporului nostru a deschis noi perspective atât dezvoltării forțelor de producție, științei și culturii, cât și afirmării poporului nostru, a aspirațiilor sale de progres, a voinței sale de pace, a hotărârilor de a-și făuri o viață demnă, liberă, de a trăi în prietenie și colaborare cu vecinii săi, cu toate popoarele lumii”.

În deceniile care au urmat unirii din 1918, a avut loc în țara noastră o intensă dezvoltare a industriei, a bazei tehnico-materiale a societății, a activității politice, culturale și artistice. Este, de asemenea, incontestabil că înfăptuirea statului național unitar a dat un nou și puternic impuls mișcării progresiste, revoluționare, a înărit forțele clasei muncitoare, a deschis calea unității dintre muncitori, țărani, intelectuali, dintre toți fiii patriei care doreau ca România să se dezvolte, în cadrul statului unitar, pe o cale democratică, ca problemele sociale să fie rezolvate în folosul maselor populare. În noile condiții istorice s-a intensificat lupta pentru ca oamenii muncii și toți cetățenii de alte naționalități care s-au așezat pe meleagurile Transilvaniei și Banatului de secole, au muncit și luptat împreună cu românii, să se bucure de drepturi depline și, împreună cu întregul popor, să asigure pentru toți cei ce muncesc, pentru toți cetățenii patriei condiții egale de muncă, de viață și învățătură, de participare la conducerea societății.

Privind cu obiectivitate materialistă istoria procesului social, economic, politic — alt de amplu, de complex, de profund — al unirii, nu putem ignora însă faptul că, datorită menținerii la cîrmă statului a vechilor clase — care au folosit unirea pentru consolidarea pozițiilor și privilegiilor lor de clasă, pentru accentuarea exploatarea celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate — nu toate problemele sociale și naționale au putut fi rezolvate. Așteptările maselor muncitoare n-au putut fi realizate în România de atunci, împrejurare istorică proprie și altor țări, unde clasele dominante, care în anumite împrejurări au jucat un rol istoric în dezvoltarea socială, au avut limitele lor și în nici un caz nu concepeau ca puterea să fie predată poporului. De asemenea, marile monopoliuri, ca și marile puteri imperialiste au continuat politica prin care ținteau menținerea României într-o stare de dependență.

Misiunea istorică de a soluționa problemele fundamentale ale societății românești contemporane în interesul întregului popor a revenit Partidului Communist Român, clasei muncitoare, orînduirii societății. „Ceea ce n-a realizat și nu putea realiza regimul burghez-moșieresc, arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-a realizat odată cu înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, cu trecerea la revoluția democratică și apoi socialistă, cu cucerirea puterii politice de către masele largi populare, în momentul în care poporul a devenit cu adevărat stăpîn pe destinele sale, asumîndu-și rolul de făuritor conștient al propriei sale istorii libere și independente”. Edificarea noului orînduirii a inaugurat epoca celor mai profunde transformări înnoitoare în societatea românească, a asigurat împlinirea idealurilor de dreptate socială și națională, pentru care au luptat nenumărate generații de înaintași, cucerirea deplină a independenței și suveranității naționale, afirmarea dreptului sacru al poporului român de a fi stăpîn pe destinele sale. Între aceste realizări se înscrie soluționarea justă, pe baza politicii consecvent principale a partidului communist, a problemei naționale, crearea condițiilor optime pentru o reală și deplină egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor patriei — români, maghiari, germani, sîrbi și de alte naționalități. „Avem într-adevăr, mîndria să afirmăm, sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, că am rezolvat problema națională, am înfăptuit egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii — așa cum puține state au făcut-o pînă acum”.

Evocînd lupta comună a poporului român laolaltă cu naționalitățile conlocuitoare, secretarul general al partidului, președintele Republicii, releva faptul istoric al dezvoltării ei chiar în condițiile orînduirii capitaliste, când oamenii muncii de naționalitate maghiară, germană, de alte naționalități au înțeles că locul lor este alături de oamenii muncii români, că locul forțelor înaintate din rîndul acestor naționalități este în rîndul Partidului Communist Român. „Aceste forțe au acționat cu toată hotărîrea, sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru ca împreună să soluționăm problemele complexe ale dezvoltării democratice în România. Nu poate fi uitată nici un moment poziția adoptată de naționalitățile conlocuitoare față de Dictatul de la Viena, condamnarea acestuia, hotărîrea organizațiilor democratice revoluționare maghiare și germane, ca și de alte naționalități, de a lupta, sub conducerea Partidului Communist Român, pentru apărarea consecventă a libertăților democratice, a integrității României”.

Upă 23 August 1944, fiecare din marile înfăptuiri ale perioadei revoluției și construcției noului societăți au însemnat tot altfel victorii ale tuturor oamenilor muncii, fără nici o deosebire de naționalitate, care au materializat idealurile adevăratei dreptăți și libertăți sociale și naționale pe pămîntul străbun, au ridicat țara pe culmi necunoscute de civilizație. Acum, când istoria consemnează șase decenii de la făurirea statului național unitar român, de la unirea Transilvaniei cu România, idealul unității își găsește cea mai firească împlinire în opera măreață prin care toți fiii republicii noastre socialiste, români, maghiari, germani, sîrbi și de alte naționalități, furește, înfrățiți, societatea socialistă multilateral dezvoltată, asigură libertatea și independența patriei comune sub înțeleapta conducere a Partidului Communist Român, în frunte cu secretarul general, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Marile biruinți cu care înțîmplinăm jubileul unirii Transilvaniei cu România ilustrează cu o deosebită forță de convingere faptul că Partidul Communist Român și-a îndeplinit și își îndeplinește cu cinste misiunea istorică de stegar al intereselor fundamentale ale poporului, de forță politică conducătoare a societății, de centru vital al națiunii noastre socialiste, întreaga politică internă și externă a țării poartă amprenta gândirii și activității creatoare a președintelui Nicolae Ceaușescu — patriot înflăcărat și internaționalist consecvent, personalitate prodigioasă a lumii contemporane — activitate caracterizată prin înălbina rigurozității științifice cu cîteazăna spiritului revoluționar, inovator, intransigent revoluționar, cu marea dragoste de oameni, cu un profund umanism communist. În jurul partidului, al secretarului său general, se cimentează tot mai puternic unitatea tuturor cetățenilor patriei, indiferent de naționalitate, care, în aceste zile de aniversare, înscriu în cartea biruințelor României socialiste noi fapte de creație durabilă, ridicînd patria noastră pe noi culmi ale civilizației și progresului.

De pe înălțimile realizărilor acestor ani, cei mai luminoși și rodnici din întreaga istorie a românilor, și în perspectiva anilor de mîine, să întocmim filele cronicii lungului drum spre unire a poporului nostru.

**E TERITORIUL DE
ASTĂZI AL ROMÂNIEI
S-AU SUCCEDAT DE-A
LUNGUL MILENIILOR,
CORESPUNZĂTOR LE-
GILOR OBIECTIVE
ALE DEZVOLTĂRII
ISTORICE, ORÎNDUI-
RILE SOCIALE CU-
NOSCUTE PE PLAN**

**UNIVERSAL, ACUMULÎNDU-SE O BOGATĂ
CIVILIZAȚIE MATERIALĂ ȘI SPIRITUALĂ.**

1000000-2500 î.e.n.

Numeroase vestigii arheologice atestă faptul că pământul patriei noastre a fost locuit începând din cele mai îndepărtate timpuri, din Paleolitic, continuând cu Mezoliticul și Neoliticul. Din Neolitic, de exemplu, sînt cunoscute mari culturi materiale:

Criș-Starcevo (cea mai veche ceramică pictată — mileniul 5 î.e.n.); făuritorii ei se ocupă cu cultivarea pământului și creșterea vitelor, locuind în așezări din apropierea cursurilor de apă sau în peșteri; *Ceramica liniară* (decor din benzi incizate, alcătuite din linii paralele cu motive unghiulare și spirale), răspîdită în cea mai mare parte a Transilvaniei, Moldovei și Munteniei de Nord-Est; *Hamangia* (mileniul 4-3 î.e.n.), remarcabilă prin varietatea formelor și plastica bogată și originală, statuetele descoperite la Cernavodă „Gînditorul” și soția sa, fiind adevărate capodopere; *Vînca-Turdaș*, în Banat, Oltenia de Vest și Sud-Vest și pe valea Mureșului (primele vase antropomorfe și zoomorfe din ceramica românească); *Boian*, zona de geneză — Cîmpia Munteană; răspîndire între Carpați și Balcani; *Gumelnița* (apărută pe fundalul culturii Boian cu unele elemente ale culturii Hamangia), una dintre cele mai strălucite culturi neolitice ale Sud-Estului european; s-a extins în Sud-Estul Moldovei, Dobrogea, Nord-Estul Bulgariei; *Cucuteni* (mijlocul mileniului 4 î.e.n.), în Sud-Estul Transilvaniei și Sud-Vestul Moldovei, — una dintre cele mai remarcabile mărturii neolitice europene.

Crearea umană din trecutul îndepărtat de pe aceste meleaguri a reținut atenția și a numeroși cercetători de peste hotare, printre care profesorul *Paul MacKendrick* de la Universitatea Wisconsin (S.U.A.): „Peste tot în

Europa, cultura neolitică are un caracter revoluționar, marcînd trecerea de la viața nomadă la cea sedentară.... Este momentul în care omul a început să aprecieze și să creeze frumosul. Dar nicăieri, exceptînd bazinul Mării Egee, tendința aceasta către frumos nu este mai bine reprezentată ca în sculptura și ceramica neoliticului din România. De fapt, se poate afirma că în cultura autohtonă au existat două mari momente: primul, în perioada neolitică și al doilea, trei milenii mai tîrziu, în perioada statului dac independent. Unul din cele mai reușite exemple ale sculpturii neoliticului românesc îl reprezintă cuplul „Gînditorul” și soția sa. Statuetele, din teracotă neagră lucioasă, nu ating nici cinci inci [o incie = 2,54 cm] înălțime, dar, deși dimensiunile lor sînt mici, conținutul simbolic este foarte dens... Înflorirea neoliticului în România nu a fost un fenomen brusc. Dezvoltarea sa progresivă, începînd cu anii 3000-2700 î.e.n., a fost bine observată în localitatea Izvoarele, aflată la aproximativ 5 mile [o milă = 1 609 m] Est de orașul Piatra Neamț ... Cea mai impresionantă așezare neolitică din Moldova este cea de la Cucuteni, localitate aflată la 36 mile de orașul Iași... Gloria culturii Cucuteni o constituie ceramica pictată... În România, satul neolitic excavat aproape în întregime este Hăbășești... Existența a 44 case indică prezența unei populații de 300-350 persoane, dintre care vreo 200 constituiseră, probabil, forța de muncă folosită la săparea celor două șanțuri de apărare, fiecare lung de 400 picioare, lat de 12-14 picioare și adînc de 5-12 picioare”.

2500-1800 î.e.n.

Perioada de tranziție de la Neolitic la epoca bronzului este marcată, de asemenea, de profunde transformări.

1800-800 î.e.n.

Apărută încă la începutul mileniului 2 î.e.n., metalurgia bronzului se răspîndește

¹ Toate textele culese cu acest corp de literă sînt citate din Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Pentru a înlesni lectură cititorilor, toate datele din paginile care urmează sînt pe stil vechi. Interperierile în citate sînt marcate prin puncte de suspensie, iar cuvintele explicative, introduse de noi, prin paranteze drepte. Citatele din documente și lucrări românești mai vechi sau din lucrări traduse în limba română de-a lungul timpului și intrate în circulație ca atare sînt redată păstrîndu-se caracteristicile stilistice ale originalului, dar cu respectarea normelor ortografice actuale.

treptat, generalizându-se. Uneltele și armele din bronz le înlocuiesc pe cele din piatră. Are loc prima mare diviziune socială a muncii — despărțirea agricultorilor de păstori. Dezvoltarea forțelor de producție determină o tot mai pronunțată stratificare socială. Marile culturi ale epocii (*Gîna, Monteoru, Wietenberg, Otomani, Gîrla Mare, Noua*) formează, în ansamblul lor, o unitate din punct de vedere al trăsăturilor materiale, etnice, al manifestărilor culturale și spirituale. Oamenii din epoca bronzului pot fi considerați strămoșii tracilor.

IMPORTANȚĂ DEOSEBITĂ A AVUT ORGANIZAREA STATALĂ TRACO-DACICĂ, CE A ATINS PUNCTUL CULMINANT ÎN PERIOADA REGATULUI LUI BUREBISTA ȘI AL LUI DECEBAL.

800 î.e.n.-106 e.n.

Cu secolul VIII î.e.n. — pe alocuri chiar mai înainte — începe metalurgia fierului și confecționarea uneltelor de fier. De pe la mijlocul sec. V î.e.n., această îndeletnicire se generalizează, devenind un adevărat meșteșug. Are loc a doua mare diviziune socială a muncii — despărțirea meșteșugarilor de agricultori și păstori. Concomitent, în cadrul familiei patriarhale se petrece un proces de fărîmîtare în familii monogame. Legăturile gentile încep să-și piardă puterea, obștea sîtească impunîndu-se ca principală formă de organizare socială. Specifică acestei perioade este cultura *Basarabi*, emanație a marii comunități etnice traco-getice și care se întinde pe întreaga suprafață a teritoriului României.

Sec. VII-VI î.e.n.

Se întemeiază primele colonii grecești (Histria, Tomis, Callatis) pe litoralul vestic al Mării Negre — prin intermediul cărora civilizația geto-dacă are strînse legături și multiple schimburi cu o altă mare civilizație a antichității, cea greacă.

514 î.e.n.

Herodot, părintele istoriei, relatînd expediția din acest an întreprinsă de regele Persiei, Darius I, împotriva sciților, scrie că „înainte de a ajunge la Istru [Dunăre]”, Darius se luptă cu geții „care se cred nemuritori” și sînt „cei mai dreپți și cei mai viteji dintre traci”.

339 î.e.n.

Sciții, conduși de regele Ateas, organizează o incursiune în Dobrogea, fiind înfrîmînați de forțele reunite geto-histriene, conduse de un „rex histrianorum” (considerat de istorici drept căpetenie a unei formațiuni politice geto-dacice). Drza rezistență opusă de coaliție este învinsă, ceea ce determină riposta lui Filip II, regele Macedoniei, care-l obligă pe Ateas să se retragă peste Dunăre. În urma acțiunii lui Filip II, Dobrogea și coloniile grecești trec însă sub stăpînire macedoneană.

335 î.e.n.

Alexandru Macedon, urmașul lui Filip II, inițiază o campanie fulgerătoare împotriva triburilor — trib tracic din Sudul Dunării —, îndreptîndu-se apoi către Nordul fluviului. Istoricul grec *Arrian* (cca. 95-175 e.n.): „Atunci Alexandru... hotări să treacă Istrul împotriva geților care locuiau dincolo de Istru... În cursul nopții [ostașii săi] merseră prin locuri unde holdele de grîu erau îmbelșugate... [Odată] cu ivirea zorilor, Alexandru o porni prin holde. El porunci pedestrașilor să înainteze, culcînd grîul cu lîncile înclinate, pînă au ajuns la pămîntul necultivat... [Geții s-au retras] spre un oraș, care se află la o depărtare de o parasangă [cca. 5 500 m] de Istru... apoi părăsiră și orașul, care nu era bine întărit. Își luară copiii și femeile pe cai, cît puteau duce caii. Ei se retraseră cît putură mai departe de fluviu, prin locuri singuratiche. Alexandru cucerî orașul și luă toată prada pe care o lăsaseră geții”. Existența unui oraș denotă dezvoltare economică a geților, ca și începuturile unei organizări de caracter statal. Așezarea descrisă de *Arrian* e identificată de unii istorici cu dawa de la Zimnicea.

326 î.e.n.

Pornit în campanie în Nordul Dunării, generalul macedonean Zopyrion își găsește

sffrșitul, împreună cu cei 30 000 ostași ai săi, în „stea getică”.

300-280 î.e.n.

Venind din Europa Centrală, în spațiul carpato-dunărean pătrund grupuri de celți. Cete răzlețe ajung pe văile Mureșului. Pose-sori ai unei tehnici superioare de extragere și prelucrare a fierului, celții aduc o contribuție substanțială la dezvoltarea acestor îndelet-niciri. Reduși numericște, ei sînt asimilați de populația autohtonă.

300 î.e.n.

Uniunea de triburi geto-dace din Cîmpia munteană, condusă de Dromichete, înfrînge pe Lisimach, regele Traciei elenistice, care invadase teritoriul de la Nordul Dunării. Fiul regelui, Agathocle, cade prizonier, fiind eliberat de Dromichete în urma unei răs-cum-părări. Istoricul grec *Pausanias* (sec. II î.e.n.): „[Lisimach] a pornit cu armata împotriva lui Dromichete și a geților. Dar avu de înfrun-tat niște bărbați foarte pricepuți în războaie și care îl întreceau mult prin numărul lor. El însuși ajunse într-o primejdie cît se poate de mare și scăpă cu fuga. Fiul său, Agathocle, care-l sprijinea atunci în luptă pentru prima oară, fu luat prizonier de către geți”.

292 î.e.n.

O nouă agresiune a lui Lisimach se încheie catastrofal pentru regele Traciei elenistice care, în luptă cade prizonier. Marele istoric al antichității *Cassius Dio* (sec. II-III î.e.n.): „Ajungînd ostirea lui Lisimach în puterea tracilor [autorul face distincție între Tra-cia, cã regat elenistic, și traci = geți], aceștia se strînseră la un loc — alergînd în număr mare — și strigară să le fie dat pe mină regele prizonier, ca să-l pedepsească. Căci — spuneau ei — poporul care luase parte la primejdiile [războiului] trebuie să aibă dreptul de a chibzui asupra felului cum să fie tratați cei prinși. Dromichete fu împo-triva pedesirii regelui și-i lămuri pe oșteni că este bine să-l cruțe pe bărbatul acesta. Dacă l-ar omorî pe Lisimach — spunea el — alți regi au să-i ia domnia și se prea poate ca regii aceștia să fie mult mai de temut ca înain-tașul lor. Dar, cruțîndu-l pe Lisimach, acesta — cum se și cuvine — are să se arate recunos-cător tracilor, care i-au dăruit viața. Iar locurile întărite, aflate mai înainte vreme în stăpînirea tracilor [posesiuni în dreapta Dunării], le vor dobîndi înapoi fără nici o primejdie.

Fură pregătite două ospete: pentru acei macedoneni, Dromichete rîndui tot felul de mîncăruri alese, servite pe o masă de argint, iar tracilor le dădu să mănînce zarzavaturi și carne... În cele din urmă, puse să le toarne macedonenilor vin în cupe de argint și de aur, pe cîtă vreme el și traci

lui beau vinul în pahare de corn și de lemn, așa cum obișnuiesc geții. Pe cînd băutura era în toi, Dromichete umplu [cu vin] cornul cel mai mare, îi spuse lui Lisimach «tată» și îl întrebă care din cele două ospete i se pare mai vrednic de un rege: al macedonenilor sau al tracilor. Lisimach îi răspunde că al macedonenilor... «Atunci — zise Dromichete — de ce ai lăsat acasă atîtea deprinderi, un trai cît se poate de ademenitor și o domnie plină de străluciri... De ce te-ai silit, împotriva firii, să-ți duci oștenii pe niște me-leaguri în care orice oaste străină nu poate afla scăpare sub cerul liber?» Luînd din nou cuvîntul, Lisimach spuse regelui că nu știa cã război poartă, dar că pe viitor va fi prietenul și aliatul tracilor; cît despre recunoștința datorată, nu va rămîne vreodată mai prejos decît binefăcătorii săi. Dromichete primi cu un simțămînt de prietenie spusele lui Lisimach. El căpătă înapoi de la acesta toate întăritu-rile ocupate de oamenii lui Lisimach. Apoi îi puse în cap o diademă și îi îngădui să se întoarcă acasă”.

Aproximativ 200 î.e.n.

Decretul în cinstea lui Agathocles, cetă-țean de frunte din Histria, în care se vorbește despre atacul unei căpetenii trace din Sud-Vest, Zoltes, împotriva orașului și de aju-torul primit de histrienii din partea lui Rhe-maxos, căpetenie geto-dacă din stînga Dunării. Tot în preajma acestei date, pătund, în Moldova, bastarnii — populație germanică din părțile Sileziei. Relatînd sosirea lor, istoricul latin *Trogus Pompeius* (prima jumă-tate a sec. I î.e.n.) vorbește despre „dacii [care] sînt o mlađiță a geților” și care „în vremea regelui Oroles se luptară... împotriva bastarnilor”.

82-44 î.e.n. Primul stat dac centralizat și independent, con-dus de marele rege Burebista

Maximă înflorire a civilizației geto-dace. În jurul nucleului din Munții Orăștiei, pe circa 200 km², se înalță un mare complex de așezări civile și fortificate. Istoricul latin

Annaeus Florus (sec. II e.n.) notează: „dacii trăiesc nedeslipiți de munți”. Întreg spațiul carpato-danubian este populat de daco-geți, creatorii unei înalte civilizații.

În urma acțiunii unificatoare, inițiată și condusă de Burebista, geto-dacii întemeiază primul lor stat centralizat și independent. Geograful grec *Strabon* (63 î.e.n.-19 e.n.): „Lăsând la o parte trecutul îndepărtat al geților, întâmplările din vremea noastră sînt următoarele: ajungînd în fruntea neamului său... getul Burebista l-a înălțat atît de mult prin exerciții ... încît, în cîțiva ani, a făurit un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani... Dacii au aceeași limbă ca și geții..., numărul lor crescuse neînchipuit de mult, într-atît încît puteau să trimită la luptă pînă la 200 000 de oameni”.

Burebista ajunge — spune inscripția pusă de cetățenii orașului *Dionysopolis* (Balci) în cinstea lui *Acornion* — „cel dintîi și cel mai puternic dintre toți regii care au domnit peste Tracia, stăpînind tot tînutul de dincoace și de dincolo de fluviu [Dunăre]”.

În ajunul bătăliei de la *Pharsalos* (48 î.e.n.), Burebista oferă lui Pompei alianța sa, împotriva lui Cezar. Pentru tratative trimite, ca sol, pe *Acornion* din *Dionysopolis*. Pompei este înfrînt înainte ca oștile lui Burebista să fi intervenit; în anul 44 î.e.n., la scurt timp după asasinarea lui Cezar (care plănuia o expediție împotriva daco-geților), regele Burebista moare în condiții rămase încă neelucidate de istorici. Statul său se împarte în patru, apoi în cinci formațiuni, nucleul cel mai puternic menținîndu-se în Transilvania. Urmași succesivi ai lui Burebista: *Deceneu*, *Comosicus*, *Scorilo*, *Duras-Diurpaneus*.

Profesorul american *Paul MacKendrick*: „Conform evidenței arheologice, așezările dacice încep să prezinte semnele unei prosperități mai mari în cursul sec. I î.e.n. Explicația este apariția regelui geto-dac Burebista, prima personalitate tridimensională din istoria dacilor care, datorită geniului său diplomatic și militar, datorită forței armelor, a reușit să unească triburile autohtone răslețe dintre Cîmpia panonică și Marea Neagră și, dinspre Sud, pînă în Tracia”. *Enciclopedia Le Million*, Paris, 1970: „Două secole înaintea cuceririi romane, dacii alcătuiau deja un popor și un stat foarte evoluat. Puterea politică aparținea regelui. Unul dintre aceștia, Burebista (sec. I î.e.n.), a reunit sub sceptrul său Transilvania, Valahia și Moldova ... Ultimul rege dac, Decebal (un *Vercingetorix* român) a organizat o rezistență îndrăjită [împotriva romanilor]. Dacia a devenit o provincie romană..., eveniment cu imense consecințe istorice; teoria, conform căreia dacii ar fi fost masacrați sau expulzați după cucerire, este astăzi dezmințită de evenimentele istorice ulterioare și descoperiri arheologice”. *Sovietskaia Istori-*

ceskaia Enfielopediia, vol. IV, Moscova, 1963: „Societatea dacilor a cunoscut un înalt nivel de dezvoltare... Dacii erau sedentari și se ocupau cu cultivarea pămîntului și cu creșterea animalelor; erau meșteri în minerit și prelucrarea metalelor, în producția de ceramică, în care întrebunțau roata olarului. Încă din sec. V și IV î.e.n., dacii făceau comerț cu orașele grecești, iar din sec. I î.e.n. cu negustorii din Peninsula Italică ... Obiectele din aur și argint făurite de daci erau de o înaltă măiestrie artistică ... [În vremea lui Burebista] dacii își întindeau stăpînirea asupra triburilor de pe malul drept al Dunării și din unele orașe grecești din Apusul Pontului Euxin”.

Contele *Angelo de Gubernatis*, specialist în limba și literatura indiană, profesor de sanscrită la Universitatea din Florență, în volumul *La Roumanie et les Roumains. Impressions de voyage et études* (România și români. Impresii de călătorie și studii), Florența, 1898:

„... La origine, dacii erau un popor foarte chipeș, numeros și întins, care a putut să simpatizeze firesc cu lumea celtică și cu cea latină, deoarece, fizicește, cele trei tipuri se asemănau și se simțeau împinse spre progres... Dacă este îngăduit să căutăm o semnificație cuvintelor *Dacia* și *daci* în limba sanscrită, la care se raportează mult mai ușor și mult mai direct cuvintele vechi decît cele moderne, ar trebui, poate, să ne gîndim la cuvîntul *deca*, care înseamnă în sanscrită *fară*, așa cum cuvîntul *dacia* sau *dacya* ar însemna *fară de*, cel căruia *deca*, *fară*, îi aparține.

...Această putere de asimilare a vechii populații [dacice] a țării, a populației legate de pămînt, este semnul cel mai evident al forței sale și al acelei încrederi în nemurire, care era trăsătura dominantă a vechii religii a geto-dacilor.

...Dacii erau un popor deosebit, înzestrat, bine pregătit pentru civilizație, atunci cînd au asimilat în seva lor largă o parte din sîngele și spiritul celtilor — care, străbătîndu-le țara, s-au și așezat aici — și ale colonilor romani... Știm, într-adevăr, că un Decebal, înainte chiar de a declara război romanilor, atrăsese în Dacia arhitecți, constructori, lucrători italici...”.

31 î.e.n.

Dicomes, rege geto-dac din Sudul Moldovei, oferă sprijin lui *Marcus Antonius* în lupta acestuia cu *Octavian*, la *Actium*. Istoricul grec *Plutarch* (46-120 e.n.) arată în *Vieși paralele*: „Într-adevăr, Dicomes, regele geților îi făgăduise că-l va ajuta cu armată numeroasă...”. Tot la începutul domniei lui *Octavian*, izvoarele menționează (în Banat și Oltenia) un alt rege dac, *Cotiso*, dușman al Romei. *Annaeus Florus*: „Sub conducerea regelui *Cotiso*, [dacii] obișnuiesc să coboare și să atace tînăturile [romane] vecine, ori de cîte

ori Dunărea, înghețată de ger, își unește malurile".

29-28 î.e.n.

Cassius Dio menționează o luptă între romani și geto-daci, cu care prilej sînt pomeniți regii *Malobes* și *Zyraxes*.

11-12 e.n.

Geții din Sudul Moldovei cuceresc cetatea *Aegyssus* (Tulcea), stăpînită de romani.

85-87

Iarno Dacii, în alianță cu roxolanii, bastarnii și iazigii, înfrîng pe guvernatorul Moesiei, *Appius Sabinus*, care cade în luptă; *Cornelius Fuscus* și *Funisulanus Vettonianus* reușesc, cu mari eforturi, să-i respingă peste fluviu.

Cornelius Fuscus trece Dunărea, în Dacia, și înaintează spre *Sarmizegetusa*, capitala regatului lui *Decebal*; atras într-o ambuscadă, este înfrînt și ucis.

87-106 Puternicul și infloritorul stat dac condus de regele Decebal

Sporirea primejdiei romane determină o accentuare a procesului de centralizare a statului. Regele dac stăpînește Transilvania, Banatul, Oltenia și ținuturi de dincolo de versantele estice ale Carpaților Orientali. Civilizația dacă cunoaște o nouă strălucire. Marele comandant de oști, diplomat și om de stat *Decebal* inițiază un vast program de construcții civile și militare. *Cassius Dio*: „Foarte priceput la planurile de război și iscusit în înfrîntura lor, știind să aleagă prilejul pentru a-l ataca pe dușman și a se retrage la timp. Dibaci în a întinde curse, era un bun luptător și se pricepea să folosească izbînda, dar și să iasă bine dintr-o înfrîngere". Mai bine de un deceniu, *Decebal* se opune cu succes expansiunii romane. „Cel mai însemnat război de atunci al romanilor — scrie *Cassius Dio* — a fost cel împotriva dacilor". El s-a încheiat în anul 106, prin transformarea unei părți a vechii Dacii în provincie a imperiului, poporul dac constituind majoritatea locuitorilor Daciei Traiane și baza etnică a poporului român.

Istoricul britanic *R. W. Seton-Watson*, profesor la Universitatea din Londra, membru al Academiei Regale Britanice, membru de onoare al Academiei Române, în *A History of the Roumanians from Roman Times to the Completion of Unity* (Istoria românilor din epoca romană pînă la desăvîrșirea unității), Cambridge, 1934, scrie: „Încă sub Burebista, marele rege care a ajuns în culmea puterii sale în jurul anului 50 î.e.n., a avut loc o puternică infiltrare [în Dacia] a cetățenilor romani... așa cum dovedesc numeroasele

monede provenind din *Apollonia* și *Dyrachium*, descoperite și în Moldova. Burebista era destul de puternic pentru a periclita administrația romană în Tracia și se pare că, puțin înainte de moarte, Cezar a proiectat o expediție spre Dunărea de Jos. Războaiele civile care au urmat morții lui Cezar au aminat primejdia ce amenința Dacia... Abia sub dominația lui Titus s-a redeschis un conflict serios între cele două țări, dar acum Dacia avea din nou un cîrmuitor cu virtuți excepționale, *Decebal*...

După ce doi generali romani au suferit înfrîngerii grave, un al treilea... l-a silit pe *Decebal* să ceară pace lui *Domitian*... Nu numai că acesta i-a lăsat lui *Decebal* o independență deplină, dar, pînă la urmă, s-a asigurat de sistarea atacurilor dacice, plătind acestuia un tribut anual. Între timp, a crescut considerabil aflulxul de coloniști romani...

Dacii nu au constituit pur și simplu o adunătură de triburi barbare, ei au posedat o cultură proprie... De aceea, ei n-au acceptat de bunăvoie dominația romană... Locuitorii teritoriului situat între *Limesul roman* [val de apărare între Rucăr (la Nord) și Flămînda (pe Dunăre, la Sud)] și riul *Olt* se aflau într-o relație vag tributară față de Roma..."

**ĂZBOAIELE INDE-
LUNGATE DACO-RO-
MANE AU SLĂBIT
STATUL DAC, AU
SCHIMBAT RADICAL
CURSUL DEZVOLTĂ-
RII SALE ISTORICE.
CUCERIREA DACIEI ȘI
TRANSFORMAREA EI
ÎNTR-O PROVINCIE**

**A IMPERIULUI ROMAN — CU TOATE
ASPECTELE NEGATIVE PE CARE LE-A
AVUT — AU DUS LA ÎMPLETIREA CELOR
DOUĂ CIVILIZAȚII, AU DETERMINAT O
NOUĂ ÎNFLORIRE ECONOMICO-SOCIALĂ
A ACESTOR MELEAGURI, ȘI-AU PUS AM-
PRENTA ASUPRA ÎNTREGII EVOLUȚII
ISTORICE ULTERIOARE A SOCIETĂȚII
DIN ACEST SPAȚIU GEOGRAFIC.**

Timp de 165 ani (106-271), viața economică și culturală a Daciei romane cunoaște un real progres. Apar noi orașe, se extinde rețeaua căilor de comunicație, se intensifică exploatarea bogățiilor subsolului etc. Civilizația romană se contopește cu cea originală, geto-dacă, dînd naștere unei sinteze originale etno-culturale: poporul și civilizația românească. Creștinismul se răspîndește în Dacia.

270-275

În timpul domniei împăratului Aurelian, sub presiunea tot mai accentuată a puternicelor contradicții interne ce măcinau imperiul, a loviturilor date de popoarele ocupate, precum și de dăci liberi, a incursiunilor migratoare, autoritățile romane părăsesc Dacia, mutînd granița imperiului pe Dunăre; majoritatea populației autohtone rămasă pe loc își organizează viața spre a rezista și supraviețui iureșului migrațiilor.

Sec. IV-VI

Săpăturile arheologice recente scot la iveală numeroase mărturii privind intensă locuire a pămîntului patriei noastre de către populația autohtonă. Principalele îndeletniciri: agricultura, păstoritul, meșteșugurile. Pe întregul teritoriu — în Moldova, Muntenia și Transilvania — se evidențiază elementele uneia și aceleiași culturi, *Sintana de Mureș*, care, spre sfîrșitul perioadei, se diversifică în cele trei mari complexe culturale: Bratei, în Transilvania; Ipotești-Cîndești, în Muntenia și Costișa-Botoșana, în Moldova, toate variante ale aceleiași culturi de tradiție daco-romană.

Năvălirile populațiilor migratoare, începînd cu secolul III e.n., aflate într-un stadiu inferior de dezvoltare social-politică față de autohtoni, au provocat, în trecerea lor prin spațiul carpatodanubiano-pontic, grave distrugerii și pustiiri, care au frînat mult timp dezvoltarea forțelor de producție, dar n-au putut schimba comunitatea de viață, limbă și cultură a poporului nostru, n-au putut opri cursul său istoric, de unitate, spre forme superioare de organizare politică și social-economică. *Le Million*: „Acest popor de țărani și păstori s-a strîns în acele vremuri în reduta muntoasă a Carpaților, adăpostiți de pădurea ocrotitoare, adevărată pădure a libertății”.

587

Atac al avarilor și slavilor împotriva Imperiului bizantin. Relatînd acest moment, istoricul bizantin *Theophylactus Simocattes* (570-640) notează că unul din ostașii imperiali s-ar fi adresat unui camarad al său cu cuvintele „*retorna, retorna*” (la un alt istoric, *Theophanes Confessor* — (758-817) — „*torna, torna, fratre*”), socotite primele cuvinte românești. Conte *Angelo de Gubernatis*: „...Rolul vostru [al românilor] în Orient este, desigur, dintre cele mai frumoase. Timp de secole i-ați oprit pe barbari care, datorită vouă, coeziunii voastre, n-au îndrăznit să treacă Dunărea; ați contribuit, prin opera voastră, la crearea Imperiului de Răsărit [bizantin]; n-ați profitat prea mult pentru voi, dar ați fost puterea și plămada; ați primit, protejat, salvat, un mare număr de exilați; i-ați ajutat pe greci, pe sirbi, pe bulgari,

pe unguri chiar, să-și constituie naționalitatea, fără a cere nimic în schimb; v-ați îndeplinit cu noblete pînă în prezent misiunea de popor civilizator...”.

Sec. VII-X

Evoluția economică este mereu ascendentă, oglîndindu-se în descoperirile arheologice de la Bratei, Morești, Bandul de Cîmpie, Ipotești-Cîndești, Botoșana. Se creează premisele apariției culturii *Dridu*, specific românească, semnalată pe întreg spațiul carpatodanubiano-pontic. Totodată, se accentuează procesul de diferențiere socială, reînnoindu-se tradiția organizării statale prin apariția primelor formațiuni feudale. *Le Million*: „În acești codri s-au constituit primele ducate feudale, care au dat naștere marilor principate ale Transilvaniei, Valahiei și Moldovei. Monarhia ungară, devenită suzerana Transilvaniei, a încercat să-și asigure controlul asupra trecătorilor din Carpați, instalînd grupuri de țărani-soldăți, sau grăniceri străini de origine asiatică, siculi sau székleri [secui], sau chiar germanică (saxoni)”. *Nicolae Iorga*: „Noi am vorbit românește în fața germanilor, hunilor și slavilor; am statut ca *români* dincolo de hotarele statelor barbare ai căror fondatori au desăvîrșit creațiunile lor politice... numai dincolo de Dunăre”. Plămădit ca popor unitar în spațiul carpatodanubiano-pontic, afirmîndu-și individualitatea de milenii în această parte a Europei, poporul român și-a păstrat neînterupt, în decursul timpului, continuitatea de viață materială, comunitatea etnicolingvistică și cultural-spirituală, în pofida tuturor vicisitudinilor cu care a fost confruntat. Numeroase vestigii arheologice și mărturii scrise ale antichității confirmă în mod incontestabil că locuitorii de pe teritoriul patriei noastre și-au organizat de milenii o viață socială, economică și politică proprie.

912-959

Domnia împăratului cărturar bizantin *Constantin Porfirogenetul*. În scrierea *De administrando imperio* (Despre administrarea imperiului), referindu-se la populația românească, folosește termenul *romani* (deosebiți de bizantini, cărora le spune „romei”). Originea geto-dacă a valahilor răzbate și din *Strategikon*, opera bizantinului *Kekaumenos* (sec. XI): „Neamul valahilor... n-a

pastrat niciodată credință... față de împărații mai de demult ai romeilor. Loviți cu război de către împăratul Traian... au fost supuși [de acesta], iar regele lor, numit Decebal, a fost ucis... Căci aceștia [valahii] sînt așa-numiți daci". Spre sfîrșitul primului mileniu al erei noastre, locuitorii țării, dezvoltînd tradițiile organizării dacice a obștilor, au reușit să se organizeze în formațiuni statale proprii. Sînt cunoscute voievodatele lui Menumurut, Glad și Gelu în Transilvania, ale lui Seneslau, Litovoi, Ioan, Farkas, Dobrotici pe teritoriul Olteniei, Munteniei și Dobrogei, precum și formațiunile statale ale bolhovenilor, birlădenilor în Nordul și Sudul Moldovei ș.a.

INCHEGAREA PRIME- LOR NUCLEE STA- TALE — A VOIEVO- DATELOR — ȘI APOI CONCENTRAREA A- CESTORA ÎN STATE FEUDALE PUTERNI- CE AU ASIGURAT ATÎT DEZVOLTAREA CONTINUĂ A FORȚE-

LA DEZVOLTAREA, CÎT ȘI CONSERVAREA FIINȚEI POPORULUI, APĂRAREA AUTONOMIEI ȚĂRILOR ROMÂNE ÎN FAȚA MARILOR IMPERII ALE VREMII.

Pe teritoriul patriei noastre apar formațiuni politice, pe care izvoarele vremii le consemnează drept cnezate și voievodate. *Gesta Hungarorum* (Faptele ungarilor), cronica notariului anonim (*Anonymus*) al regelui Bela III (1172-1196), folosind izvoare maghiare scrie, din sec. XI, menționează existența, la venirea ungarilor (896), a trei voievodate românești, conduse de Menumurut, Gelu și Glad, care au opus o rezistență eroică cuceritorilor. Acțiunea de cucerire a Transilvaniei de către regalitatea și nobilimea maghiară (secolele X-XIII) a avut consecințe economice, sociale și politice negative asupra dezvoltării poporului român, a generat o neconținută luptă pentru menținerea și propășirea ființei proprii. *Anonymus* relatează răspunsul dat de Menumurut solilor lui Arpad: „Spuneți lui Arpad, ducele Hungariei, domnul vostru. Datori îi sîntem, ca unui amic, cu toate ce-i sînt necesare, fiindcă e om străin și duce lipsă de multe. Teritoriul însă ce l-a cerut bunei-voințe a noastre nu i-l vom ceda niciodată, cîtă vreme vom fi în viață... Nici din frică, nu-i cedăm din pămînt nici cît un deget... Această țară [moștenită] de la strămoșul meu, acumă... nimeni nu poate să mi-o mai smulgă din mîinile mele”.

R.W. Seton-Watson, în a sa *Istoria românilor*... scrie, referitor la continuitatea populației daco-romane în Dacia: „Este corect

să presupunem că s-au retras mai ales coloniștii bogați, dar că marea masă a populației a rămas pe loc...”

Începînd cu goții și cu gepizii — continuu istoricului britanic — aproape toate nenumeratele populații care au năvălit în Sudul Europei, în sec. III-X, au trecut mai întîi pe pămîntul românesc... Nimic nu poate fi mai surprinzător decît faptul că, multe dintre ele, și îndeosebi goții, nu au lăsat, practic, nici o urmă pe teritoriul respectiv... Dacă, așa cum s-a pretins [de către Roesler printre alții], în sec. IV daco-romanii s-ar fi concentrat la Sud de Dunăre, influențele gotice asupra limbii lor ar fi fost absolut inevitabile, date fiind proporțiile în care s-au stabilit goții pe cuprinsul Bulgariei de azi...

Retragerea care a avut loc sub domnia lui Aurelian nu a afectat decît pe militari și pe funcționari; masa populației a rămas pe loc și și-a păstrat identitatea de neam, retrăgîndu-se în vremurile de restriște în regiunile greu accesibile ale Carpaților...

Este evident că românii nu descind exclusiv din romani... Nu se putea ca în 165 ani vechiul element dacic să fi dispărut; el trebuie cu siguranță să formeze stratul de bază al naționalității române... Ne putem încumeta să afirmăm că românii sînt daci romanizați...

Fără a trata dogmatic o temă descrisă pe bună dreptate ca „o enigmă a evului mediu”, îndrăznesc să discern o explicație mult mai logică și mai simplă: românii de azi... au supraviețuit grație adăpostului furnizat de semețele masive muntoase... Transilvania se detașează pe harta fizică a Europei ca o insulă muntoasă, înconjurată din trei părți de cîmpii întinse. Nimic mai firesc decît că, de-a lungul veacurilor, a servit ca refugiu în timpul coteropirilor, nimic mai firesc ca cei teferi să coboare la șes cînd a prins să se potolească popotul năvălirilor”.

943

O inscripție în limba slavă descoperită la Negru Vodă (jud. Constanța) menționează un „jupan Dimitrie”, în regiunea Dunării de Jos, probabil conducătorul unei formațiuni politice din Dobrogea.

972-1051

Însemnările toparhului grec (sau Anonimul lui Hase — cum e numită această cronică) menționează 10 orașe și 500 așezări în regiunea Dunării de Jos, cu o populație autohtonă densă și conducători ostili stăpînirii bizantine.

Începutul sec. XI

Potrivit scrierii medievale *Legenda Sancti Gerardi* (Legenda Sfîntului Gerard), voievodul Ahtum — urmașul lui Glad — stăpînește Banatul, avîndu-și reședința la Urbs Morisena (Cenad). El intră în conflict cu regele Ungariei Ștefan I (997-1038).

1002-1003

Gyula (Giula, Julia), care — spune *Anonymus* — „avea domnia peste întregul regat al Ultrasilvaniei”, se opune expansiunii maghiare; fiind înfrînt, „țara sa... foarte mare și foarte bogată... udată de foarte multe riuri, din nisipul cărora se culege aur”, avîndu-și centrul, probabil, la Alba Iulia, este supusă de maghiari.

1050

Românii sînt menționați, în lucrarea de istorie universală, *Podoaba istoriilor*, scrisă de geograful persan Gardizi.

1067-1071

Cumanii, populație tiurcă, venind din stepile Nordului Mării Negre, pătîrind în teritoriile românești. Treptat, trecînd la o viață sedentară, sînt asimilați de masa populației românești.

1070

Cronicarul polon Jan Dlugosz îi enumeră pe cumani și români între aliații cneazului Wiaceslav, în lupta acestuia cu viitorul rege polon Boleslaw II Smialy.

A doua jumătate a sec. XI

Doctorul armean Vardan (Vartapedul) scrie o *Geografie*, în care vorbește și despre românii din Nordul Dunării.

1069-1118

Scriitoarea bizantină Anna Comnena, fiica împăratului bizantin Alexios I, relatează, în *Alexiada*, lupta a trei conducători de formații politice din Dobrogea pentru emancipare de sub dominația bizantină.

1112

Cronicarul rus Nestor încheie scrierea sa *Povest vremennih let* (Povestea anilor care au trecut), în care menționează rezistența opusă de volochi (români) la venirea ungarilor.

Referindu-se la cronică lui Nestor, germanul Schlözer (1735-1809), istoricul împărătesei Rusiei, Ecaterina II, scrie: „Acești volochi nu sînt nici romani, nici bulgari, nici wälsche, ci valahi, urmasi ai marii și străvechii seminții de popoare a tracilor, dacilor și getilor, care și acum își au limba lor proprie și, cu toate asupririle, locuiesc în Valahia, Moldova, Transilvania și Ungaria. [Crisana, Maramureș, Banat] în număr de milioane...”.

1114

Cronicarul islandez Snorri Sturluson, autor al scrierilor *Saga regilor Norvegiei* și *Edda* în proză, menționînd campania Nord-dunăreană a lui Alexios Comnenul, vorbește de țara valahilor.

1141-1162

Domnia regelui maghiar Geza II; urmărind consolidarea și extinderea stăpînirii ungare în Transilvania, precum și paza graniței sudice, regele inițiază colonizarea sașilor în Sudul Transilvaniei, proces ce se intensifică sub Bela III și Andrei II (1205-1235).

În aceste secole, pe teritoriul Transilvaniei s-au așezat, alături de români, și alte populații, sași și secui, legîndu-și pentru totdeauna soarta de poporul nostru, muncind și trăind împreună, făurind laolaltă progresul material și spiritual, luptînd cot la cot pentru libertate și independență, pentru dreptate socială și o viață mai bună, după cum populații de naționalitate română au rămas pe teritorii vecine, conviețuind cu popoarele respective.

1176

În condițiile dominației regatului ungar, Transilvania își menține organizarea de stat aparte, își păstrează denumirea de voievodat, comună tuturor Țărilor române. În cadrul ei, românii, populația băștinasă majoritară, își mențin organizarea teritorială proprie, rînduieșle moștenite de la străbuni.

Prima mențiune scrisă, într-un document al regelui Bela III, despre un voievod Leustachios al Transilvaniei (Leustachios waywoda Transylvaniae). Este o dovadă care atestă că, după încercarea eșuată a autorităților maghiare de a transforma Transilvania în principat, se revine deci la voievodat — forma tradițională de organizare a acesteia.

1185-1186

Răscoala condusă de frații români Asan și Petru, împotriva Imperiului bizantin. Întemeierea Imperiului Asăneștilor, cu reședința la Tîrnovo. În lupta lor, răsulații primesc ajutorul populației românești și cumane de la Nord de Dunăre. Cronicarul bizantin Nicetas Choniates „Scitii [cumanii] și vlahii...”, regru-pîndu-se, întîmpinau cu îndrăzneală pe romeii

[bizantinii] ce năvăleau călare asupra lor, luptându-se în felul lor obișnuit, moștenit din străbuni". *La Grande Encyclopédie*, vol. 28, Paris, 1885-1892: „În 1185, sub conducerea familiei românești a Asăneștilor, românii și bulgarii se revoltă... Analiza documentelor contemporane arată că această Vlahie sau Valahie a Asăneștilor nu trebuie căutată în Sudul Dunării... ea este învecinată cu Ungaria... În Nord, anele rusești îi plasează pe bolohovci [bolohoveni], nume identic cu cel de voloh, valah... Un al doilea nucleu românesc e constat în Sudul Moldovei... înaintea invaziei tătarilor, elementul românesc este organizat în principate”.

1211

Colonizarea cavalerilor teutoni (de către regele Andrei II) în Țara Birsei, cu scopul apărării graniței de Sud-Est a Transilvaniei. În fapt, regalitatea maghiară urmărea ca, prin intermediul cavalerilor, să-și extindă dominația și în zona extracarpatică. O oaste transilvăneană, condusă de Ioachim, comitele Sibiului și alcătuită din sași, români, secui și pecenegi, este trimisă în ajutorul țarului de Tîrnovo, Asan Borilă.

1222

Regele Andrei II acordă *Bula de aur*, prin care nobilimii maghiare și transilvănene i se conferă însemnate privilegii; în același an este menționată „Terra Blachorum” (țara românilor), un district autonom românesc în regiunea Sibiu-Făgăraș.

1225

Regele Andrei II alungă pe cavalerii teutoni, ca urmare a tendinței acestora de a se substitui regalității în teritoriile nou cucerite.

1227

Întemeierea Episcopiei cumanilor, cu reședința la Civitas Milcoviae (lingă Odobesti) cu scopul de a câștiga la catolicism populația ortodoxă — română și cumană — din zonă.

1230

Întemeierea Banatului de Severin, instituție tradițională de organizare politică în această parte a țării; primul ban de Severin este Luca, menționat la 22 august 1233.

1241

Marea invazie tătară. Sub conducerea lui Subotai și Batu-han, porniți din Asia Centrală, tătarii declanșează, pe mai multe direcții, ofensiva spre Europa Centrală. Pe teritoriul țării noastre atacul forțelor tătare se desfășoară, de asemenea, din mai multe părți. Cronicii epocii remarcă existența unor formațiuni politice românești care le

opun rezistență. Cronicarul persan *Rasid-al Din* (1247-1318), de pildă, menționează pe *karaulagi*, nume sub care cercetătorii i-au identificat pe valahi. Invazia mongolă are și o seamă de efecte pozitive, oprind vremelnice expansiunea maghiară și slăbind autoritatea ei asupra Transilvaniei. Călugărul italian *Rogerius*, surprins de invazie la Oradea și căzut prizonier la mongoli, notează în scrierea sa *Carmen Miserabile* (Cîntec de jale) că, după retragerea năvălitorilor, localnicii s-au întors și „și-au ales cnezii, adică balivi, care să le facă dreptate... fiecare [asemenea cneaz] conducînd [un mare număr] de are, și erau ca la o sută de cnezii”. Evident, cnezii reprezintă autoritatea locală, românească.

1247

2 iunie Regele Ungariei, Bela IV, acordă lui *Remboldus*, preceptorul Ordinului cavalerilor ioașiți, posesiunea Banatului de Severin și alte stăpîniri. Documentul, cunoscut sub numele *Diploma ioaștilor* — de excepțională însemnătate — relevă existența unor formațiuni politice la Sud de Carpați; cnezatele lui Ioan și Farcaș și voievodatele lui Litovoi și Seneslau; în același an, misionarul franciscan *Giovanni da Piano dei Carpini*, sol al papei Inocențiu IV la curtea hanului Hoardei de Aur, pe drumul de întoarcere acasă, menționează și pe voievodul „ducele” Olaha [Românul], probabil conducătorul unei formațiuni politice românești din Moldova.

Intensificarea acțiunii regalității și nobilimii maghiare de cuceriri în Transilvania, determină o parte din populația românească să se refugieze la Sud și Est de Carpați, așezându-se printre românii de pe teritoriul viitoarelor state feudale, Moldova și Țara Românească.

1272-1273

Voievodul Litovoi (același sau urmașul celui de la 1247) refuză să plătească tribut regelui maghiar Ladislau IV (1272-1290) și să cedeze unele teritorii române asupra cărora coroana maghiară are pretenții de suzeranitate.

1277 sau 1279

(vara sau toamna) Între voievodul Litovoi și regele Ungariei încep luptele; purtate, probabil, în Țara Hațegului, ele sfîrșesc cu victoria armatei regale; Litovoi este ucis, iar Bărbat (fratele său), luat prizonier este eliberat după plata unei însemnate răscumpărări; ulterior, Bărbat recunoaște suzeranitatea lui Ladislau. Succesiunea la demnitatea voievoală evidențiază caracterul dinastic al autorității politice, demonstrînd consolidarea instituției voievodale românești.

1284-1293

Voievodul transilvănean Roland Borșa manifestă tendințe de desprindere a Transilvaniei de Ungaria, urmărind instituirea unui stat autonom.

1288

8 iunie Cea mai veche mențiune a Adunării obștești nobiliare din Transilvania, la care participă nobilii din cele șapte comitate, clerul superior și, uneori, orașenii și țărănimia liberă; Adunarea are îndeebebi atribuții judiciare, dar și fiscale, administrative și legislative, atestând existența unui „regnum Transilvanum” deosebit de „regnum Hungariae”.

1291

11 martie Românii participă, ca egali în drepturi, la Dieta specială convocată la Alba Iulia de regele Ungariei Andrei III. (1290-1301).

1291-1342

Cu unele întreruperi, Banatul de Severin se află în stăpînirea Țării Românești.

1294-1315

Voievodatul Transilvaniei își manifestă deschis tendințele de desprindere de Coroana ungară; Ladislau Kan, voievodul transilvănean intră în conflict cu regele maghiar și, în condițiile crizei dinastice de după 1301 (stingerea dinastiei Arpadiene) el devine arbitru al situației politice din Ungaria; în lupta cu Carol Robert de Anjou, Kan stringe legăturile cu Țara Românească, unde, din 1310, domnea Basarab I.

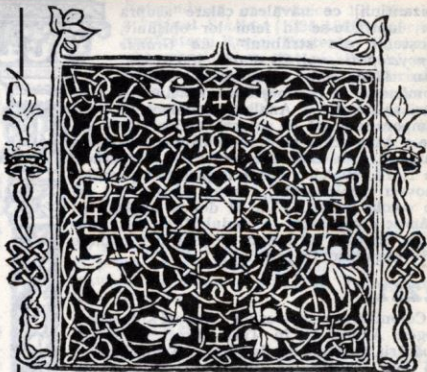
1310-1352 Domnia lui Basarab I. Întemeierea statului feudal Țara Românească

Împrejurările istorice vitrege, ca și unele particularități ale orînduirii feudale, caracterizată în general prin fărîmîtare politică, au făcut ca procesul de constituire a statului român centralizat să nu cuprindă dintr-o dată întregul teritoriu locuit de români, pe străbuna vatră a Daciei formîndu-se la început state feudale de sine stătătoare — Țara Românească, Transilvania și Moldova.

Prin unificarea cnezatelor și voievodatelor din dreapta și stînga Oltului se întemeiază statul feudal Țara Românească.

1323

Românii din Țara Românească sînt menționați sub numele de „Ungrovlahi” (Valahii de lângă Ungaria); mențiunea se află în *Istoriei*, lucrarea împăratului bizantin *Johannes V*

Cantacuzenes. Românii intraseră deci, la acel moment, în conștiința europeană ca un popor precis localizat geografic.

1325

Oastea românilor moldoveni dă ajutor regelui Poloniei Wladislaw I împotriva markgrafului de Brandenburg.

1330

Oastea Țării Românești, condusă de voievodul Basarab I, înfrînge armata regelui ungar Carol Robert; victoria lui Basarab I marchează independența Țării Românești, care, de la această dată ființează ca stat feudal de sine stătător. *Chronicon pictum Vindobnensis* (Cronica pictată de la Viena): „În anul 1330, regele [Carol Robert] și-a adunat o mare oaste... ca să alunge din țara aceasta pe Basarab sau... să o dea unuia din sfătuitoarii săi”. Basarab încearcă cumpărarea păcii cu 7 000 mărci de argint, dar cu condiția „să vă întoarceți îndărăt cu pace... pentru că dacă veniți mai înăuntrul țării, nu veți putea nicidecum să înlăturați primejdia”. Regele respinge oferta, declarînd că „de barbă îl va scoate [pe Basarab] din ascunzișurile sale”. Lupta decisivă are loc la Posada: „mulțimea nenumărată a românilor, sus pe rîpi, alergînd din toate părțile, arunca săgeți asupra oastei ungurești care era în fundul văii, pe un drum... strîmt, unde din pricina îngheșuiei, cei mai sprinteni cai și ostași cădeau în luptă, pentru că din pricina urcușului prăpăstios... nu se putea sui împotriva românilor. Au căzut tineri și bătrîni, principii și nobili, fără nici o deosebire. Această... întîmplare a tînut mult, din ziua a șasea a săptămîinii, pînă în ziua a doua a săptămîinii viitoare [9-12 noiembrie]”.

1334-1335

Prima mențiune documentară, într-o listă de localități, a orașului Baia (Civitas Moldaviae).

1339

Portulanul [harta] catalanului *Angelino Dulceto* cuprinde o mențiune referitoare la marele drum ce unea, prin Liov, Marea Neagră cu Marea Baltică. Una din aceste ramuri, străbătind Moldova pe valea Siretului, e denumită *via Walachiensis* (drumul românilor); pe hartă mai sînt însemnate „Transilvania; regia septem castrum” (regiunea celor șapte cetăți — de la numele ei german Siebenburgen) și Dobrogea.

1342-1343

Iarna Voievodul maramureșean Bogdan refuză să se supună autorității maghiare; ca urmare, între el și regele Carol Robert izbucnește un conflict.

1345-1350

În luptele purtate împotriva tătarilor, statul feudal Țara Românească eliberează teritoriile românești din Răsăritul Munteniei.

1346

Balica, despotul (conducătorul) formației politice românești din Dobrogea, intervine în luptele pentru tronul Imperiului bizantin, ajutînd-o pe Ana de Savoia, mama lui Ioan V Paleolog, împotriva pretendentului Ioan VI Cantacuzino.

1349

15 septembrie Românul maramureșean, Bogdan, voievodul declarat „necredincios”, în 1343, este denunțat din nou de regele Ungariei, Ludovic de Anjou, ca „necredincios învederat al nostru și al regatului nostru”, deoarece, împreună cu nepotul său Ștefan, l-a alungat de pe moșiile Giulești și Nyres pe Giulea, fiul lui Dragoș, om de încredere al regelui maghiar.

1352-1364

Domnia lui Nicolae Alexandru, fiul lui Basarab I, care continuă politica de consolidare a Țării Românești inițiată de tatăl său.

1352-1353

Campanie a ungarilor împotriva tătarilor, la care iau parte și români maramureșeni. După înfrîngerea tătarilor și alungarea lor, regele Ludovic crează o „marcă” la Răsărit de Carpați, în fruntea căreia îi numește pe Dragoș.

1354-1386

Dobrotici devine cîrmuitorul Dobrogei, care, în acest timp, atinge apogeul dezvoltării, ca formațiune feudală românească.

1355

Regele Ludovic acordă lui Nicolae Alexandru, voievodul Țării Românești, stăpînirea Banatului de Severin.

1356

O diplomă papală consemnează că, în poda repetatelor acțiuni de catolicizare, majoritatea populației din Transilvania păstrează religia ortodoxă.

1359 Întemeierea statului feudal românesc de sine stătător Țara Moldovei

Voievodul maramureșean Bogdan trece în Moldova, unde sprijinit de populația românească locală, alungă pe Balc, nepotul lui Dragoș, fiind recunoscut de feudații locali ca domn și voievod. *Astfel ia naștere statul feudal românesc de sine stătător Moldova.* Cronicarul *Miron Costin*: „Locul acesta unde este acum Moldova și Țara Muntenească este drept Dacia, cum [Dacia este] și tot Ardealul cu Maramureșul și Țara Oltului. Alt nume mai vechi decît acesta, Dacia, nu se află în toți cîți sînt istorici” (*De neamul moldovenilor*, 1686).

mal Patriarhul de Constantinopol recunoaște Mitropolia Țării Românești, al cărei prim prelat devine Iachint, fostul episcop al Vici-

nei (localitate românească de pe Dunăre). Autoritatea mitropolitului se extinde și asupra românilor din Transilvania, titlul său fiind cel de „exarh a toată Ungrovlahia și al plaiurilor [termen cu care este definită regiunea de peste munți]”.

1364

30 septembrie O diplomă regală acordată de Ludovic de Anjou românilor din comitatul Bereg dovedește că aici exista în continuare instituția administrativă și judecătorească a voievodatului.

1365

2 februarie Printr-o diplomă regală, Balce fiul lui Sas și nepotul lui Dragoș, intră în stăpânirea fostelor posesiuni maramureșene ale lui Bogdan, ceea ce confirmă faptul că Bogdan a încetat de a fi vasal regelui Ungariei; este un veritabil act de recunoaștere a independenței Moldovei.

Vladislav I (1364-1377), urmașul lui Nicolae Alexandru, bate primele monede ale Țării Românești.

1366

Vladislav I primește, ca feude, Amlașul, Severinul și Făgărașul.

1368

20 ianuarie Domnul Țării Românești confirmă brașovenilor privilegiile lor comerciale. Este cel mai vechi privilegiu cunoscut, atestând intensitatea legăturilor economice dintre pământurile românești.

1369

noiembrie-decembrie Prima incursiune a turcilor otomani în Țara Românească; ajutorat de oștile lui Ladislav de Dăbica, Vladislav I respinge atacul, eliberând și Vidinul, în fruntea căruia instalează pe cumnatul său, Sracimir.

Concomitent cu procesul de organizare și consolidare a statelor feudale românești, Imperiul otoman cucerește statele din Peninsula Balcanică, ajungând, la sfârșitul sec. XIV, pe linia Dunării, reprezentând un grav pericol pentru independența și unitatea poporului nostru. Ulterior, în vecinătatea Țărilor române s-au creat ori s-au dezvoltat și alte state puternice sau imperii, cum au fost regatul polonez, Imperiile habsburgice și țarist. În aceste condiții, Țările române au trebuit să facă front comun (politic, militar, diplomatic, economic) împotriva agresiunilor și acțiunilor expansioniste ale marilor puteri, care își disputau interesele pe seama poporului nostru, ca și a altor popoare vecine.

1370

octombrie Vladislav I întemeiază o a doua mitropolie, la Severin.

1374-1391

Domnia lui Petru I Mușatinul; Moldova cunoaște o perioadă de prosperitate economică; iau ființă noi cetăți — Șcheia, Suceava, Neamț; reședința se mută de la Siret la Suceava; se bat primele monede ale Moldovei (1377).

1376

Dobrotici încearcă, sprijinit de împăratul Ioan V Paleolog, să instauraze împărat la Trapezunt pe ginerele său, fiul lui Ioan Paleolog.

IGURILE LEGENDARE ALE LUI MIRCEA CEL BĂTRÎN, ȘTEFAN CEL MARE, MIHAI VITEAZĂ ȘI ALE ALTOR DOMNITORI, CARE AU DOBÎNDIT MARI VICTORII ÎN FRUNTEA OȘTELOR ROMÂNE, VOR RĂMÎNE DE-A PURURI ÎN CONȘTIINȚA POPORULUI NOSTRU, ÎN ISTORIA PATRIEI.

1386-1418

Domnia, în Țara Românească, a lui Mircea cel Bătrîn, remarcabil comandant militar, om politic și diplomat. În timpul său, otomanii, aflați în plină expansiune, ajung la Dunăre, constituind o gravă și îndelungată primejdie pentru Țările române. Ajutat de contingentele românilor dobrogeni, Mircea alungă din Dobrogea pe marele vizir Ali-pașa și unește Dobrogea (1389), inclusiv Dirstorul cu Țara Românească. În același an, ia în stăpânire ducatele Amlașului și Făgărașului, iar, din 23 noiembrie 1406, Banatul Severinului și Branul. După această dată, Mircea poartă titlul: „mare voievod și domn... stăpînind și domnind peste toată țara Ungrovlahiei și a părților de peste munți încă și ferii țării de tătărești și Amlașului și Făgărașului herțeg și domn al Banatului Severinului și de amîndouă părțile peste toată Podunavia, încă și pînă la Marea cea Mare și stăpînitor al cetății Dirstorului”. Pentru a-și feri țara de primejdia ocupării de către Imperiul otoman, în 1393, domnul român încheie un tratat (asemnat, capitulație) cu sultanul Baiazid I, document de mare înțelepciune politică și diplomatică a lui Mircea, prin care, în schimb, unui tribut anual — fixat inițial la 3 000 galbeni — Poarta se angajează să păstreze integritatea Țării Românești, care ră-

mine independentă, păstrându-și alcătuirea socială, instituțiile laice și religioase, armata proprie, întreaga sa ierarhie politică. Capitulația fixează statutul internațional al Țării Românești, ca principat vasal Porții, dar separat de Imperiul otoman. Atunci când otomanii își încalcă obligațiile, Mircea li se opune cu o neasemuită vitejie, găsim sprijin frățesc în celelalte două țări române: colaborează, în lupta împotriva forțelor otomane, cu voievodul Transilvaniei, îl adăpostește și apoi îl ajută să ia tronul Moldovei (1400) pe Alexandru cel Bun. Forța și prestigiul acestui „principe al Daciei”, cum îl numește cronicarul bizantin *Laonicus Chalcocondylas*, cunosc o asemenea afirmare, încât el intervine în disputele pentru tron dintre urmașii marelui sultan Baiazid I. Istoricul P.P. Panaitescu: „În lupta lui Mircea aflăm cele trei caracteristici de temelie, pe cari le regăsim la toți marii conducători ai neamului nostru, de atunci înainte: e întâi, luptătorul pentru creștinătate, cel ce se află de sentinela în postul cel mai înaintat al Europei. Ca și Ștefan, Ioan Corvin și Mihai... e alături de comunitatea ei politică și spirituală, primește loviturile cele mai grele în față. E, apoi, un adunător de pământ românesc, în Făgăraș și Amlas, în Dobrogea, un protector pentru Moldova și Ardeal cum va fi mai târziu, Ștefan în Moldova și mai ales Mihai. E, în sfârșit, un diplomat: conducător al unei țări mici, trebuie să știe să se strecoare între ambițiile hrăpărețe ale vecinilor mari și mai puternici... Dar... Mircea n-a fost numai un luptător: rămîne, pentru istorie, unul din marii meșteri organizatori, i-am spune un bun gospodar român... și un chibzuit ordn-duitor al acestui pământ. Asemenea oameni se numeau ctitori... fără de care n-ar fi fost temelia, tare a începuturilor”.

1392

30 martie Roman, domnul Moldovei (1391-1394), se intitulează „Marele singur stăpînitor, cu mila lui Dumnezeu, Io Roman voievod, care stăpînește Țara Moldovei din munte pînă la Mare”.

1400-1432

Domnia lui Alexandru cel Bun, în Moldova, caracterizată prin acțiuni și măsuri înțelepte care asigură dezvoltarea și consolidarea independenței și intensificarea legăturilor cu cele două țări surori. În 1401, voievodul încheie conflictul — început în timpul tatălui său, Roman — cu Patriarhia din Constantinopol, care recunoaște Mitropolia de la Suceava. În 1420 respinge primul atac al otomanilor asupra Moldovei.

După moartea lui Mircea cel Bătrîn, cu care a avut raporturi dintre cele mai bune, Alexandru cel Bun continuă aceleași raporturi cu fiii lui Mircea, pe unul din ei, Aldea (care își

va lua și numele de Alexandru), îl ajută să ocupe tronul Țării Românești, acțiune ce se înscrie în lupta comună antiotomană a românilor.

Aproximativ 1420

Manualul de ortografie chirilică al lui *Constantin Kostenefski* se referă și la existența scrisului în limba română.

1437

16 septembrie La Căpîlna, nobilii unguri, secui și sași încheie — ca urmare a răscăleii de la Bobilna a țărănilor români și maghiari sprijiniți și de alte pătri exploatate și asuprite — înțelegerea cunoscută sub numele *Unio Trium Nationum*, vădit îndreptată împotriva răscălaților români: cele trei populații devin „națiuni” privilegiate, în vreme ce românii sînt considerați „tolerați”.

1441

Iancu de Hunedoara devine voievod al Transilvaniei. Îndeplinind (din 1438) și dregătoriile de ban de Severin și comite de Timișoara, el reunește, astfel, sub autoritatea sa toate teritoriile de peste Carpați și, în cazul Severinului, și un teritoriu de la Sudul acestora; încep acțiunile sale antiotomane, la care antrenează, în front comun, și forțele armate ale Țării Românești (întîi pe Vlad Dracul, apoi pe Vladislav II).

1449

12 octombrie Sprijinit de Iancu, din 1446 guvernator al Ungariei, Bogdan II, tatăl lui Ștefan cel Mare, devine domn al Moldovei; în anul următor încheie, la Roman, un tratat cu Iancu de Hunedoara, căruia îi făgăduiește „ca să-i fiu lui în chip de fiu... și domnia sa asemenea să ne fie părinte și orice îi va fi de trebuință din partea noastră, noi să stăm pe lîngă domnia sa... și asemenea, țara domniei mele și cu țara domniei sale să fie în una”.

1453

Umanistul italian *Poggio Bracciolini* menționează latinitatea limbii române și continuitatea elementului romanic într-un discurs adresat regelui Alfons de Aragon; istoricul italian afirmă că românii sînt conștienți de originea lor comună. La această origine, precum și la existența conștiinței vechii Dacii se fac referiri în opera cronicarului bizantin *Laonicus Chalcocondylas* (1423-1490) în lucrarea *De rebus Turcicis* (titlu întreg: Creșterea puterii turcești, căderea împărăției bizantine și alte istorii despre felurite țări și popoare): „Țara lor se întinde de la Arealul panonilor Daciei [Cîmpia panonică], pînă la Marea Neagră”. O hartă italiană din același an menționează: „prinzio della Valachia” (Banat), „Transiuna” (Transilvania), „Valahia” (Muntenia) și „Vlahia” (Moldova).

1456-1462; 1476

Domnia lui Vlad Tepeș, în Țara Românească, moment important al apărării independenței patriei și al acțiunii în front unit cu celelalte ținuturi românești. În 1457, îl sprijină pe Ștefan cel Mare să ajungă pe tronul Moldovei (după ce l-a adăpostit în Țara Românească). În 1461, începe lupta antiotomană, trece Dunărea și zdrobește trupele turcești de la Zimnicea, pînă la gurile Dunării, eliberînd o parte din teritoriul Dobrogei; revine (1476), cu ajutorul lui Ștefan cel Mare, pe tronul Țării Românești.

1457

Regele Ungariei, Ladislau Postumul, confirmă „nobililor și cnejilor, precum și celorlalți români” din cele opt districte românești de pe teritoriul comitatelor Timiș și Caraș o seamă de privilegii, între care și dreptul de a judeca pricini.

1457-1504

Domnia lui Ștefan cel Mare, unul din cei mai străluciți voievozi ai românilor, care înscrie pagini nepieritoare în lupta pentru independența și înflorirea patriei. Primele sale acțiuni sînt îndreptate spre consolidarea țării. Începe apoi marea sa epopee antiotomană, marcată prin răsunătoare victorii împotriva oștirilor Porții, care au un puternic ecou, nu numai în conștiința românilor, ci și peste hotarele țării. „Fapta ta — scrie *Papa Sixt IV*, după strălucita victorie reputată de Ștefan, la Vaslui — săvîrșită de tine cu atîta înțelepciune și vitejie împotriva necredincioșilor turci a adus glorie numelui tău, toți vorbesc de tine și te laudă”. Cronicarul polon *Jan Dlugosz* (1415-1480) în *Historia Poloniae* îl elogiază: „O bărbat demn de admirat, întru nimic inferior ducilor eroici pe care atît îi admirăm, care cel dintîi dintre principii lumii a reputat în zile-

le noastre o atît de strălucită victorie în contra turcilor. După părerea mea, el este cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpînirea lumii și mai ales funcția de comandant și conducător contra turcilor”.

Numeroase fapte atestă că Ștefan are conștiința unității de neam a moldovenilor și muntenilor. Marele voievod urcă în scaunul domnesc cu ajutorul voievodului Țării Românești, Vlad Tepeș. În decursul îndelungatei sale domnii, el militează neîncetat pentru constituirea unui front comun antiotoman al românilor, susținînd, nu o dată, instalarea pe tronul Țării Românești a unor domni devotați cauzei comune. În scrisoarea adresată în 1477 venețienilor, referitor la înscăunarea unuia din acești voievozi, Basarab cel Tânăr (Țepeluș), el îl definește „voievod în cealaltă Țară Românească (*l'altra Valachia*)”.

La rîndul lor, locuitorii din celelalte două țări surori dau glas sentimentelor lor față de marele voievod: „Parcă ai fost ales și trimis de Dumnezeu — îi scriu brașovenii în 1479 — pentru cîrmuirea și apărarea Transilvaniei... Cu mare dor și dragoste, te rugăm pe Măria Ta ca să faci bunătate, să te apropii de această țară spre a o feri de turci... [Și muntenii] așteaptă suspînînd din greu pe Măria Ta. Căci nădăjduesc în Măria Ta că-i vei scăpa de sila și robia acestor păgîni”. De altfel, începînd din 1489, Ștefan stăpînește domeniile transilvănene Ciceu și Cetatea de Baltă.

În iunie 1504, înainte de a se sfîrși din viață, Ștefan desemnează succesor la tronul Moldovei pe fiul său Bogdan III, rezultat din căsătoria cu Maria, fiica domnului Țării Românești, Radu cel Frumos. Este semnificativ că Bogdan poartă și numele de Vlad, nume caracteristic dinastiei Basarabilor, care domnea pe tronul Țării Românești, așa cum numele de Bogdan este specific dinastiei moldovene a Mușatinilor. *A.D. Xenopol*: „Mare general, iscusit politic, cîrmuitor înțelept, iată deci ce a fost Ștefan cel Mare. El întrunea în persoana lui toate însușirile unui mare domnitor, și acest epitet [cel Mare] cu dreptul i-a fost recunoscut de timpurile următoare lui. Într-o țară întinsă, la un popor numeros, Ștefan ar fi fost un alt Cezar sau Carol. În mica lui Moldovă, cercul activității sale... trebuia să se măginească la apărarea acelei mici porțiuni din ea, care alcătua poporul său. Dar în acest mic cerc, în care îi fu dat a lucra și a făptui, oare nu este el mult mai mare decît alți domnitori, cu care se mîndresc popoarele?... E mai greu să fii un Temistocle, decît un Cezar, un Ștefan cel Mare, decît un Carol cel Mare... Pentru poporul nostru, Ștefan este și va rămînea idealul, care din trecutul îndepărtat aruncă razele splendorii sale în viitorul și mai depărtat, îmbîind călcarea pe urmele sale... Strănepoții acelei generații, noi, românii de astăzi, tot din acel capital de glorie străbună trăim și cu el ne mîndrim, ca fiind cel mai scump

odor al vieții noastre trecute, cu deosebire numai că ceea ce altădată au sădit moldovenii, astăzi toți românii sunt în drept să culeagă”.

1464

Umanistul *Ennea Silvio Piccolomini*, devenit papa Pius II, în 1458, scrie *Cosmographia*, cu referiri la Țările române: „Regiunea Transilvaniei pe care au locuit-o odinioară dacii, popor viteaz și cunoscut prin multe înfringeri ale romanilor, este așezată dincolo [la Vest și la Nord] de Dunăre...” „Autorul menționează o seamă de voievozi care „în arta militară [a valahilor] au dobândit renume...” Printre aceștia „Ioan de Huniade [Iancu de Hunedoara], al cărui nume întrece pe ceilalți, mărind gloria... valahilor din care se și născuse... [Valahia] este un ținut foarte întins... partea de Sud o udă Dunărea”.

1495

Umanistul *Antonio Bonfini*, secretar al regelor Ungariei (între 1484 și 1502) scrie *Rerum Ungaricarum decades*: „După iazigi, lângă Dunăre, urmează Dacia...” Peste munți se întinde regiunea astăzi numită Transilvania, odinioară o parte a Daciei, foarte bogată în vite, cai cu coamă, bouri și cai sălbatici..., vin, cereale... Încinsă de cele două Valahii, adică Moldova și Țara Românească, cu o populație pe care azi o numim valahi... și care se... întind pînă departe, la Marea Neagră”.

1507

octombrie Călugărul sîrb *Maxim Brancovici*, fiul despotului Gheorghe Brancovici, subliniază că Bogdan III și Radu cel Mare, domnii Țării Românești, sînt „de un neam și o seminție”.

1511

Tratat (capitulatie) între Bogdan III și sultanul Baiazid II; Poarta se obligă, în schimbul plății tributului, să păstreze autonomia principatului Moldovei și să-i apere integritatea. Prin aceste convenții (Țara Românească a încheiat primul tratat de acest fel în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn — 1393, reînnoit de Vlad Tepeș — 1460) cele două Țări române reușesc să-și păstreze față de puternicul Imperiu otoman o largă independență, conservîndu-și instituțiile interne și posibilitatea de a duce tratative în condiții de egalitate cu alte țări; în baza lor, turcii nu se puteau așeza în Țările române. Acest statut deosebit al Principatelor române față de alte zone intrate în sfera de influență a Porții se prelungește vreme de veacuri (Moldova încheie în 1634 o nouă capitulație prin Vasile Lupu), fiind unul dintre aspectele caracteristice ale luptei poporului nostru pentru păstrarea ființei naționale.

Sec. XVI

Rezistența succesivă opusă de Țările române expansiunii otomane atrage atenția umanistilor Renașterii asupra acestei zone a Europei. Influențați și de scrierile antice, cărturarii vremii pomenesec tot mai des în operele lor despre Dacia și locuitorii ei.

1515-1518

Sebastian Münster, reformator german, scrie *Geographia Universalis* și *Cosmographia Universalis* (le va publica în 1542 și 1550): „Valahia... este acea parte a Traciei care odinioară se numea Getia, unde Darius, fiul lui Histaspes era gata să piară”

UPTLE. MASELOR POPULARE ÎMPOTRIVA EXPLOATĂRII AU FOST STRINS ÎMPOTRIVA DOMINAȚIEI STRĂINE. EXPLOATAREA FEUDALĂ A FOST AGRAVATĂ DE DOMINAȚIA MARILOR IMPERII VECINE, OTOMAN, HABSBURGIC, TARIST — ÎNDEOSEBI DE DOMINAȚIA OTOMANĂ.

1521

29-30 Iunie Primul text scris în limba română ce ni s-a păstrat: scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung către Johannes (Hans) Benkner din Brașov, prin care-l previne asupra unui iminent atac otoman.

1529

22 Iunie Venit în sprijinul voievodului Transilvaniei Ioan Zapolya, domnul Moldovei, Petru Rareș (1527-1538; 1541-1546) înfrînge la Feldioara oastea lui Ferdinand de Habsburg primind — pe lângă mai vechile domenii Ciceul și Cetatea de Baltă — Rodna, Bistrița și Ungurașul, întărind convingerea epocii că voia să devină și voievod al Transilvaniei, convingere subliniată și de cărturarul italian *Paolo Giovio* (1483-1552).

1533

Elvețianul *Ioachim Vadianus*, medic, filozof și geograf, publică o prescurtare a operei scriitorului latin Pomponius Mela (editată tot de Vadianus în 1518), în care vorbește despre Dacia: „Dincolo de acesta [rîul Tibiscus — Tisa], locuiesc ținuturi fertile, nedespărțite de locurile muntoase, transilvănenii... Vechii daci se ridicau prin așa de mare glorie în război, încît romanii le plăteau tribut anual”.

1536

Umanistul român din Sibiu *Nicolaus Olahus*, înrudit cu familia lui Iancu de Hunedoara și descendent din vița Basarabilor, publică *Hungaria*, prima lucrare în care un român afirmă, în scris, unitatea de neam și limbă a muntenilor, moldovenilor și transilvănenilor; vorbind despre „Valahia, patria mea paternă”, prezintă geografia „acelei părți care este dincolo de riul Tisa, numită odinioară, după cum spune Ptolemeu, «Dacia» și care cuprinde... Valahia Mare, care se numește și Țara Românească (Transalpina), Moldova, Transilvania, țara dintre Someșuri, Crișana, Nyir, țara dintre Ti-mișuri”.

1538

Anton Verancsics, vicerege al Ungariei sub Maximilian, urmașul lui Ferdinand I, publică *De situ Transylvaniae, Moldaviae et Transalpiniae* (Descrierea Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești): „Dacă azi se numesc transilvăneni și munteni, ultimii ajung la Miazăzi până la Dunăre, iar primii se îndreaptă către Apus spre Ungaria și se întind până la Tibiscus [Tisa] care era odinioară marginea întărită a Daciei... Transilvania, Țara Românească și Moldova se deosebesc numai prin întreită împărțire, dar locuitorii acestora se numesc români... Poporul care locuiește aceste pământuri în vremea noastră este cel al valahilor”.

1541

În vreme ce Ungaria Centrală este transformată în pașalic, cu centrul la Buda, Dieta de la Debrețin recunoaște suzeranitatea Porții asupra Transilvaniei, care devine principat autonom vasal otomanilor și despărțit de Ungaria.

1542

Umanistul sas din Brașov, *Johannes Honterus* publică, în *Rudimenta Cosmographiae* (prima ediție—1530) o hartă în care, peste numele Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești, înscrie cuvântul Dacia.

1543

Dieta din Cluj legiferează dreptul său de a-alege pe principe și proclamă principiul libertății religioase; confesiunea ortodoxă păstrează însă în continuare, un statut de inferioritate, rămânând doar „tolerată”.

1544

Filip Moldoveanu scoate la Sibiu *Catehismul românesc*, prima carte tipărită în limba română. Tot la Sibiu, Filip Moldoveanu tipărește între 1551 și 1553 un *Evangheliar* cu text paralel — slavon și român — primul text românesc tipărit, ajuns până la noi.

1552

Banatul, Timișoara și o parte din Crișana sînt ocupate de turci și transformate în pașalic cu centrul la Timișoara.

1557

Apare la Brașov *Octoiul*, editat de tirgovișteanul Coresi, strălucit tipograf român, care, până în 1583, tipărește nouă cărți în românește sau bilingve (slavo-române).

1558

mai Alexandru Lăpușneanu obține restituirea domeniilor Ciceul și Cetatea de Baltă, confiscate de Habsburgi după moartea lui Petru Rareș; acest „princeps Daciae” (principe al Daciei), cum îl numesc unele documente poloneze, reface astfel stăpînirea antecesorilor săi în Transilvania.

1559

Introducerea învățămîntului în limba română la școala ce funcționează pe lângă biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului, care devine focar de răspîndire a culturii în limba română.

1560

Cea mai veche carte-manuscris românească datată — o scriere a popii Bratu din Brașov; în aceeași perioadă sînt scrise și *Psaltirea șcheiană*, *Psaltirea voroneșeană*, *Codicele voroneșean* și *Psaltirea Hurmuzaki*.

1564

Italianul Giovan Andrea Gromo, comandant al gărzii principelui Ioan Ferdinand Zapolya referindu-se la „așezarea, mărirea și particularitățile acestei țări — Transilvania...” subliniază densitatea așezărilor românești, faptul că locuitorii lor practicau îndeletniciri specifice populației sedentare și care implică o transmitere a lor din generație în generație. „Satele sînt toate locuite de valahi și aceasta nu numai în Banat, ci și în Transilvania, îndeletnicirea românilor fiind să cultive pămîntul și să crească cirezi... [«Națiunea»] valahilor... e răspîndită în toate

părțile acestui stat [Transilvania]..., ei folosesc și astăzi încă o limbă asemănătoare cu limba veche a romanilor”.

1570

Cartograful *Abraham Ortelius*, din Țările de Jos, publică *Thesaurus Geographicus* (Tezaur geografic): „Dacia celor vechi... cuprinde astăzi Transilvania, Valahia și Moldova...”. În aceeași perioadă, *Antonio Maria Graziani*, episcopul trimis de papă pentru a constitui o Ligă antiotomană, notează: „Valahia... a fost locuită odinioară de daci și geți și este împărțită în două părți: dintre care una muntoasă și aspră se îndreaptă spre Miazăzi și

este numită Valahia transalpina; cealaltă, plană și mai bogată în ogoare și în oameni, e orientată spre Nord și se cheamă Moldova”.

1580

Întemeierea Universității din Cluj cu trei facultăți — teologie, filozofie, drept — sub conducerea umanistului italian *Antonio Possevino*, care scrie, la 22 aprilie 1583, papei Grigore XIII: „Întreagă acea țară... care s-a numit apoi Transilvania, după pădurile ce o înconjură, era, în vechime o parte destul de însemnată a Daciei. Căci deși această Dacie era mai mare decît porțiunea ce se cuprinde în cercul munților, cu toate acestea, Transilvania era partea cea mai de seamă și tocmai aceea unde regii Daciei își aveau... reședința și curtea lor... Este adevărat că înțelegîndu-se sub acest nume de Transilvania și o parte a cîmpiei Ungariei, nu numai spre Oradea... ci și spre Timișoara, este mai întinsă... Trei feluri de popoare locuiau și locuiesc în Transilvania: românii care nu au un centru hotărît [sînt răspîndiți pretutindeni], ungurii, sașii...”.

1584

Poporul și-a păstrat în continuare numele generic și străvechi pentru toți locuitorii patriei noastre, acela de român, chiar dacă, pe lângă acest nume, a mai avut și altele, luate după denumiri politice, zone geografice,

denumiri de ape, munți. Numele de munteni, moldoveni, ardeleni, bănățeni, bucovineni, dobrogeni sau — în cuprinsul acestora și mai particularizate — moți (în Munții Apuseni), vrînceni (în Vrancea), birseni (în Țara Birsei) etc. — sînt subsumate categoriei istorice de popor român.

Ferante Capecci, rector al Colegiului iezuit din Cluj: „Transilvania... i se zice regnum și poate aduna pînă la 40 de mii de călăreți. Domnul ei nu se intitulează rege, ci principe sau voievod, titlu rămas din vechime... căci, pe atunci, era cîrmuită de un voievod... Este locuită de trei feluri de oameni care toți vorbesc limbi deosebite; valahii... sînt locuitorii cei mai vechi... limba lor seamănă așa de mult cu italiana modernă, încît se poate învăța bine în cîteva luni, după cum și ei învață ușor limba italiană; ba chiar își zic români”.

Călătorul venețian *Giorgio Tomasi* scrie și el în 1595, că locuitorii din Țara Românească și Moldova nu voiesc „să fie numiți cu alt cuvînt decît — români”. Iar istoricul francez *Jules Michelet*, de pildă, sublinia: „Românii își păstrează intact tot ce le-a rămas de la străbuni: îmbrăcăminte, obiceiuri, limbă și, mai ales, marea lor nume: român”.

1593-1601 Domnia lui Mihai Viteazul, primul făptuitor al unirii Țărilor române

Încă de la preluarea domniei, Mihai se preocupă de realizarea unui front comun al Principatelor românești, preocupare materializată în înțelegerea încheiată în septembrie-octombrie 1594 cu Sigismund Báthory (principele Transilvaniei); noiembrie 1594 — începutul acțiunii antiotomane a Țărilor române; ianuarie 1595 — Mihai repurtează victorii peste Dunăre (Hîrșova, Siliștra, Ruscuc); martie — oastea lui Mihai eliberează Brăila (raia din 1540).

1595

13 august Marea victorie de la Călugăreni împotriva armatei otomane, condusă de Sinan-pașa — una dintre cele mai strălucite pagini de vitejie a poporului român. Strălucita biruință are un puternic răsunet în toate colțurile Europei, dovadă și cronica silezianului *Balthazar Walter*, intitulată *Scurtă și adevărată istorie a faptelor săvîrșite de Io Mihai, domnul Țării Românești*, apărută (1599) la Görlitz: „Tunurile turcești fulgerau fără încetare, armele lor se năpusteau... asupra micii oștiri creștine, era momentul cînd se cerea neapărat o mișcare eroică, o faptă măreață, care să cutremure inimile păgînilor... Atunci, mărinimosul Mihai... apucă în mînă o secure militară, se aruncă singur în șirul dușmanilor... și, după o luptă de erou, se reîntoarce între ai săi neatinși”. Forțele unite ale muntenilor, moldovenilor și transilvănenilor, sub conducere-

rea lui Mihai, eliberează Țirgoviste și continuă ofensiva antiotomană, zdrobind (la Giurgiu) ariergarda oastei turcești; 8 iunie 1598: la Mănăstirea Dealu, Mihai încheie un tratat cu împăratul Rudolf II de Habsburg, recunoscând suzeranitatea împăratului, fără a plăti însă tribut, Rudolf obligându-se, în schimb, să-l ajute cu subsidii și recunoscând caracterul ereditar al domniei marelui voievod. 26 iunie 1599: tratat cu Andrei Báthory, succesorul lui Sigismund; înțelegerea intervenită între Andrei Báthory, Ieremia Movilă și cancelarul Poloniei, Jan Zamoyski, privind înălturarea lui Mihai, îl determină însă pe domnul Țării Românești să intre în luptă cu principele transilvănean. Începe triumfală campanie de unire a Țărilor române, voiața Viteazului fiind exprimată sintetic în cuvintele înscrise de mîna lui pe un document: „Și hotarul Ardealului, pohta ce-am pohtit Moldova, Țara Românească”. *Nicolae Iorga*: „Prin el s-a restabilit nu numai o Dacie de hegemonie românească, dar și toate legăturile cu acele ținuturi din Sud-Estul european pe care nici o schimbare a vremilor nu le putea rupe din legăturile firești care se formaseră și dezvoltaseră în curs de două milenii... Vorbind și scriind românește, cunoscînd bine toate rosturile neamului său, Mihai nu putea să rămîie nesimțitor la rivirile românilor spre o unitate... Cugetarea lui adevărată și intimă se vede în actele... în care ia titlul de «domn al Țării Românești, al Moldovei și al Ardealului».

18 octombrie: Mihai obține, la Șelimbăr, o victorie răsunătoare împotriva lui Andrei Báthory; masele populare din Transilvania îl întîmpină pretutindeni cu bucurie; după victorie, cronicarul ungar *Ștefan Szamosközy* scrie: „Abia se încăierară, cînd unul dintre cei ce stătea pe loc, anume Daniil Zaladsi, român de origine, aducîndu-și aminte de pecetea sufletului și trupului său... trece la valahi... Românii, care, așezați în sate, locuiesc în toată Transilvania, răscolindu-se, se uniră cu ceilalți români de peste hotare... Încezuți în aceea că aveau domn din neamul lor”; 21 octombrie: voievodul intră triumfător în Alba Iulia; întreg teritoriul Transilvaniei se află sub autoritatea sa; într-un document din 20 decembrie, Mihai se intitulează: „Ioan Mihail Voievod, domn al Țării Ardealului și al Țării Românești”.

1600

primăvara Mihai continuă acțiunea sa de unire a tuturor teritoriilor românești, intrînd triumfal în Moldova; Ieremia Movilă se refugiază în Polonia. 27 mai — Mihai se află la Iași, de unde dă celebrul document în care se intitulează „*Io Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Românești și al Ardealului și al Moldovei*”; 20-27 iulie: la cererea voievodului, Dieta Transilvaniei acordă unele înlesniri ioba-

gilor și preoților români; 9 august 1601: pe Cîmpia Turdei, Mihai Viteazul este asasinat mișelește din ordinul generalului imperial George Basta. *Nicolae Bălcescu*: „Unitatea națională, fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbatilor noștri cei mari, care intră pară în sine individualitatea și cugetarea poporului, spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră. Pentru dînsa Mircea cel Bătrîn și Ștefan cel Mare se luptară toată viața lor îndelungată... pentru dînsa Mihai cel Viteaz cade ucis în Cîmpul Turda”.

Unirea realizată de Mihai Viteazul a avut puternice ecouri în conștiința românească, a dobîndit valoare de simbol, amplificînd și mai puternic năzuințele de unitate și independență, exprimate în numeroase acțiuni și pe multiple planuri.

1602-1628

Domnii din cele trei principate încheie alianțe comune; se fac și încercări de reunire a Țărilor române sub o singură stăpînire. 5 august 1605: Radu Șerban (Țara Românească) și Ștefan Bocskay (Transilvania) încheie un tratat de prietenie și alianță; mai, 1608: Gabriel Báthory (noul principe al Transilvaniei) încheie un tratat de alianță cu Radu Șerban, iar în noiembrie și cu Constantin Movilă, domnul Moldovei; decembrie 1610: G. Báthory, intrînd în Țara Românească și ocupînd Țirgoviste se intitulează „principe al Transilvaniei și al Valahiei Transalpine” (ianuarie 1611); lîngă Brașov, Radu Șerban obține (27 iunie) o zdrobitoare victorie asupra lui G. Báthory; valorificarea acestui succes i-ar fi îngăduit să pornească pe drumul deschis de Mihai; 23 octombrie 1613: principii Transilvaniei (Gabriel Bethlen), Țării Românești (Radu Mihnea) și Moldovei (Ștefan Tomșa II) încheie o înțelegere, făgăduindu-și sprijin reciproc; doi ani mai tîrziu, principele Transilvaniei obține restituirea cetăților Hust, Chioarul și Baia Mare ocupate de Habsburgi, iar în 1627 încearcă să obțină aprobarea Porții pentru a constitui un regat al Daciei, prin reunirea celor trei Principate românești.

1606

iunie Simion Movilă devine domn al Moldovei, după ce ocupase, între 1601-1602, tronul Țării Românești. Acest fenomen — domnia succesivă a aceluiași voievod în cele două Țări românești — neîntîlnit la alte state europene ilustrează și el, cu adîncă semnificație, comunitatea Țărilor române. În perioada care urmează, istoria consemnează numeroase asemenea situații: în sec. XVII domnesc, succesiv, în Moldova și în Țara Românească: Radu Mihnea, Alexandru Coconul, Alexandru Iliș, Constantin Șerban, Gheorghe Ghica, Gheorghe Duca. În veacul XVIII și în prima parte a sec. XIX, pînă la 1821, 15 din 31

voievozi ocupă alternativ tronul în ambele principate: Nicolae Mavrocordat, Mihai Racoviță, Constantin Mavrocordat, Grigore II, Matei și Scarlat Ghica, Constantin Racoviță, Grigore III Ghica, Alexandru Ipsilanti, Mihai Suțu, Alexandru Moruzi, Constantin Ipsilanti, Alexandru Suțu, Manole Giani-Ruset, Scarlat Callimachi. Fenomen unic european este și trecerea dregătorilor dintr-un principat în altul; documentele epocii evidențiază numai pentru veacul XVII și începutul celui următor 34 demnitari care au slujit interesele ambelor principate.

1607

Apare *Atlas minor*, lucrarea celebrului cartograf din Flandra *Gerhard Mercator*: „Transilvania e partea mediterană a vechii Dacie, pe care romanii au numit-o Rhipensis... între Pannonia spre Vest, Valahia spre Sud, Moldova spre Răsărit”. În numeroase lucrări ale unor cărturari străini elaborate în această perioadă, în care ecurile unirii realizate de Mihai Viteazul sînt puternic prezente în conștiința europeană, se subliniază tot mai puternic ideea unității de neam a românilor. În 1611, *Henri Homidius*, tipograf și cartograf din Amsterdam, notează: „Fosta Dacie cuprindea o parte din Ungaria, Transilvania, Valahia și toată Moldova... Provinciile care se deosebesc acum prin numele de Valahia și Moldova erau acum cîțiva ani cuprinse sub singurul nume de Valahia”; în 1624, *Martin Opitz*, părintele literaturii moderne germane, subliniază în poemul *Zlatna*: „[Românii] nu au putut fi extirpați, cu toate că barbarii au pustii aceste locuri”, iar despre limba românilor: „nici Italia, nici Spania, nici Galia n-au păstrat atîta asemănare cu străbuna lor cît a păstrat aceasta [limba română] de la romani”. Cît privește locuitorii „în căsuțele de țărani, care n-au părăsit... nici vechiul trai, nici firea obiceiurilor vechi, stă ascuns mult sînge nobil”; cinci ani mai tîrziu, patriarhul din Constantinopol, *Chiril Lucaris*, relevă „legătura de sînge, care zvîcnește în taină, dar cu multă putere, între românii din Transilvania și cei din Țara Românească și Moldova”; în 1651, geograful francez *Pierre Duval*, părintele școlii geografice moderne, notează în *Mémoires géographiques de tous les pays du monde...*: „Transilvania, Valahia și Moldova au fost cunoscute altădată sub numele de Dacia... Fiecare are principiile ei, care se numește voievod”; în 1666, cronicarul sas din Sibiu *Georg Kraus* se referă la necesitatea unității de acțiune a Țărilor române: „Ajutorul german și orice alt ajutor străin este prea departe și pînă ar sosi acesta la vremuri de nevoie țara [Transilvania] ar trebui să piară, mai ales dacă Moldova și Țara Românească n-ar ține cu ea. De aceea, nici un principe n-ar trebui... să dea vreo pricină de dezbinare [între ele]”; în același an, alt cărturar sas din Transilvania, *Johann Tröster*, relevă în

Vechea și noua Dacie: „Românii, atît de separați de Roma, între limbi străine ce s-au schimbat atît de mult de [cît] oarde de popoare, care din timpul acela [după 271] au cutreierat Dacia, și-au păstrat pînă în ziua de azi limba lor veche, așa că nici Italia, nici Galia, nici Spania nu se apropie atît de mult de limba romană, ca limba acestor români, așa cum au învățat-o de la strămoși”; 1716: la un veac și mai bine după unirea din 1600 fapta Viteazului își prelungește ecurile. Cărturarul sas *Georg Soterius*: „Acest voievod [Mihai Viteazul], a fost un domnitor autoritar și neînduplecat, dar domnia lui [în Transilvania] a însemnat pentru noi, sași, o perioadă de progres și prosperitate”; florentinul *Anton-Maria del Chiaro*, secretar succesiv al lui Constantin Brîncoveanu, Ștefan Cantacuzino și Nicolae Mavrocordat, publică, în 1718, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Vallachia* (tradusă la noi cu titlul *Revoluțiile Valahiei*): „Valahia este o parte din vechea Dacie, în care se cuprindeau provinciile numite de geografii de azi Transilvania, Valahia și Moldova... [Locuitorii însă] își zic rumuni, patriei lor, adică Valahiei, Țara Rumaneasca, iar limbii, limba românească”.

1620

Călugarul oltean Mihail Moxa alcătuiește primul cronograf în limba română „de la facerea lumii”, relatînd evenimentele pînă în anul 1489. Începuturile istoriografiei în limbă națională ca și răspîndirea tipăriturilor reprezintă componente ale unei intense activități culturale, ce cunoaște, în deceniile ce urmează, o tot mai puternică dezvoltare și prin care se afirmă pregnant conștiința unității de neam și de limbă a românilor. Prin opera lor, cărturarii moldoveni, munteni și transilvăneni contribuie la adîncirea conștiinței de neam și la dezvoltarea unității spirituale a tuturor românilor, pregătind cu secole înainte Unirea din 1918. Primul mare cronicar, *Grigore Ureche* (1590-1647), în *Letopiseșul Țării Moldovei*: „Românii, cîți se află lăcături în Țara Ungurească și la Ardeal și la Maramoroșu, de la un loc sîntu cu moldovenii și toți de la Rîm să vîră”.

Miron Costin în capodopera sa, *De neamul moldovenilor* (1686) scrie: „Biruit-au gîndul sã mã apuc de această trudã, sã scoț lumii la vedere felul neamului, din ce izvor și semînție sînt lãcui-torii țării noastre, Moldovei și Țării Muntenestii și românii din țările ungurești... cã toți un neam și o datã descãlecați sînt... Și așa ieste acestor țări numile cel drept, de moșie, ieste român, cum sã rãspund și acum toți aceia din țările ungurești lãcuiitori, și muntenii țara lor și scriu și rãspund cu graiul: Țara Româneascã”.

În cuvinte asemãnãtoare este remarcãtã unitatea și de scrierile muntenestii ale epocii: *Letopiseșul Cantacuzinesc* (relatînd evenimente pînã în 1690) sau *Istoria Țării Românești*, a stolnicului *Constantin Cantacuzino*, autor (1700) și al primei hãrți românești a principatului.

Pe un plan superior se situeazã opera voievodului-savant *Dimitrie Cantemir*, primul autor care trateazã în chip unitar istoria romãnilor în *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor* (1722); intenție mãrturisitã chiar de titlul întreg al lucrãrii: „Hronicon a toatã Țara Româneascã, care apoi s-au împãrțit în Moldova, Munteniascã și Ardealul”.

Tipãriturile care se rãspîndesc în această perioadã în toate cele trei țări românești contribuie, de asemenea, la dezvoltarea conștiinței de neam, la întãrirea unitãții spirituale a tuturor romãnilor, la fãurirea unei limbi literare unitare. În 1643 apare, la Iași, *Cazania* mitropolitului Moldovei Varlaam sau *Carte româneascã de învățaturã*, destinatã întregului popor român: „Cãtrã toatã semînția româneascã... ce n-are carte pe limba sa [și de aceea] cu nevoie iaste a înțeleghe cartea altii limbi [respectiv, slavonã]”; tot la Iași, în 1646, vede lumina tipãrului *Carte româneascã de învățaturã de la pravilele împãrãtești și de la alte giudeșe* — printre întîile coduri juridice în limbã naționalã din Europa; în 1648, mitropolitul transilvãnean *Simion Ștefan* publicã *Noul testament de la Bãlgrad*, subliniînd necesitatea limbii literare unitare. *Îndreptarea legii* (Țara Româneascã — 1652), *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei (1673) și *Biblia* lui Șerban Cantacuzino (București — 1688) sînt cîteva dintre cele mai reprezentative opere în limbã naționalã, destinate romãnilor de pretutindenii.

1632-1654; 1634-1653

Domniile lui Matei Basarab (Țara Româneascã) și a lui Vasile Lupu (Moldova) — perioade de înflorire culturalã și economicã, de spõrire a legãturii diplomatice. În ambele principate se

intensificã activitatea tipograficã (stimulatã și în Țara Româneascã și în Moldova de românul Petru Movilã, ajuns metropolit de Kiev); apar primele coduri juridice scrise; amîndoi voievozii ctitoresc lãcãșuri de cult în celãlalt principat: Vasile Lupu — Stelea (în Țara Româneascã); Matei Basarab — Soveja (în Moldova); și Matei, dar cu deosebire Vasile Lupu, fac încercãri de unire; în 1639, domnul de la Iași obține domnia Țării Românești pentru el, iar pe cea a Moldovei pentru fiul sãu; cele douã documente în care se intituleazã „domn al Moldovei și al Țării Românești” vãdesc cã, de fapt, a dorit unirea efectivã a principatelor; Matei și Vasile Lupu încearcã sã se opunã imperiilor vecine, aliindu-se în acest scop cu celãlalt principat locuit de români, Transilvania. În 1644, cele trei țări încheie o alianțã comunã, iar oastea lor înfrînge (5 mai 1644) pe Habsburgii la Dregelypalank.

1655

26 Iunie Tratat de alianțã încheiat la Tirgoviște între Constantin Șerban, domnul Țării Românești și Gheorghe Rákóczy II, principele Transilvaniei.

1656

mol 17 Tratat între Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei și țarul Rusiei, Aleksei Mihailovici, care recunoaște independența Moldovei; țarul fãgãduiește sprijin pentru eliberarea cetãților Moldovei de la Dunãre și Marea Neagrã, ocupate de turci.

1659-1660

Campania antiotomanã a domnului Țării Românești, Radu Mihnea; unește forțele celor trei țări române; octombrie — tratatul dintre el și Gh. Rákóczy II; 12 octombrie — tratatul, de la Bran, dintre Gh. Rákóczy II și Constantin Șerban; Rákóczy îi fãgãduiește sprijin pentru instalarea ca domn în Moldova. Cele trei principate alcãtuiesc, din nou, front comun; acțiunea lui Radu Mihnea eșueazã însã forțele otomane fiind superioare la numãr.

1683

Siliți sã participe la asediul Vienei, alãturi de oastea otomanã, Șerban Cantacuzino (Țara Româneascã) și Gheorghe Duca (Moldova) îi sprijinã pe asediați. Înfrîngerea otomanilor marcheazã începutul ofensivei Imperiului habsburgic în Sud-Estul Europei, care va viza în scurt timp Transilvania.

1686-1691

Prin Tratatul de la Viena, Imperiul habsburgic își impune protecția asupra Transilvaniei; un an mai tîrziu (12 octombrie 1687), habsburgii îl determinã pe Mihai Apafi I sã cedeze 12 cetãți și sã dea 700 000 florini; 9 mai 1688: brașovenii refuzã sã primeascã garnizoana

habsburgică, dar rezistența e înfrântă, iar orașul incendiat; 4 decembrie 1691 — Diploma leopoldină; principatul Transilvaniei este subordonat direct împăratului; privilegiile celor trei „națiuni” — maghiari, sași, secui — sînt menținute; de asemenea, confesiunile „recepte” — catolică, calvină, luterană și unitariană — sînt favorizate, iar ortodoxia considerată „tolerată”. *Tripartitul* lui Verbőczy și cele două legislații, *Approbatæ Constitutiones* și *Compilatae Constitutiones* (aparînd drepturile nobililor celor trei „națiuni”) rămîn în vigoare. Diploma marchează începutul dominației habsburgice în Transilvania, ce va dura pînă în 1918.

1688-1714

Domnia lui Constantin Brîncoveanu în Țara Românească, perioadă de maximă înflorire a culturii feudale românești și de intensă activitate politică și diplomatică pentru zăgăzirea expansiunii imperiilor habsburgic, otoman și țarist; în 1690, Brîncoveanu înfrînge pe austriaci la Zărnești, ajutîndu-l pe transilvăneanul Emeric Thököly să devină principe și stăvilind ofensiva habsburgică spre Țara Românească; printr-o abilită diplomatică, domnul reușește să stabilească un echilibru între forțele ce periclitează autonomia Țării Românești; solul său, transilvăneanul David Corbea, îndeplinește mai multe misiuni (1702; 1705; 1706) pe lângă țarul Rusiei, Petru I.

1699

26 ianuarie Pacea de la Karlowitz dintre Imperiul habsburgic și cel otoman, în urma căreia Poarta recunoaște trecerea Transilvaniei sub stăpînirea Habsburgilor.

1701

A doua Diplomă leopoldină; Curtea de la Viena declară că preoții uniți se vor bucura de privilegiile clerului catolic, iar mirenii nu vor mai fi tratați ca „națiune” tolerată. Adevăratul scop — cistigarea românilor de partea imperiului. Caracterul formal al Diplomei se constată și din faptul că n-a fost pusă nicio dată în aplicare.

1703-1711

Răscoala din Transilvania și Ungaria, condusă de Francisc Rákóczy II (răscoala curuților), puternică ridicare la luptă a maselor populare împotriva dominației habsburgice.

1710-1711

Domnia lui Dimitrie Cantemir în Moldova, important moment în lupta pentru independența țării și, prin activitatea principelui-savant, pentru afirmarea pe plan european, de către un român, a unității românești. La 2 aprilie 1711, este semnat Tratatul de la Luțk, cu Petru I, țarul Rusiei. Încheiat pe bază de

deplină egalitate, el prevede colaborarea între cele două țări în lupta antiotomană, domnia ereditară a familiei Cantemireștilor, recunoașterea hotarelor Moldovei. Deznodămîntul nefavorabil al Bătăliei de la Stănilești (18-22 iulie 1711) determină retragerea lui Dimitrie Cantemir la curtea lui Petru. Domnitorul va continua — prin scrierile sale — lupta pentru unitate și pentru afirmarea românilor în lume.

1711; 1716

Instaurarea domniilor fanariote în Moldova și, respectiv, Țara Românească; perioada, care se va prelungi pînă în anul 1821, marchează o accentuare a exploatarei sociale și — prin numărul mare de dregători greci — naționale. Desele schimbări ale unor principii dintr-un scaun domnesc în altul au dus la adoptarea într-un principat a unor practici și legiuri administrative proprii celui alt principat, adîncind procesul de unificare a sistemului administrativ, de altfel foarte asemănător și pînă atunci între Moldova și Țara Românească.

1714

Dieta Transilvaniei (compusă exclusiv din nobili maghiari, secui și patriciază săsească) fixează regimul de obligații al țăranilor, înăsprind exploatarea socială: patru zile de robote pe săptămînă — iobagii, trei zile — jelerii (țărani fără pămînt, care lucrau în condiții similare iobagilor).

1716-1718

Război austro-turc, desfășurat pe teritoriul Țărilor române; prin Pacea de la Passarowitz (21 iulie 1718) Banatul intră în componența Imperiului habsburgic. Sub stăpînire austriacă ajunge și Oltenia, deși conform capitulațiilor Poarta nu are drept de decizie asupra ei, Oltenia făcînd parte din principatul autonom al Țării Românești.

1729-1751

Intensă activitate desfășurată de episcopul Ioan (Inochentie) Micu în sprijinul revendicărilor populației românești. Curînd după alegerea sa ca episcop (1729), adresează un memoriu Curții de la Viena (1732), cerînd respectarea drepturilor acordate prin Diplotemele leopoldine; în 1736 și 1737, prezintă Dietei transilvănene (al cărei membru era) două memorii succesive, al doilea în numele „națiunii române”. Dieta îi cere să înlocuiască termenul „națiune” prin „români” sau „plebe românească”, episcopul refuză vehement și Dieta nu îngăduie citirea documentului. În

1741, întreprinde un nou demers pe lângă Curtea din Viena, întemeindu-se, în memoriul său, pe argumente istorice, demografice și fiscale: românii sînt cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei, constituie populația cea mai numeroasă și alcătuiesc grosul contribuabililor; în 1744, pleacă la Roma, pentru a susține de acolo cauza românilor; sub presiunea autorităților este nevoit (1751) să renunțe la funcția de episcop.

1730-1769

Domniile lui Constantin Mavrocordat (zece la număr) în Moldova și Țara Românească, caracterizate prin aplicarea a numeroase reforme, printre care desființarea rumâniei (5 august 1746 — Țara Românească) și a veciniei (6 aprilie 1749 — Moldova); dispăre astfel, concomitent, în cele două țări iobăgia, una din trăsăturile de bază ale orînduirii feudale.

1754

21 octombrie Se inaugurează primele școli de la Blaj — nucleu al viitorului seminar și gimnaziu. Blajul devine unul dintre principalele centre de renaștere națională și de modernizare a culturii române.

1757-1761

Mișcarea condusă de Sofronie din Cioara împotriva unirii cu biserica romano-catolică; ea urmează altei mișcări populare — cea a lui Visarion Sarai — din 1744; la Alba Iulia are loc un sinod, în care Sofronie revendică deplina libertate a cultului; condamnat la închisoare, se refugiază în Țara Românească.

1761

Istoricul și geograful francez, *Jean Baptiste Bourguignon d'Anville* publică *Etats formés en Europe après la chute de l'Empire Romain en Occident* (Statele formate în Europa după căderea Imperiului roman din Apus), cu un capitol consacrat „popoarelor ce locuiesc astăzi Dacia lui Traian”: „Dacii și geții, care ocupau ținuturi imense la Sud de Dunăre și la Nord pînă la granițele Germaniei, aveau aceeași limbă. Geții se aflau și în Tracia... Moesia și Illyricum au îndurat năvălirile lor, iar populațiile celtice care se pripășiseră aici au fost distruse de geți”.

13 iunie Generalul austriac Bucchow ordonă dărîmarea mănăstirilor ortodoxe din Transilvania.

1762

Cronicarul sas *Martin Felmer* folosește termenul *România* (Romanien) cu privire la întregul teritoriu locuit de români: Transilvania, Moldova, Țara Românească (*Istoria Transilvaniei*).

15 aprilie Decretul habsburgic pentru înființarea miliției naționale grănicerești, în

urma căruia iau naștere Regimentul I românesc de la Orlat și Regimentul II românesc de la Năsăud.

1772-1773

Cu diferite întreruperi și chiar o mutare a locului de desfășurare (de la Focșani la București) se desfășoară Congresul de pace ruso-turc (ca urmare a războiului izbucnit în octombrie 1768). La lucrări iau parte și delegații ale Moldovei și Țării Românești, care prezintă drept argumente ale statutului autonom ale celor două țări Capitulațiile încheiate de voievozii români cu Poarta otomană. Delegații moldoveni și munteni conlucrează și adeseori prezintă revendicări comune. „Domnul — se spune în memoriul redactat de Ienăchiță Văcărescu — era singur stăpînitor... și după ce s-au supus țara Porții turcești... s-a urmat tot așa și înștiințînd sultanul în scris [acesta] îi trimitea hatîșerif, cucă, caftan și sabie. Povățuirea [hotărîrile interne] era a domnului însă cu sfatul boierilor”.

1773

primăvara Iosif II întreprinde o călătorie în Transilvania: „Acești bieți supuși români care, fără doar și poate, sînt cei mai vechi și mai numeroși locuitori ai Transilvaniei sînt asupriți... fiind copleșiți de nedreptăți”. „Cu valahii de aici — notează cu un alt prilej despre românii bănățeni — încă foarte sclăvește se tratează, ei nici nu se socot moșneni ai pămînturilor lor. A fost mare greșeală că, pentru alți coloniști, li s-au luat cele mai bune pămînturi și pe dînsii i-au mînat în alte locuri, cu toate că ei sînt cei mai vechi locuitori ai provinciei”.

1774

10 iulie Tratatul de pace ruso-turc de la Kuciuk-Kainargi; Țările române capătă o seamă de privilegii, printre care și extinderea libertății de a avea relații comerciale. Septembrie: un hatîșerif al Porții confirmă celor două principate vechile privilegii prevăzute în Capitulații, iar monopolul otoman e limitat; în urma acordului ruso-turc, domn în Moldova este numit Grigore III Ghica, iar în Țara Românească, Alexandru Ipsilanti. Septembrie-octombrie: sub pretextul ajutorului oferit la medierea păcii și a necesității unui „coridor” de legătură spre Galiția și Lodomeria (provincii obținute prin împărțirea Poloniei), Imperiul habsburgic cere o fîșie din partea de Nord-Vest a Moldovei, teritoriu care, făcînd parte din principatul autonom al Moldovei, nu putea fi înstrăinat de Poartă; trupele imperiale ocupă acest teritoriu — în total 10 443 km², cuprînzînd inclusiv fosta capitală a Moldovei, Suceava, Rădăuți, cea mai veche ctitorie voievoдалă și monumente reprezentative ale artei feudale românești: Moldo-

vița, Sucevița și Putna, necropola lui Ștefan cel Mare; eforturile lui Grigore III Ghica de a convinge Poarta să nu cedeze această porțiune din Moldova se dovedesc zadarnice. Pretextându-se un conflict cu boierii, Grigore III Ghica va fi ucis la 12 octombrie 1777, din porunca sultanului. Prin două convenții succesive, 7 mai 1775 și 12 mai 1776, Poarta cedează Habsburgilor Nord-Vestul principatului autonom al Moldovei.

1774

Acatolie, ierodiacon din orașul Rîmnic încheie de scris o *Cosmografie*: „Moldova și Țara Românească sînt pe pămîntul țării căreia scriitorii pămîntului, cei bătrîni, îi zicea Dachiia... Românii, alegîndu-și singuri voievozi, au așezat tirgurile și cetățile”.

1775

Locotenent-mareșalul austriac *Friedrich von Preiss*, comandant al armatei imperiale din Transilvania, alcătuiește o *Descriere a provinciei [Transilvania]*, destinată Consiliului imperial de război: „Supusul transilvănean sau iobagul este, în definitiv, țărănul cel mai nefericit care există undeva: în afară de viața

sa, pe care o duce chinuit, numai cu sudoare amară și în cea mai neagră mizerie, el nu posedă ca proprietate absolut nimic: el trebuie considerat numai ca un adevărat sclav al latifundiarului, stăpîn al său”. O scriere similară, purtînd data 1781, și avînd ca autor pe *Thoman*, funcționar la curtea alică, notează: „Magnatii și nobilii, intangibili prin lege, care se cifrează (în Ungaria și Transilvania) la aproximativ 21 000 familii, nu plătesc impozite, se bucură de protecția statului fără a depune cea mai mică prestație”.

În studiul *Habsburg und die Anfänge der rumänischen Nationsbildung* (Habsburgii și începuturile formării națiunii române), publicat în 1972 la Leyden, Olanda, reputatul istoric *Mathias Bernath* (R.F.G.) scrie:

„Primul recensămînt demn de încredere, întreprins în anii 1760-1762... permite istoricului contemporan [Josephus] Benkő, constatarea într-atît de mare este numărul ro-

mănilor, încît nu numai că egalează numărul celorlalte populații din Transilvania, ci îl și depășește cu mult. Ponderea românilor în totalul populației era de două treimi, adică 677 306 din 1 066 015 suflete.

Există, din timpul lui Iosif II [coregent, pe atunci], un mare număr de documente nepublicate, ale căror date, încă nevalorificate, conțin importante informații în legătură cu politica Vienei față de români și atitudinea forurilor imperiale față de această populație. Este vorba, pe de o parte, de așa-numitele *Descrieri ale provinciei*, întocmite de referenți ai Consiliului de război imperial «pentru uzul conducerii treburilor», iar pe de altă parte, de note ieșite de sub pana șefilor de resort sau a lui Iosif II după călătoria acestuia.

La 18 mai 1771, Consiliul imperial de război a dat generalului comandant din Transilvania, locotenent-mareșalul von Preiss, dispoziția de a întocmi o «descriere completă a provinciei», adică a Marelui principat. Această descriere trebuia să informeze comandantul «asupra tuturor treburilor care îi incumbă...» Textul definitiv a fost semnat de Preiss, în Sibiu, la 31 decembrie 1775.

Descrierea provinciei, atribuită lui Preiss caracterizează situația juridică a românilor existentă la începutul ocupației turcești, în felul următor: «Cu toate că... cea mai mare parte a Transilvaniei este locuită de români, aceștia nu sînt considerați o națiune (natio) ci numai un popor sau o populație (populum), tolerată de lege, dar care nu se bucură de libertățile și drepturile celorlalte națiuni...».

Deoarece românii transilvăneni contau constituțional numai ca gîntă sau populație «tolerată» și nicidecum ca «națiune» cu statut recunoscut, «valahii» liberi și nobilii au fost înscrși ca aparținînd nobililor națiunii ungare. Românii... aveau numai «dreptul tolerării individuale», erau supuși tuturor dărilor către stat și nu se bucurau de nici un fel de drepturi de reprezentare...

Masa populației române țărănești era constituită din așa-numiți iobagi, a căror situație socială... trebuie considerată drept apăsătoare... «Românii care trăiesc într-un număr mare în principat — scrie Bartenstein — au condiții de viață foarte aspre, fiind tratați de stăpîni ca niște sclavi». «Nobilimea îl consideră pe român ca pe un om destinat sclaviei, a cărui întreagă fericire trebuie să conste în faptul că i se admite să respire aerul liber».

O altă *Descriere a provinciei*, purtînd data de 31 octombrie 1781 a fost elaborată la sediul Comandamentului general al Transilvaniei. Lucrarea este semnată de *Thoman*.

În mod nefîndoielnic, *Thoman* a folosit drept model *Descrierea provinciei* întocmită de Preiss. Autorii geografiei-statistice de mai tîrziu au valorificat în egală măsură cele două descrieri militare ale provinciei, această succesiune fiind relevantă pentru

aprecierea contemporană a problemei românilor. Ca verigă de legătură, între lucrările oficiale ale Consiliului imperial de război și literatura etno-geografică de mai târziu, trebuie să menționăm aici, îndeosebi, scrierile lui Joseph Heinrich Benigni, nobil de Mildenberg din 1802, funcționar militar la Comandamentul general din Sibiu, iar între 1807 și 1813 — funcționar la Consiliul imperial de război din Viena și apoi, secretar și director de cancelarie la Comandamentul militar...

Făcînd o comparație între afirmațiile din 1775 și 1781 și cele ale lui Benigni, care datează din vremea de dinaintea revoluției din 1848 din Germania, surprinde mulțimea de locuri comune și coincidențe, cuvînt cu cuvînt, în privința caracterizării românilor și a concluziilor politice deduse din acestea.

Ponderea numerică a românilor, evidențiată ca un element politic în descrierea provinciei din 1775 — «[ei sînt] mai mult de jumătate din totalul locuitorilor Transilvaniei...» — este subliniată de Thoman tot atît de accentuat, cifrînd numărul total al românilor la 677 000... «Acest popor este capabil să îndure cele mai mari eforturi și se remarcă prin disprețul față de moarte», zice același text. Cel mai adesea, «cei ce intră în tagma ostașilor, așa cum în general românii o fac, sînt bravi și inimoși», zice autorul din 1775...

Aprecierea că românii sînt majoritari numeric și... cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei, contrastează cu starea lor juridică nesatisfăcătoare pe care o evidențiază...

Iosif II, în relatarea rezultatelor călătoriei sale în Transilvania pune starea românilor nu pe seama unor defecte de caracter, ci pe unele cauze obiective, pentru care românii nu poartă nici o vină. Expunerile sale dau impresia unei adevărate apologii la adresa populației române, împilată de națiunile recunoscute și împiedicată să-și desfășoare aptitudinile sale naturale...».

1778

Samuil Micu scrie Scurtă cunoștință a istoriei românilor, importantă operă istorică a Școlii Ardelene; istoria Transilvaniei e integrată în istoria românilor, din perspectiva românilor de peste munți: „În Țara Ardealului românii cu mulțimea întrec pre toate alte neamuri care sînt întru aceste pămînturi. Iară în Țara Românească și în Moldova mai cu samă singuri românii sînt lăcături”.

Istoricul american *Keith Hitchins*, profesor la Universitatea din Illinois în *Iluminismul românesc din Transilvania*: „În a doua jumătate a secolului XVIII, efectele iluminismului se fac simțite și la românii din Transilvania...”

Puterea politică și privilegiile sociale erau rezervate celor trei națiuni și celor patru religii recepte sau constituționale. Acest regim care a luat ființă în sec. XV și XVI și-a menținut intact exclusivismul și în sec. XVIII. În ciuda faptului că românii formau majori-

tatea absolută a populației, națiunile privilegiate i-au exclus din viața politică ca entitate componentă.

În 1744, Dieta transilvană dă o elocventă mărturie a disprețului său pentru români, într-o adresă către împărăteasa Maria Tereza (1740-1780) în care afirmă că românii sînt un popor tolerat și că rămînerea lor în continuare în Transilvania e la bunul plac al principelui și al stărilor. În ciuda ostilității manifestate de potențaii celor trei națiuni, situația românilor s-a îmbunătățit totuși întrucîtva în prima jumătate a sec. XVIII. La 1698, o mare parte din clerul ortodox, condus de arhiepiscopul lor, a acceptat unirea cu biserica Romei. Ei au făcut acest pas... cu nădejdea că vor obține un statut politic și economic egal cu romano-catolicii. În acest sens unirea cu Roma s-a dovedit un eșec, pentru că păturile sociale privilegiate n-au îngăduit nici o modificare a venerabilei lor Constituții. Mai degrabă unirea a avut efecte salutare în planul educației și culturii. Odată

cu promovarea unirii, guvernul imperial de la Viena a încurajat primirea în liceele și colegiile catolice din Transilvania a candidaților români la preoție pentru a întări astfel biserica romano-catolică, privită ca o forță majoră de centralizare. În colaborare cu autoritățile bisericesti, guvernul a acordat, de asemenea, fonduri care să permită celor mai buni studenți frecventarea înaltelor instituții de învățămînt din Viena și Roma. În special la Viena, ei au venit în contact direct cu gîndirea iluministă a veacului și dintre acești preoți români uniți s-a desprins grupul de intelectuali care și-a asumat rolul conducător în mișcarea de emancipare națională din cea de-a doua jumătate a sec. XVIII. Cei mai de seamă au fost *Samuil Micu Clain*, *Gheorghe Șincai*, *Petru Maior* și *Ion Budai-Deleanu*.

Ei au fost sprijiniți de compatrioții lor ortodocși, printre care putem enumera pe *Ion Piuaru-Molnar*, *Radu Tempea* și *Paul Iorgovici*. Această colaborare dintre uniți și ortodocși este un indiciu al unității culturale a românilor, care aveau aceleași aspirații și aceleași metode în atingerea țelurilor lor.

Ca reprezentanți ai iluminismului, ei supuneau instituțiile existente la o examinare critică, ajungând la concluzia că sistemul celor trei națiuni nu este sistem echitabil, întrucât exclude de la beneficiile oferite de societate cea mai mare parte a populației — românii — care poartă sarcinile fiscale și militare cele mai grele. Budai-Deleanu... a alcătuit în ultimii 30 ani ai vieții sale, un sever act de acuzare a Constituției din Transilvania cu titlul *De unione trium nationum et constitutiones approbatae Transilvaniae*, în care atribuia situația înjositoare a poporului român dominației de veacuri a națiunilor privilegiate.

Cei menționați, ca și mulți alții, mai puțin proeminenți au îmbrățișat fără rezerve credința veacului în educație ca o cheie importantă a progresului.

Clain, Șincai și Maior au scris primele istorii moderne, științifice ale românilor, în care au elaborat teoria continuității daco-romane, teorie care va forma baza propriilor lor cereri, precum și a celor formulate de generațiile ulterioare cu privire la autodeterminarea națională. ... Interesul lui Clain pentru națiunea română se extindea dincolo de granițele Transilvaniei. Desigur, într-un grad mai mare decât alți colegi de-ai săi, el presimțea unitatea de esență a tuturor românilor, în ciuda fragmentării lor politice. În lucrările istorice a accentuat continuu originea lor istorică comună, considerând cultura românilor ca pe o dovadă a unității lor. În *Scurtă cunoștință* a dedicat câteva pagini, pe care unii cercetători le consideră ca fiind prima istorie literară a românilor, scriitorilor de pe întreg pământul românesc «care au lăsat în urma lor... câteva lucrări didactice pentru poporul lor și pentru bunăstarea generală».

Zelul reformator al lui Iosif II (1780-1790) a dat iluminismului românesc un nou imbold... Reformele sale, fără îndoială, au stimulat intelectualitatea românească... cu toate că scopul reformelor era totalmente opus. Iosif le oferea românilor educație pentru ca ei să poată servi mai bine interesele statului. Ilumiiniștii români duceau însă activitatea lor în așa fel încât poporul să poată obține o emancipare națională adevărată și nu numai schimbarea dominației celor trei națiuni cu cea a împăratului habsburg.

Perioada iluministă a însemnat o cotitură semnificativă în istoria românilor din Transilvania. În ultimele decade ale sfârșitului sec. XVIII și începutul sec. XIX, ei s-au deșteptat la conștiința moștenirii și a demnității lor naționale. Românii n-au fost niciodată spectatori pasivi la evenimentele prin care cele trei națiuni urmăreau să le decidă soarta. Samuil Micu și contemporanii săi au dat iluminismului românesc un caracter specific și

au transmis tradițiile sale generațiilor următoare. Sublinierea importanței dezvoltării culturii și necesitatea unei strînse cooperări dintre intelectuali și mase, ca o condiție prealabilă a adevăratei emancipări naționale, a fost și preocuparea fundamentală a generației de la 1848."

Secuul Iosephus Benkő publică *Transilvania*: „După ce la anul 274 d. Chr. o bună parte din romani au părăsit Dacia, amintirea despre ei n-a dispărut dintr-însa, pentru că mulți romani, împreună cu dacii indigeni, au rămas pe loc... Măcar că au trecut atâtea veacuri la mijloc [valahii] n-au părăsit nici limba, nici obiceiurile strămoșești”.

1779

Convenția ruso-turcă de la Aivali Kavak confirmă privilegiile Moldovei și Țării Românești, cum fuseseră stipulate și în hătișerul din septembrie 1774, adică respectând vechile drepturi: autonomie internă, interzicere dregătorilor, ostașilor și locuitorilor din Imperiul otoman de a se stabili în principate. Documentul pune astfel în evidență încă o dată o realitate istorică: prin statutul lor juridic, principatele se deosebeau de raiale și pašalicuri, unde Poarta dispunea de drepturi de jurisdicție depline. Convenția va fi urmată de alte acte care, în linii mari, vor cuprinde aceleași stipulații.

1780

Apare prima gramatică a limbii române: *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*.

1783

Se tipărește A.B.C. sau *Bucoavna spre folosul școalelor niamului românesc* — întiiul abecedar românesc; cit funcționează ca director al Școalelor unite (1782-1794) Gheorghe Șincai înființează în Transilvania circa 300 școli românești; primăvara — o delegație de români de pe domeniul Zlatnei demască, la Viena, abuzurile autorităților habsburgice.

ÂSCOALA CONDUSĂ DE GHEORGHE DOJA, LA CARE AU LUAT PARTE ȚĂRANI ROMÂNI, MAGHIARI, GERMANI ȘI DE ALTE NAȚIONALITĂȚI, MAREA RĂSCOALĂ ȚĂRĂNEASCĂ DIN SECOLUL AL XVIII-LEA, ÎN FRUNTEA CĂREIA S-AU AFLAT HORIA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN, CONSTITUIE PILDE NEPĂRITOARE ALE HOTĂRÎRII CU CARE ȚĂRÂNIMEA S-A RIDICAT ÎMPOTRIVA ASUPRIIRII SOCIALE ȘI NAȚIONALE, PENTRU O VIAȚĂ MAI BUNĂ ȘI MAI DREAPTĂ.

1784-1785

Marea răcoala țărănească condusă de Horia, Cloșca și Crișan, care a urmărit, pe lângă eliberarea țăranimii din servitu-tea apăsătoare și emanciparea națională a românilor. Gazeta *Politisches Journal*, Hamburg, 1784: „El [Horia] a ajuns la idei mai largi, precum se vede; ar fi spus chiar că are intenția să se unească cu tovarășii săi de credință cu românii din Valahia și, împreună cu ei, să cucerească toată Transilvania și să reînvie vechiul Imperiu roman, din care își trag obârșia”.

Scrierea publicistului francez *Jacques-Pierre Brissot*, una din căpeteniile girondinilor, îndreptată împotriva împăratului Iosif II: „1. Horia nu putea fi pedepsit ca rebel pentru că s-a întemeiat pe dreptul natural la revoltă, «câci românii și conducătorul lor Horia aveau dreptul, și-l au încă, de a se revolta, pentru că sînt lipsiți de drepturile inerente omului, de drepturile imprescriptibile, inalienabile»; 2. Românii erau nevinovați și gemeau sub asupritori — aveau deci dreptul să se răzvrătescă; 3. S-au plîns de mai multe ori împotriva guvernului; 4. Au cerut guvernului lucruri rezonabile, drepturi și libertate”.

Karl Marx: „În 1784, un țăran, cioban în comitatul Zarándului, anume Horia, plănuiește eliberarea neamului său... Cete ale lui Horia atacă în scurt timp, în plină zi, castelele întărite. Singeroasă jacherie. La 5 noiembrie 1784, Horia are în jurul său 5 000 de oameni. Ia titlul de împărat al Daciei... Horia a devenit eroul povestirilor populare [românești] și simbolul renașterii Daciei”.

1786

Unul dintre cei mai de seamă istorici ai epocii, englezul *Edward Gibbon*, publică monumentală lucrare (12 vol.) *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire* (Istoria declinului și căderii Imperiului roman): „Aurelian a retras oștile romane din Dacia... Cu toate acestea au rămas în vechea țară cu acest nume o parte însemnată dintre

locuitorii ei, care mai mare groază aveau de emigrare decît de stăpînitorul got. Acești romani... au continuat cu toate acestea să aducă servicii imperiului... Cu încetul s-au născut raporturi de afaceri... Între cele două maluri ale Dunării și după ce Dacia a devenit un stat independent, ea s-a arătat adeseori ca cel mai puternic zid de apărare al împărăției romane contra năvălirilor hoardelor sălbatice ale Nordului”.

1787

29 august Izbucnește un nou război ruso-austro-turc; forțele austriace ocupă Iași; mai, 1790: oastea lui Nicolae Mavrogheni, domnul Țării Românești, începe lupta de eliberare a Moldovei și obține un șir de victorii pe Valea Trotușului și în apropiere de Vaslui; 12 august: oastea lui Mavrogheni provoacă, la Pasul Bujorului, grele pierderi austriacilor, care se retrag apoi și din Țara Românească; conflictul ruso-austro-turc se încheie cu Pacea de la Șviștov (24 iulie 1791).

1791

martie Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai, Ioan Piuariu-Molnar adresează Curții din Viena petiția cunoscută sub numele de *Supplex Libellus Valachorum*, care cere egalitate de drepturi cu celelalte națiuni din Transilvania, reprezentare în Dietă proporțională cu numărul contribuabililor: „Națiunea română... cere... ca numirile... «tolerație», «admiși», «nesocotiți între stări» și altele de acest fel, care ca niște pete din afară, au fost întipărite fără drept și fără lege [pe fruntea] națiunii române, acum să fie cu totul îndepărtate, revocate și desființate în chip public, ca nedemne și nedrepte... națiunea română renăscută să fie pusă în folosința tuturor drepturilor”. Dieta Transilvaniei care a primit petiția spre rezolvare o respinge (9 august).

1806

Frații *Tunusli*, din Grecia, tipăresc *Istoria Valahiei, politică și geografică, de la așezarea ei cea mai veche pînă la anul 1774*: „Țara Românească sau Valahia a fost una cu Ardealul și cu Moldova; ea se numea Dacia sau Geția... Sub numele general de Valachia se înțelegea vechea Dacie și Cumania... și s-a numit așa după locuitorii valahi, care se nu-

mesc pe sine români... Valahii sînt frații locuitorilor de peste Dunăre sau strănepoți ai vechilor traci, care sub numele de geți și daci și sub regii lor Dromichete, Burebista, Cotiso și Decebal au făcut mari și strălucite fapte, iar după ce s-au supus de romani, au primit limba lor și moravurile lor și, căpătînd drepturi civile sub Caracalla, s-au numit romani, iar acum români”.

1808

Gheorghe Șincai tipărește, în *Calendarul de la Buda*, fragmente din *Hronica românilor și a mai multor neamuri*: „Din partea coloniei care a rămas în Dachia veche s-au prăsit toți românii, cîți sînt de-a stînga Dunării”; patru ani mai tîrziu, *Petru Maior* publică *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*: „Poruncă și silă de la împăratul Aurelian să fi fost ca românii toți să iasă din Dachia și să treacă peste Dunăre... nici într-un istoric nu se cetește”.

1812

Englezul *Thomas Thornton* (stabilit timp de mai mulți ani la Constantinopol) tipărește la Paris o carte de călătorii în care arată că: „aceste provincii [Țara Românească și Moldova] nu mai pot rămîne mult timp despărțite”.

1818

Istoricul grec, *Dionisie Fotino*, profesor la Academia Sf. Sava, tipărește la Viena *Istoria tis pale Dakias ta nin Transilvanias, Blakias ke Moldavias* (Istoria vechii Dacii, cea numită Transilvania, Valahia și Moldova), tradusă în 1859 — de George Sion: „Autohtonii și colonii romani, ori mai bine-zis dacoromanii rămași în Dacia, atît cei care locuiau în părțile de sus între Carpați și Pannonia, cît și cei care trăiesc în părțile dinspre Miazăzi... au format în de ei o domnie autonomă și, revenind la starea lor de mai înainte, au hălăduit în pace din partea romanilor”.

EVOLUȚIA DIN 1821, CONDUSĂ DE TUDOR VLADIMIRESCU MARCHEAZĂ ÎNCEPUTUL ISTORIEI MODERNE A ROMÂNIEI, UN MOMENT DE COTITURĂ ÎN LUPTA PENTRU LIBERTATE ȘI DREPTATE, PENTRU SCUTURAREA JUGULUI DOMINAȚIEI STRĂINE ȘI AFIRMAREA DREPTURILOR NAȚIONALE ALE POPORULUI ROMÂN.

1821

Ianuarie-mai Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu, eveniment major în istoria Țărilor române, reflectînd schimbările produse în viața socială și economică (afirmarea tot mai pregnantă a burgheziei) și necesitatea adaptării vieții politice (înlăturarea exploatarei naționale și sociale) la mutațiile survenite în structura societății; 23 ianuarie: Tudor adresează — la Padeș — o proclamație locuitorilor Țării Românești, chemîndu-i la luptă împotriva regimului feudal; marii boieri se refugiază, de teama revoltei populare; 4 martie: oastea lui Tudor — „Adunarea norodului” — ocupă Slatina; 20 martie: proclamația adresată bucureștenilor și o altă către cei din județe, arată că ridicarea la luptă a maselor largi populare fusese cauzată de „pierderea privilegiilor noastre și jafurile de nesuferit care le pătinea frații noștri”; 21 martie: intrarea lui Tudor la București; 5 aprilie: Tudor decide chemarea sub arme a oamenilor din întreaga țară; totodată, adresează moldovenilor o scrisoare. „Fiind de o gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga deopotrivă dreptățile acestor prințipaturi, ajutîndu-ne unii pe alții”; 22-23 aprilie: colonelul *Ludwig von Schwind*, comandantul grănicerilor austriaci de la Turnu Roșu: „Prezența lui Tudor aici, în țară [Transilvania] ar cere cea mai mare atenție, deoarece, după cum se spune, ar fi dat deja de știre printre oamenii detașamentului său revoluționar că, în continuare, după ce totul va fi pregătit de către prietenii săi din Transilvania și cînd va veni momentul oportun se vor alătura cauzei sale și oamenii asupriți din această țară, pentru a-și apăra drepturile umane”; 1 mai: oastea otomană pătrunde în Moldova, pe la Brăila, și în Țara Românească, pe la Giurgiu, Călărași, Calafat și Bechet; 15 mai: Tudor este nevoit să părăsească București; arestat la Golești, marele revoluționar și patriot român este asasinat la 27 mai din ordinul lui Alexandru Ipsilanti, conducătorul Eteriei. *Karl Marx*: „Vladimirescu era patriot român. El nu s-a adresat boierilor, ci țăranilor... Țăranii alergau în masă în jurul său... Proclamația lui Tudor are un caracter național”.

1822

1 iulie Consecință directă a marii ridicări la luptă a lui Tudor, atît în Moldova, cît și în Țara Românească, se restabilesc domniile pămîntene prin desemnarea ca voievozi a lui Ioniță Sandu Sturdza și, respectiv, Grigore Dimitrie Ghica.

1824

Iunie Mica boierime moldoveană prezintă în Adunarea obștească un proiect de reforme prevăzînd: armată națională, pravile scrise numai în limba română, domnie ereditară și pe viață, separarea veniturilor domnului de ale statului, supunerea străinilor în fața legii și autorității țării.

1825

Apare *Lexiconul de la Buda* (autori Samuil Micu și Petru Maior), întîiul dicționar explicativ și etimologic al limbii române.

1827

La Golești, Dinicu Golescu, Ioan Heliade-Rădulescu și Stanciu Căpățineanu înființează Societatea literară (cu un an înainte la Brașov s-a înființat o societate secretă, purtînd același nume) — cu larg program iluminist de promovare a culturii românești (reorganizarea învățămîntului, teatru în limbă română, gazete românești ș.a.) precum și un program politic de reforme.

În toate provinciile românești se constată o intensificare a manifestărilor culturale, artistice, științifice — urmîrind stringerea legăturilor dintre români, indiferent de granițele artificiale care îi separau. Începînd din anul următor, se înființează numeroase școli sătești; la Beiuș, Samuil Vulcan întemeiază Liceul confesional românesc; Ion Heliade-Rădulescu publică *Gramatica românească*, iar printr-o anafora a „Epitropiei învățăturilor publice din Moldova” se cere intensificarea acțiunilor de promovare a limbii române în școli. 1829 marchează apariția primelor periodice românești: *Albina românească* (Moldova, 1 aprilie — director Gheorghe Asachi) și *Curierul românesc* (Țara Românească, 8 aprilie — redactor I. Heliade-Rădulescu). În 1833 se înființează, la București, Societatea filarmonică, cu însemnată contribuție în cultivarea literaturii naționale; 1834: la această dată se oprește expunerea evenimentelor din *Cronograful lui Naum Rîmniceanu*: „(Românii) niciodată n-au ieșit din hotărâle patriei noastre, Dachiei, carea din Marea Neagră începîndu-se, cuprinde în mijlocul acesteia Transilvania, Banatul, Țara Românească și Moldova”. În 1835, la Brașov, ia ființă asociația culturală Casina română, care desfășoară o vie activitate în sprijinul ideilor de unitate a poporului român; în același an: la Iași, se inaugurează Academia Mihăi-

leană — prestigioasă instituție de învățămînt superior din Moldova. 1837: la Berlin, Mihail Kogălniceanu publică *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens* (Istoria Țării Românești, a Moldovei și a românilor transilvăneni) — lucrare axată pe ideile continuității și unității poporului român și tratînd istoria tuturor românilor; tot în acest an, la București, este editat *Curier de ambe sexe* (supliment al *Curierului românesc*), iar la Iași *Albina românească*, prima revistă literară din Moldova — ambele cu un important rol în propagarea ideilor de unitate națională. Alte publicații: *Cantor de avis și comers* (din 1843 — *Vestitorul românesc* editat la București de transilvăneanul Zaharia Carcalechi) și primul cotidian românesc — deosebit de sugestiv prin titlul său *România*, sub conducerea lui Gheorghe Hill și a transilvăneanului

Aaron Florian; jurnalul oglindește viața social-economică, științifică și culturală a românilor de pe ambele versante ale Carpaților. Un an mai tirziu, la Brașov apare, în redacția lui George Bariț (ulterior ajutat de Andrei și Iacob Muresianu), *Gazeta de Transilvania* și suplimentul ei, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*; gazeta militează activ pentru unitatea națională. *Al. Papiu Ilarian*: „Într-un oraș de așa pozițiune [se referă la așezarea Brașovului ca centru în care se întîlneau oameni din toate Țările române] putea să facă *Gazeta* școala politică și literară a toată Dacia”. La Paris, studenții români din toate provinciile înființează (1839) Societatea pentru învățătura poporului român, iar în anul următor, la Iași, își începe activitatea revista *Dacia literară*, sub conducerea lui Mihail Kogălniceanu; publicația constituie o tribună de afirmare a ideilor unității neamului românesc, jucînd, totodată, un rol important în cristalizarea

ideologiei pașoptiste: „Foaia noastră va fi un repertoriu general al literaturii românești, în carele — ca într-o oglindă, se vor vedea scriitorii moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni... Literatura are trebuință de unire... Aici țâlu nostru este realizarea dorinței a românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți”. Tot la Iași apare *Arhiva românească*, prima publicație destinată exclusiv studiilor și materialelor de istorie. Idei de unire i se subsumează și *Cuvîntul de deschidere al celui dintîi curs de istorie națională* ținut (noiembrie 1843) de *Mihail Kogălniceanu* la Academia Mihăileană, curs ce își propune să deștepte în ascultători „un duh de unire mai aproape între toate ramurile neamului românesc și un interes mai viu pentru nație și patrie... Toată această întindere unde se vorbește românește e patria mea... Eu privesc la istoria națională, istoria Moldovei, a Valahiei și a fraților din Transilvania”. În 1844, apare la Iași *Propășirea (Foaie științifică și literară)*, unde Bălcescu publică studiul *Puterea armată și arta militară de la întemeierea principatului Valahiei pînă acum*. Între 1845 și 1848, Bălcescu, împreună cu transilvăneanul August Treboniu Laurian, editează, la București, *Magazinul istoric pentru Dacia*, în al cărui prospect invită pe „toți românii” să aducă articole, cronici, documente privind istoria românilor de pretutindeni. Aici, Bălcescu publică (1847) *Campația românilor împotriva turcilor de la 1595: „Viteazul prinț... lucra la crearea naționalității românești, la unirea tuturor românilor într-un stat politic. Idee... care, singură, trebuie să fie țința politică a românilor de astăzi”*.

1829

14 aprilie - 2 septembrie Război ruso-turc; trupele țariste ocupă Moldova și Țara Românească, instituind o administrație militară în frunte cu contele Pahlen, numit de țar președinte deplin împuternicit al Divaniurilor Moldovei și Țării Românești. Tratatul de pace ruso-turc de la Adrianopol (2 septembrie) cuprinde importante prevederi referitoare la Țările române: otomanii restituie Munteniei cetățile de la Dunăre (Turnu, Giurgiu și Brăila) împreună cu teritoriile aparținînd de fostele raiale, granița cu Imperiul otoman fixîndu-se pe talvegul Dunării; monopolul turcesc asupra comerțului e abolit; pînă ce Turcia va plăti despăgubirile de război — 11 500 000 ducăți — principatele rămîn sub ocupația țaristă.

1830

În Moldova și Țara Românească iau ființă milițiile naționale, nuclee ale viitoarei armate permanente; comisia de delimitare a graniței Dunării încorporează Țării Romă-

nești fostele raiale, împreună cu 30 insule dunărene; Lacul Brateș revine Moldovei; 30 martie: se încheie lucrările de elaborare a Regulamentelor organice, redactate de către comisiile celor două Divanuri, sub președinția consulului rus L. M. Minciaki. „Codice al muncii de clacă...”, expresie pozitivă a goanei după supramuncă” — cum sînt definite de *Karl Marx* — Regulamentele aduc o considerabilă înăsprire a exploatații, dar, prin intermediul măsurilor și organelor comune create pentru ambele principate, întăresc mișcările politice în spiritul unirii. În articolul 371, de exemplu, se consemnează că „începutul, religia, obiceiurile și cea de un fel limbă a sălășluitoarelor într-aceste două principatouri, precum și cele deopotrivă trebuințe, sînt îndestule elementuri de o mai de aproape a lor unire”; aprilie: Divanurile din București și Iași adoptă proiectul de lege privind organizarea armatei naționale.

1833

Poarta recunoaște principatelor dreptul de a avea nave care să navigheze sub pavilion național.

1835-1838

Cercul revoluționar român de la Paris (Ion Ghica, C.A. Rosetti, Nicolae Cretulescu, Costache Negruzzi, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Ioan Cuza, Nicolae Bălcescu ș.a.), contribuie intens la conturarea ideilor de unitate națională a românilor; evocînd momente din întîlnirile de la Paris, *Ion Ghica* (1817-1897) scrie: „Într-o duminică, micile noastre cîrduri se întîlniră pe Quai Voltaire... Nu știu cum, nici în ce fel, dar ne-am pomenit deodată amestecați și braț la braț un muntean c-un moldovean... Ce revelațiune! Dintîr-acel moment nu am mai fost nici munteni, nici moldoveni. Eram toți români!”.

1835

În arhivele prințului polon Czartoryski, un document semnat Ghica (fără prenume), subliniază necesitatea unirii tuturor provinciilor istorice românești „avînd aceeași limbă, religie, obiceiuri, care odinioară formau un tot; acestea ar putea fi electrizate și ridicate împotriva dușmanului, amintindu-le trecutului comun, făcîndu-le să sperie într-aceiași viitor, în aceeași mare patrie”; 1 aprilie: Obșteasca Adunare a Moldovei votează „articolul adițional”, adăugat de Poartă și Imperiul țarist la Regulament, care — pentru orice modificare constituțională — prevede obligativitatea aprobării celor două Curți, suzerană și protectoare; 8 iulie: Moldova și Țara Românească încheie o convenție privind regimul comerțului între cele două principate (tranzitul mărfurilor, exceptînd grînele și vitele, devine

liber). Poarta recunoaște navelor moldovene și muntele dreptul de navigație pe mare.

1838

nolembrie Partida națională (alcătuită din boierimea liberală, în frunte cu Ion Cîmpineanu) elaborează *Act de unire și independență*, ce susține unirea principatelor, alegerea unui domn ereditar în ambele principate, adoptarea unei Constituții: „Suptiscăliții rumâni ai Prințipatului Valahii... adunați ca să proclamăm drepturile locului [țării] lor... declară... ca românii moldavi, care suferă asemenea rele și toți acei frați ai lor care gem acum sub un giug din cele mai despotice... a să însoți la al lor cuget și a face împreună cu ei unul și singur norod”.

1839

Félix Colson, secretar al consulului Franței la București, publică *De l'état présent et de l'avenir des Principautés* (Starea actuală și viitorul principatelor); în 1862 va consacra românilor un alt studiu, *Nationalité et régénération des paysans moldo-valaques* (Naționalitatea și regenerarea țăranilor moldo-valahi) cu lungi incursiuni în istoria poporului român, demonstrându-i continuitatea, unitatea, îndepărtata origine.

1840

mai La București se constituie o societate secretă condusă de Dimitrie (Mitică) Filipescu la care aderă N. Bălcescu, D. Macedonski, C. Telegescu, M. Serghiescu, bănățeanul Eftimie Murgu, Jean A. Vaillant. „Societatea — scrie *Bălcescu* — își luase de misie de a continua programa revoluției de la 1821, și de a realiza întru totul dorințele și trebuințele poporului, surpînd ciocoismul și fanariotismul și înălțînd românismul la putere”; octombrie: conducătorii societății sînt arestați și condamnați la 8-10 ani ocnă; N. Bălcescu (minor) e internat la Mănăstirea Mărgineni.

1842

Cărturarul sas, *Stephan Ludwig Roth* se ridică în apărarea culturii naționale românești: „O limbă a țării avem deja: nu cea germană, nu cea maghiară, ci e limba *română*. Orice-am face noi, aceasta este situația și nu alta. Dacă se întîlnesc un maghiar și un sas care nu cunosc unul limba celuilalt, apelează la limba română. Dacă faci o călătorie, dacă te duci la un târg, românește știe fiecare. Ca să înveți limba maghiară sau limba germană trebuie să urmezi școli, românește înveți pe stradă, în contactul zilnic, aproape fără nici o străduință deosebită”.

1843

vara La Regimentul grăniceresc năsăudean, alcătuit numai din români, este găsită poezia *Cîntecul revoluționar* — patriotică evocare a trecutului de glorie dacică pe pămîntul transilvănean și prevestitoare a reînvierii acestei glorii în ființa unui stat românesc, care să cuprindă Transilvania, Banatul, Moldova și Țara Românească; toamna: se înființează, la București, societatea secretă Frăția, avînd ca deviză „Dreptate, Frăție”. Fondatori: Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, Cristian Tell.

1844

J.A. Vaillant publică *La Roumanie*, vibrant apel în favoarea unității românilor: „Dintre toate popoarele creștine, legate imperiului turcesc — scria el, în 1857 — moldo-valahii... au luptat mai bine de trei sute de ani pentru independență... și dacă sînt încorporați și tributari, ei nu sînt nici subjugați, nici supuși. Țara lor este tot a lor și, printre toate vicisitudinile [istoriei] lor, ei și-au păstrat dreptul de autonomie. Ei... vorbesc toți aceeași limbă și această limbă... este germele unei naționalități deja puternică”.

1844-1845

Puternică mișcare politică națională în Banat, condusă de profesorul Eftimie Murgu, care militează pentru unirea Banatului cu Transilvania pentru a „întemeia un stat românesc”.

1845

februarie Se întemeiază Asociația pentru înaintarea literaturii și culturii românești, care promovează, de la început, colaborarea largă pe plan cultural și politic, pe tot întinsul teritoriului locuit de români; preocupările politice reies și din faptul că sub pretextul alcătuirii unei gramatici și a unui dicționar al limbii, reprezentanți ai românilor din toate provinciile se adună la București, Iași,

Întru apărarea pământurilor țării, dacii au opus o eroică și îndrăzită rezistență în fața oștirilor lui Traian.

Norii întunecoși se risipesc și, în lumină de soare, poporul coboară din munți și din păduri ca să se așeze, pregătindu-și căpriorii casei, iar, pentru apărarea căminului, arcul și securea.

În preajma unei falnice mănăstiri (Cozia), se întind corturile oștirii românești; Mircea cel Bătrîn, sprijinit pe armată bine organizată, poate sta de vorbă ca putere de la putere cu trimișii sultanului.

În același timp, Alexandru cel Bun, în Moldova, întărește temelia statului feudal organizat. Voievodul împarte spade și hrisoave de dregători.

Poporul român, organizat și întărit cu oaste, e gata pentru fapte mari. Cei trei voievozi, Ioan Corvin, Vlad Dracul și Ștefan II, ridică spada pentru apărarea țării.

În fața cetății Suceava, Ștefan cel Mare, înconjurat de curtea și ostașii lui, primește din partea papei Sixt IV spada de apărător al creștinătății.

Neagoe Basarab,
doamna Des-
pina și fiul lor
Teodosie în fața
ctitoriei lor, de la
Curtea de Argeș.

Mihai Viteazul,
în fruntea căpi-
tanilor, steagu-
rilor și oastei
lui, intră în Alba Iulia
ca domn al Țării Româ-
nești, Moldovei și Ar-
dealului.

Tudor Vladimirescu
primește din par-
tea boierilor actul
de consfințire a
drepturilor cerute de
Adunarea Norodului.

Neagoe Basarab,
doamna Des-
pina și fiul lor
Teodosie în fața
ctitoriei lor, de la
Curtea de Argeș.

Mihai Viteazul,
în fruntea căpi-
tanilor, steagu-
rilor și oastei
lui, intră în Alba Iulia
ca domn al Țării Româ-
nești, Moldovei și Ar-
dealului.

Tudor Vladimirescu
primește din par-
tea boierilor actul
de consfințire a
drepturilor cerute de
Adunarea Norodului.

Braşov, pregătind „o acţiune generală din partea tuturor românilor — dacă evenimentele ar cere-o”.

1846

Istoricul şi revoluţionarul maghiar *Jakab Elek (Szekely)* scrie în ziarul *Erdelyi Hivado*, nr. 182, septembrie: „Faţă de nici un popor nu are Transilvania să se achite în aşa măsură ca faţă de români, fiindcă nimenea nu se află într-o situaţie atît de nefericită ca ei”. Ziaristul francez *Hippolyte Desprez*, emisar al prinţului Czartoryski (deceniu 5 al veacului trecut) în Țările române, are convingerea că poporul român „constituie un singur corp, şi vastul teritoriu care îl cuprinde se numeşte pe bună dreptate România în limba patriotismului”.

1847

ianuarie N. Bălcescu rosteşte, la Paris, discursul *Privire asupra stării de faţă, asupra trecutului şi viitorului patriei*: „Ținta noastră socotesc că nu poate fi alta decît unitatea națională a românilor. Unitate mai întîi în idei şi simţăminte, care să aducă apoi cu vremea unitatea politică, care să facă din munteni, din moldoveni, din transilvăneni, din bănăţeni un trup, o naţie românească”.

**EVOLUȚIA BUR-
GHEZO-DEMOCRATI-
CĂ DE LA 1848 A
CONSTITUIT UN MOMENT CRUCIAL ÎN
TRECEREA ROMÂNIEI
DE LA FEUDALISM
LA CAPITALISM, ADAT
UN PUTERNIC IMPULS
CREȘTERII CON-**

**ȘTIINȚEI DE SINE A POPORULUI ROMÂN,
A EXPRIMAT HOTĂRÎREA MOLDOVENILOR,
MUNTENILOR ȘI TRANSILVĂNENILOR DE A SFĂRȘI
VECHILE RELĂȚII FEUDALE, DE A DESCHIDE CALEA NOII
ORÎNDUIRI, DE A FĂURI UNITATEA NAȚIONALĂ
ÎN CADRUL FRONTIERELOR UNUIA ȘI ACELUIAȘI STAT.**

1848

Inițiată și organizată unitar, prin eforturile revoluționarilor români din Muntenia, Moldova și Transilvania, revoluția din 1848-1849, desfășurată ca un act de voință a maselor populare, a concentrat în programele sale importante revendicări sociale, politice și naționale: desființarea relațiilor de producție feudale, realizarea unității naționale și modernizarea instituțiilor statului în conformitate cu transformările petrecute în societatea românească. Revoluția a pus în lumină

nesecatul potențial revoluționar al maselor largi populare, atașamentul lor profund față de ideile novatoare de transformare a societății, față de idealul unității naționale. Ziarul *Constituționalul* scria: „toate țările locuite de români trebuie să se numească îndeobște România și să formeze un stat, pentru că toate sînt patria românilor și pentru că toți patrioții români, locuitori în dinsele formează nația română care să fie una și nedespărțită”.

Revoluția românilor s-a desfășurat în contextul general-revoluționar al Europei anilor 1848-1849, concomitent cu revoluțiile din Franța, Germania, Italia, Austria, Ungaria.

ianuarie Intră în vigoare convenția moldo-munteană pentru desființarea graniței vamale, cele două țări constituind o piață unică.

8 martie La Paris, în locuința lui Nicolae Bălcescu, are loc o întrunire a revoluționarilor români (munteni și moldoveni), în cadrul căreia se hotărăște începerea revoluției. În numeroase alte întâlniri dintre revoluționarii moldo-munteni, ce avuseseră loc pînă atunci, la care participă și cei din Transilvania, au fost puse bazele unui plan comun de luptă, unul din principalele puncte fiind realizarea unității politice.

9 martie Declarație a nobilimii maghiare din Transilvania, prin care se cere alipirea Principatului Transilvaniei la Ungaria.

12 martie La Sibiu, Simion Bărnuț lansează o proclamație prin care cheamă pe românii transilvăneni să lupte pentru recunoașterea lor ca națiune, pentru adunare națională proprie și desființarea iobăgiei.

18 martie Sașii din Braşov înmînează magistratului o petiție în mai multe puncte; exprimîndu-și dorința de a „trăi în bună înțelegere și în frățietate cu celelalte națiuni”; la punctul 7 ei cer „acceptarea valahilor de cetățeni egal îndreptățiți”.

30 martie Împăratul Austriei sancționează legile votate de Dieta maghiară din Pozsony (Bratislava), privind desființarea servituțiilor feudale și trecerea sesiilor urbariale în proprietatea foștilor iobagi; legile sînt aplicate și în Banat și Crișana.

17 aprilie August Treboniu-Laurian — din 1840 profesor la București — scrie lui Nicolae Bălănescu, la Sibiu: „Să se adune românii, să se unească între sine... Cereți independență națională română”.

18 aprilie Pe Cîmpia Libertății din Blaj, prima Adunare politică a românilor transilvăneni hotărăște convocarea, pentru 3 mai, a unei mari Adunări naționale.

mal Vasile Alecsandri publică broșura *În numele Moldovei, a omenirii și a lui Dumnezeu*, adresată „fraților români din toată România”.

2 mai În Catedrala din Blaj, o întrunire a conducătorilor revoluționari stabilește programul ce trebuie discutat a doua zi; *Simion Bărnuțiu* arată că libertatea unui popor este în primul rînd națională; necesitatea ca poporul „să proclame libertatea și independența națiunii române... Națiunea română dă de știre națiunilor conlocuitoare că, vînd a se constitui și organiza pe temei național, n-are cuget dușman în contra altor națiuni și cunoaște același drept pentru toate, vîoște a-l respecta cu sinceritate, cerînd respect împrumutat după dreptate; prin urmare, nici nu va suferi a fi supusă altora, ci vîoște drept egal pentru toate”.

Istoricul *Maurice Baumont*, membru al Institutului Franței, în ziarul *Le Monde*, din 1-2 decembrie 1968: „În Transilvania exista o populație românească majoritară care vorbea aceeași limbă ca și populația din Muntenia și Moldova. Încetul cu încetul se conturase ideea unității geografice, etnice și culturale între cele trei provincii și această idee devenea tot mai populară. Mulți români din Transilvania sperau să se unească cu frații lor din Muntenia și Moldova. Această speranță de unificare a fost exprimată cu vigoare cu ocazia revoluției din iunie 1848, din Muntenia”.

3 mai Marea Adunare Națională de la Blaj adoptă programul social-politic al revoluției transilvănene. Unirea întregului neam românesc într-o „Daco-Românie” sau „Românie” independentă este cerută prin programul adoptat, care proclamă ferm că „națiunea română răzîmată pe principiul libertății, egalității și fraternității, pretinde independența sa națională”; cei peste 40 000 participanți la Adunare cer răspicat: „Noi vrem să ne unim cu țara!”, într-o „republică românească a Daciei”. Sînt prezenți reprezentanți ai românilor de pretutindeni, printre care Alecu Russo, Costache Negri, Manolache Costache Epureanu, Al. I. Cuza, George Sion, Nicolae Ionescu, Dumitru Brătianu și mulți alții. *Alecu Russo*: „Un popor întreg, de același port și de aceeași limbă stă măreț în lumina soarelui”; la Lugoj, românii, întruniți în adunare, cer drepturi naționale; participă și unii revoluționari moldoveni și munteni.

Istoricul maghiar *Jakab Elek*: „Măreț era spectacolul ce se desfășura în fața noastră. Această masă imensă de oameni... părea o

mare liniștită, pe a cărei suprafață nu se zărea nici cel mai mic val”.

Medicul și scriitorul *s. Daniel Roth*: „Moldovenii și muntenii vor libertate politică și de gîndire, o Constituție și instituții care să garanteze dezvoltarea liberă a poporului pe bază națională... Împreună cu Transilvania, România ar primi o formă rotunjită, solidă... Viitorul Daciei (Transilvania, Moldova, Țara Românească, împreună) nu aparține nici națiunii ungare, nici celei germane, ci numerosului popor român”.

4 mai Adunarea de la Blaj adoptă *Petițiunea națională*, cel mai complet și înaintat program de revendicări naționale și social-politice al revoluționarilor transilvăneni. Privitor la soarta Transilvaniei, se cere amnarea discutării de către Dietă a unirii ei cu Ungaria pînă la convocarea unei Adunări în care românii să fie reprezentați proporțional.

12 mai Programul revoluționarilor moldoveni refugiați în Brașov, *Prinipiile noastre pentru reformarea patriei*, cere unirea Moldovei și Țării Românești „într-un singur stat neatinat românesc”.

13 mai Cărturarul *s. Stephan Ludwig Roth* scrie profesorului brașovean Samuel Schel: „Dacă majoritatea Dietei din Cluj proclamă uniunea [unirea cu Ungaria], națiunea română va privi lucrul acesta — cum și este în realitate — drept un refuz al recunoașterii naționalității sale. Pun foarte puțin temei pe Viena, acolo nu se știe cine-i bucătarul și care-i ospătarul... Ideea unui stat al românilor trăiește în mii și mii de inimi. Materia este inflamabilă, nu poate să rămînă multă vreme fără efect”.

14 mai Gazeta radicală din Pesta *Marcius Tizenötdike*: „În Ardeal, două puteri vor hotări asupra soartei uniunii [cu Ungaria]: Dieta și poporul român. Dieta nu reprezintă decît cîteva sute de oameni — românimea înseamnă Ardealul întreg... Uniunea Ardealului cu Ungaria, fără consimțămîntul românilor, e un lucru de care nici să nu ne apucăm”.

17 mai Împotriva voinței românilor exprimată la Blaj, Dieta nemesească (nobiliară) din Cluj votează unirea Transilvaniei cu Ungaria; momentul influențează hotărîtor desfășurarea evenimentelor. *Karl Marx*: „Dieta mag-

națiilor Transilvaniei a votat incorporarea la Ungaria. Deputația trimisă de la Blaj află la Pesta că cine nu recunoaște unirea va fi declarat rebel".

9 iunie Revoluționarii moldoveni exilați organizează Comitetul revoluționar moldovean, în frunte cu Costache Negri, Al. I. Cuza, Zaharia Moldovanu ș.a., în strînsă legătură cu revoluționarii munteni; Mihail Kogălniceanu redactează un program de revendicări social-politice.

Proclamația de la Islaz, împreună cu cele 22 puncte, constituie programul revoluționarilor munteni, citit și la București la 11 iunie și pe baza căreia se formează Guvernul provizoriu de la 14 iunie.

15 iunie Populația Bucureștilor, adunată pe Cîmpia Filaretului, loc numit din această zi Cîmpia Libertății, depune jurămint pe Constituție: „Jur că voi fi credincios voinței nației române, apărînd-o din toate puterile împotriva oricărui atac și asuprire; jur că nu voi lucra nicodată în contra intereselor nației și că voi ține și apăra cele 21 [22] de puncturi decretate de popor, concludînd după puțință-mi și jertfind viața mea chiar pentru dînsul și pentru nație".

La Lugoj, se ține o nouă Adunare a românilor din Banat, care hotărăște formarea unei armate populare, introducerea limbii române în școli și cere recunoașterea națiunii române.

19 iunie Apare la București *Pruncul român*: „Valahia este liberă sau pe calea libertății; Moldova încă geme în lanțurile robiei... Revoluția de la 11 iunie [data izbucnirii ei în Capitală] a liberat o provincie a României, iar nu România întreagă..."

25 iunie Profesorul ardelean C. Roman scrie lui A. C. Golescu, cerîndu-i să-i informeze pe „frații de peste Carpați” despre evenimentele din Transilvania și dorința românilor de aici de a forma „o Dacie”, îndemnîndu-i pe toți să adopte devisa „formarea Daciei”, pentru ca să „arătăm lumii că sîntem români".

26 iunie *Unire cu Moldova* este titlul unui articol apărut în *Pruncul român*: „Muntenii și moldovenii nu fac decît o singură nație, amîndoi poartă același glorios nume de români, amîndoi vorbesc aceeași limbă, cu aceeași religie, aceleași interese, au suferit aceleași nenorociri și simt aceeași trebuință de îmbună-

tărire a soartei lor; alcătuiesc, cu un cuvînt, un singur corp".

8 iulie Din Banat, *Eftimie Murgu* scrie lui N. Bălcescu: „M-am bucurat din inimă văzînd programa și alte acte din care am putut vedea că ați izbutit a apuca cîrma țării și că libertatea a triumfat în țară..."

18 iulie Comitetul revoluționar moldovenesc: „Mișcarea Valahiei spre dobîndirea neatrînrării naționale... declararea românilor din Banat și din Transilvania de a veni în ajutorul Moldovei și al Valahiei, cînd le-ar călca vreun dușman, este o dovadă de duhul ce însuflă astăzi pe toți românii... Nu, fraților!, să nu ne dăm în lături de marea mișcare a Valahiei, căci, de va izbîndi ea, va izbîndi și Moldova. Soartele acestor două provincii sînt atît de legate împreună, încît ele vor avea totdeauna același viitor. De datorită și interesul nostru este dar să întîmдем minele la frații noștri de peste Milcov ca frați de același singe și de aceeași soartă".

19 iulie Al. C. Golescu: „Bălcescule, a sosit timpul ca să organizăm o frăție secretă și grandioasă, care să se întindă peste toate părțile României și să aibă cîtiva capi în fiecare provincie, iar centrul ei în București, unde este și mai multă libertate de acțiune".

august Mihail Kogălniceanu publică, *Dorinșele partidei naționale în Moldova*, unul din cele mai complete programe ale revoluției române din 1848; unirea Moldovei cu Țara Românească, „cheia boltei, fără care s-ar prăbuși tot edificiul național".

29-30 august La Orlat, lîngă Sibiu, românii organizează o Adunare de protest împotriva decretării unirii Transilvaniei cu Ungaria.

septembrie Scriitorul și publicistul maghiar *Dózsa Dániel*, în ziarul *Ellenör* din Cluj: „România, care, chiar sub apăsarea îndelungatei oprimări, și-a păstrat naționalitatea, merită libertatea și propășirea..."

2-16 septembrie A treia Adunare Națională a românilor la Blaj respinge unirea Transilvaniei cu Ungaria și alcătuiește un memoriu către Parlamentul liberal din Viena, în care se cere, în numele „fraților din Principatele dunărene", unirea tuturor românilor. Țăranii (peste 60 000) se prezintă înarmați; începe constituirea unei oști revoluționare, sub conducerea lui Avram Iancu, Axente Sever și Iovian Brad.

septembrie-octombrie Comitetul Național Român din Sibiu organizează 15 legiuni pentru înlăturarea administrației claselor conducătoare ungare în Transilvania.

4 octombrie Proclamația *Frați sași și români* a Adunării seculilor de la Lutița: „În mină ne sînt armele, iar în piept hotărîrea bărbătească de a apăra patria și libertatea tuturor cetățenilor ei... Respectăm naționali-

tatea, limba și credința voastră și sintem gata să le apărăm cu tăișul armelor noastre. Sintem prietenii noii libertăți a foștilor iobagi și dorim să vă sprijinim frățește în menținerea ei.

Dorim egalitate în drepturi și egala împărțire a obligațiilor și sintem dușmanii declarați ai aceluia care voiesc altceva".

Istoricii sovietici V.I. Grosul, E.E. Certan, în lucrarea *Rossia i formirovanie Ruminsko-go nezavisimogo gosudarstva* (Rusia și formarea statului român independent), Moscova, 1969: „Revoluția din Valahia a fost înăbușită în urma intervenției ruso-turce... Guvernul țarist urmărea foarte alarmat evenimentele din principate, ca și din alte țări europene, unde revoluția înregistra victorie după victorie. La 30 aprilie [1848], din ordinul țarului Nicolae I, generalul Duhamel a sosit la București, pentru a preveni manifestările revoluționare în principat. Unități speciale reușite au fost masate la granițele Moldovei... Interesul deosebit acordat [de revoluționarii români] unirii nu era întimplător".

1849

În primele luni ale anului, lipsa de colaborare și unele neînțelegeri reciproce ale obiectivelor revoluționare dintre conducătorii revoluției din Ungaria și Transilvania generează fricțiuni, ușurind acțiunile contrarevoluționare ale reacțiunii interne și internaționale.

Ianuarie-Iulie Epopeea apărării eroice a regiunii Munților Apuseni de către armatele țărănești comandate de Avram Iancu.

13 februarie Delegația desemnată de Adunarea românilor ținută la Sibiu, în 16 decembrie 1848, avînd în frunte pe episcopul Andrei Șaguna, înmînează împăratului Franz Iosif *Petițiunea generală*, în care se cere: legitima constituire a națiunii române într-un organism statal unitar, de sine stătător, administrație în limba română, reprezentare proporțională în Parlamentul imperial etc.

20 februarie Constituția lui Franz Iosif recunoaște Transilvaniei o autonomie limitată.

27 februarie Comitetul Național Român aflat la Sibiu se refugiază în Țara Românească.

4 martie Lupta revoluționară a popoarelor din Imperiul habsburgic determină Curtea din Viena să elaboreze o Constituție, care recunoaște existența mai multor provincii. Transilvania rămîne principat autonom, Curtea imperială nerecunoscînd „uniunea” votată de Dieta nobiliară din Cluj.

2 aprilie Dieta Națională (Conventul revoluționar), întrunită la Debrecen, votează detronarea Habsburgilor și proclamă Ungaria

stat liber și independent; L. Kossuth este ales guvernator al țării.

10-11 aprilie Tratatative între conducătorii moților, în frunte cu Avram Iancu, și trimisul lui L. Kossuth, privind concilierea forțelor revoluționare române și maghiare.

Ion Buteanu către maiorul Csuták Kalman: „Așa văd cum că d-voastră lucrați lîngă principiile egalității, libertății și a fraternității. Foarte mă mir, căci și noi românii tot pentru același principiu ne luptăm; și de cînd am început lupta aceasta tot adevărata libertate și recunoștință [recunoașterea] existenței politice a națiunii române o am strigat. Aceasta ne-a fost simbolul, pentru asta trăim și murim. Dacă dar și dv. pentru asta vă luptați, atunci între noi nu este nici o dischilinie [deosebire] și e pagubă a vărsa atîta sînge fără nici un folos".

22 aprilie Începe o nouă rundă de tratative între conducătorii moților și emisarul guvernului revoluționar maghiar. Din păcate tratativele eșuează; între cele două părți se produc numeroase și dureroase ciocniri, păgubitoare cauzei revoluționare din cele două țări.

6-7 iunie La chemarea Curții din Viena, trupele țariste intră în Transilvania și Ungaria pentru înăbușirea revoluției.

Națiunile română și maghiara nu se pot considera dușmane. Aceasta este una din principalele idei ce răzbate din lucrarea istoricului maghiar contemporan *Kovács Endre, A Kossuth — emigráció és az európai szabadságmozgalom* (Emigrația kossuthistă și mișcările europene de eliberare), apărută la Budapesta, în 1967, din care reproducem cîteva pasaje:

„Pornind de la necesitatea colaborării revoluționare a tuturor popoarelor asuprite, Bălcescu a făcut apel, printr-o scrisoare, la prietenul său ardelean, A. Treboniu-Laurian, să nu rupă legăturile cu ungurii, să-i facă pe aceștia să înțeleagă că salvagardarea națiunii lor față de absolutism constă în alianța cu românii.

Încă în luna mai 1848, Comitetul revoluționar din Țara Românească l-a trimis pe Dumitru Brătianu în capitala Ungariei pentru a purta tratative cu primul ministru, Bathányi Lajos, cu privire la alianța revoluționară maghiaro-română contra marilor puteri coteropitoare Austria și Rusia țaristă... În decursul tratativelor, a reieșit clar că cele două părți nu se pot înțelege. Guvernul provizoriu, care a luat ființă la București la 9 iunie 1848, l-a împuternicit pe Brătianu ca reprezentant diplomatic în Ungaria și Austria. Acesta a plecat de la Budapesta la Viena, pentru ca, la 30 iunie, să se întoarcă în capitala Ungariei. Acolo el a avut în continuare impresia că «nu se poate face nimic» cu ungurii...

Un important capitol al acestor contacte l-au constituit și negocierile purtate de Alexan-

dru Golescu-Negru la Viena și pe urmă la Paris, negocieri care, deși marcate de toate complicațiile relațiilor maghiaro-române, în ultimă instanță, au arătat că în rindul revoluționarilor români s-a manifestat o vie dorință spre un acord cu ungurii. Al. Golescu-Negru a plecat la Paris, prin Viena și Frankfurt... La 10 octombrie 1848, Teleki Laszlo, i-a scris, din Paris, lui Kossuth: «Sînt într-o colaborare destul de bună și cu Golescu, emisar din Țara Românească; i-am spus că dacă eu, care fac parte dintre ungurii cei mai înverșunați, pot fi în așa bună conlucrare și prietenie cu el, care este cel mai îndrăgostit valah, e semn că națiunile română și maghiară nu se pot considera dușmane»...

De la bun început istoricii unguri mai vechi (de exemplu Karolyi Arpad) au examinat cu suspiciune tratativele maghiaro-române, negînd orice bună intenție ale fruntașilor politici români. Dar studierea problemei fără prejudecăți naționaliste anihilează argumentele istoriografiei burgheze, care pune la îndoială faptul că revoluționarii români au dorit sincer să se coalizeze cu maghiarii împotriva Vienei. Dorința lor de a realiza acest lucru reiese clar din corespondența conducătorilor revoluției din Muntenia și Ardeal. Colaborarea a fost însă împiedicată de factori pe care istoriografia naționalistă maghiară i-a trecut consecvent sub tăcere. Bălcescu, Golescu-Negru și ceilalți conducători radicali ai revoluției române, care au pus la loc de frunte, în programul lor, desființarea iobăgiei au cerut, și pentru românii din Ardeal, realizarea eliberării sociale și naționale; ei nu au putut rămîne indiferenți față de soarta țărănului român din Ardeal, care — precum a constatat între timp și istoriografia maghiară — nu se îmbunătățise substanțial nici după izbucnirea revoluției ungare, în primăvara anului 1848. Mișcările țărănimii române din Ardeal au continuat și după această dată. Inconsecvența manifestată de guvernul revoluționar maghiar în problema agrară s-a răzbunat mai grav în teritoriile naționalităților conlocuitoare, unde asuprirea sociale i s-a adăugat și cea națională.

Adunarea de al Blaj, ținută la 3 mai 1848 poate fi considerată principalul punct de pornire pentru întregul program de revindicare sociale și naționale al românilor transilvăneni...

Primul obiectiv al Dietei din Cluj — convocată la 17 mai — a fost «uniunea» Transilvaniei cu Ungaria... Împăratul Ferdinand I a sancționat-o la 29 mai, prin Legea nr. 1 din 1848... Proclamarea «uniunii» a agravat și mai mult situația: consecvenți, conducătorii românilor au declarat că acest act s-a înfăptuit în mod abuziv, de către clasa dominantă maghiară, fără ca locuitorii români interesați să fie consultați. Ca atare, «uniunea» nu putea fi considerată legală, și, ea a rămas pentru revoluționarii români o problemă des-

chisă, nerezolvată, iar intransigența manifestată de guvernul revoluționar și de opinia publică maghiară în această chestiune a fost una dintre principalele cauze ale mișcării naționale românești din Ardeal. După ce s-a convins că guvernul maghiar nu este capabil să pună capăt exploatareii feudale a țărănimii române, considerînd problema Ardealului închisă, mișcarea românească s-a orientat, după cum era și firesc, spre Viena, așteptînd de acolo sprijin. Situația s-a agravat și mai mult prin abuzul necumpănit, manifestat pe scară largă de către autoritățile maghiare în Ardeal.

Bineînțeles, adepții colaborării maghiaro-române nu s-au limitat la Bălcescu și tovarășii săi; propovăduitorii entuziaști s-au găsit atît printre liderii politici români din Ungaria și Ardeal, cît și printre cei maghiari...

Străduințele pentru realizarea unei alianțe revoluționare s-au manifestat, în primul rînd, prin efortul insistent, neobosit și eroic al lui Bălcescu... A fost, într-adevăr, nevoie de abilitate și tactica lui Bălcescu, de orizontul său european, de obiectivitatea sa lipsită de patimă și de patriotismul său sincer, pentru ca, pe baza tratatelor prelungite, să se obțină rezultate. Eliminînd toate piedicile, el a realizat, la 2 iulie 1849, acordul cunoscut sub numele de *Proiect de pacification*, precum și pe cel privind crearea legiunii române, care urma să lupte alături de armata revoluționară maghiară. Faptul că aceasta nu s-a mai înființat se datorește numai eșecului militar al revoluției maghiare...

3 iulie Scrisoare-manifest către poporul maghiar lansată de *Avram Iancu* la Cîmpeni: „Libertate, egalitate, frățietate. Fraților maghiari! Ascultați cuvintele, purcese din adîncul sufletului unui român sincer... Deie-și părerea Europa, judece popoarele civilizate, noi ne luptăm pentru libertatea noastră cea asuprită de-a veacurilor nedreptate. Fraților! Credeți-ne nouă că noi prea luminat vedem și prea hotărît credem, că în aceste două patrii surori, maghiarul de existență și viitor nu poate vorbi fără român, nici românul fără maghiar... Pe noi ne-a răsculat nerecunoașterea naționalității politice, tiraniile și barbariile conservatorilor și aristocraților transilvăneni, maghiari, care, poporul în această epocă nu le-a mai putut suferi, și de care inteligența s-a scirbit cu totul... Vă spunem cu cea mai umană sinceritate, nu ar fi tîrziu a ne dobîndi de amici... Luați alte mijloace de a trata cu noi, convinge-veți deplin, că între noi și voi armele niciodată nu pot hotări, însă nu întîrziati...”

16 iulie Camera Deputaților din Ungaria votează Legea naționalităților (Legea nr. 8) care dă românilor și slavilor din Ungaria drepturi naționale; prin votarea ei, guvernul maghiar speră să obțină alianța românilor și sîrbilor împotriva trupelor intervenționiste.

19 iulie Armata condusă de Bem este înfrîntă, la Albești-Sighișoara, de trupele țariste ale generalului A.N. Lüders.

29 iulie Decret al lui L. Kossuth prin care se anunță încetarea oficială a luptelor dintre români și maghiari.

1 august Armata maghiară comandată de generalul Arthur Görgey capitulează, la Șiria, în fața unităților țariste conduse de generalul I.F. Paskievici.

2-3 septembrie Întrevedere Eftimie Murgu — generalul Bem, o ultimă încercare de unire a forțelor revoluționare româno-maghiare.

decembrie Se constituie, la Paris, Asociația română pentru conducerea emigrației revoluționare; în frunte, un comitet format din I. Ghica, Gh. Magheru, N. Bălcescu, C.A. Rosetti și D. Brătianu.

Cerințele obiective și aspirațiile vitale ale poporului nostru n-au putut fi îndeplinite în 1848 datorită atât împotrivirii forțelor reacțiunii interne, cât și coalițării acestora cu reacțiunea feudală internațională. Imperiile vecine — țarist, otoman și habsburgic — profund ostile tendinței de emancipare a popoarelor, eliberării lor naționale și sociale, creării de state naționale unitare — și-au dat mîna și au reprimat cu forța armelor revoluția burghezo-democratică în Țările române.

N MOMENT DE O DEOSEBITĂ IMPORTANȚĂ ISTORICĂ L-A CONSTITUIT ÎNĂPTUIREA ÎN 1859 A STATULUI NAȚIONAL PRIN UNIREA MUNTE- NIEI ȘI MOLDOVEI, SUB DOMNIA LUMI-

NOASĂ A LUI ALEXANDRU IOAN CUZA. ACEASTA A MARCAT ÎNTRAREA ȚĂRII NOASTRE ÎN NOUA ETAPĂ A EVOLUȚIEI EI CAPITALISTE, A RIDICAT PE O TREAPTĂ SUPERIOARĂ LUPA DE ELIBERARE NAȚIONALĂ, MIȘCAREA REVOLUȚIONARĂ A MASELOR MUNCITORE PENTRU DREPTURI ȘI LIBERTĂȚI SOCIALE.

1850

martie N. Bălcescu, într-o scrisoare către A.C. Golescu: „Trebuia făcută o revoluție democratică și socială. Acesta a fost scopul nostru, programul din 1848... Dreptul nostru de a face revoluție era dreptul nostru de autonomie... Odată îndeplinită această revoluție, ne mai rămîneau de făcut alte două revoluții:

o revoluție pentru unitatea națională și, mai tirziu, pentru independența națională, ca în felul acesta națiunea să reintre în posesia deplină a drepturilor sale naturale. Este deci evident pentru toți cei care înțeleg ce înseamnă progres și dezvoltare istorică că revoluția care va veni nu se va mărgini la a fi o revoluție democratică și socială, ci că, potrivit actualelor tendințe ale ideilor în toată Europa și mai ales printre români, ea se va face într-una din unitățile naționale... Problema unității a făcut mari progrese și s-a simplificat foarte mult. Unirea Valahiei și a Moldovei este un fapt împlinit pentru toată lumea... și ea nu poate să nu se realizeze neîntîrziat. Românii din Austria... cer toți și cu multă insistență să se constituie într-un singur corp de națiune de trei milioane și jumătate și pînă la urmă vor dobîndi acest lucru. Cînd deci cele două mari grupe de patru milioane și de trei milioane și jumătate de români se vor constitui unul alături de celălalt, cine le va mai putea împiedica să se unească? *România noastră va exista deci. Am această convingere intimă. E orb cine n-o vede.*”

8 septembrie Revoluționarii români exilați la Paris editează revista *România viitoare*; din sumar: Alecu Russo — *Cîntarea României*; N. Bălcescu — *Mersul revoluției în istoria românilor*. Revista publică manifestul *Poporului român*: „Fraților! Români! Niciodată încrederea în viitorul României, una mare și nedespărțită, nu a ieșit din inima noastră. Niciodată dezunirea nu va fi păcatul la care vom cădea...”

1851

Societatea literară a junimii române studioase la Academia de drepturi și Arhigimnaziul din Oradea, creată din inițiativa lui Al. Roman, militează pentru propășirea culturii române și stringerea legăturilor cu alte centre românești din Transilvania și de peste munți.

mai-iunie La Paris apar două numere din revista *Junimea română*; aici se publică conferința lui N. Bălcescu, *Mișcarea românilor din Ardeal* la 1848, ținută la 3 mai: „Astăzi e învedereat pentru tot românul cu minte și cu inimă că libertatea naționalităților nu poate veni de la cursile împărătești și din mila împăraților și a despoților, ci numai dintr-o unire strînsă între toți românii și dintr-o ridicare a tuturor împreună și în solidaritate cu toate popoarele împilate. Aceasta este calea nouă pe care pășesc și trebuie a păși toți românii de progres și de mișcare din Ardeal, Banat, Ungaria, precum și cei din Principate”. Numărul I al revistei publică și articolul *Trecutul și prezentul*, semnat de Dimitrie Berindei: „Vorbă unire e azi în toate inimile. Toți o voim... Vrem unirea morală; vrem ca tot românul să simtă trebuința ei și s-o dorească. Numai ea e vecinică”, ca și articolul redacțional *Ridicarea Transilvaniei*: „Frați transilvani,

țărani și junime! Scopul vostru a fost mare, suferințele voastre și mai mari! De-ați căzut, cel puțin n-ați dezonorat numele de român. Primiți, dar, salutările unor frați pentru a treia aniversare a ridicării voastre [din 1848]; și să ne gătim cu toții a serba peste puțin o zi mai frumoasă: Ziua Unirii tuturor românilor”.

noembrie C.A. Rosetti, C. Bolliac și frații Brătianu editează, la Paris, revista unionistă *Republica română* (al doilea număr apare la Bruxelles, în 1853); în nr. 2 articolul *Naționalitatea, de I.C. Brătianu*: „Ceea ce voiesc mai cu denadinsul... este d-a face pe români să-nțeleagă că d-a trăi ca nație este cea dintii condiție a unui popor... Voiesc încă a convinge pe frații mei rumâni că naționalitatea fiind cea dintii condiție a libertății, ea nu se poate dobîndi nici dezlata sub steagul despotismului, și d-aceea steagul naționalității, al libertății și-al democrației trebuie să fie unul... Aduceți-v-aminte că sufletul României nu se poate manifesta decît în unitatea națională...”

1853-1854

La Iași se tipărește, pentru întia dată integral, lucrarea lui Gh. Șincai *Hronica românilor și a mai multor neamuri*.

Publicistul și istoricul francez *Elias Regnaud* publică la Paris *Histoire politique et sociale des Principautés danubiennes*, în care subliniază unitatea românilor din Moldova, Țara Românească și Transilvania; lucrarea sa a fost utilizată ca sursă documentară de Karl Marx.

1 ianuarie La Iași apare săptămînalul *România literară* editat de Vasile Alecsandri. *Alecu Russo* publică *Cugetări*: „Ostași mari ai Moldovei și ai Țării Românești încearcă unitatea politică prin putere, poporul, prin sunetul buciului ce răzbate peste codri și peste dealuri; hronicarii, stîlpii literaturii, ațîț unitatea morală, prin aducerea-aminte a legăturii limbei și a singelui, și unii domni, prin școale înflorite, deschise tot neamului. Unitatea și tradiția în Ardeal se dezvăluiesc prin durerea lui Șincai, a lui Clain, a lui Petru Marea; încotro și cînd își întorc românii ochii și gîndul lor, dau de Principate, centrul vieții neamului...”

1 octombrie *Mihail Kogălniceanu* scoate ziarul unionist *Steaua Dunării*, în al cărui prim număr scrie: „Unirea Principatelor a fost visul de aur, felul isprăvilor marilor bărbați ai României... Unirea Principatelor este dar dorința vie și logică a mării majorității a românilor. *Steaua Dunării* este Jurnalul Unirei. Prin aceasta ea nu urmează unei utopii; ea apără numai interesul vital al patriei. Unirea Principatelor este singurul mod în stare de a consolida naționalitatea românilor, de a le da demnitate, putere și mijloace pentru a împlini misia lor pe pămîntul ce li s-a dat spre moștenire... Unirea Moldovei și a

Valahiei singură va depărta conflicte viitoare pe țărmurile Dunării și ale Mării Negre, singură va consolida pacea în Orient”.

1856

13 februarie-18 martie Congresul de pace de la Paris, în urma războiului Crimeei, stabilește convocarea de Adunări (Divanuri) ad-hoc, care să hotărască organizarea viitoare a Principatelor dunărene, conform dorințelor românilor.

8 martie Memoriu către reprezentanții marilor puteri întruniți la Congresul de la Paris: „Noi, românii care stăm la Paris, singurii care am putut în diferite ocazii să luăm cuvîntul în numele concetățenilor noștri, constrînși la mușenie în această clipă supremă, ajunul zilei în care sentința de condamnare la moarte a poporului moldo-valah sau reabilitarea sa în inscripțiile sale drepturi va fi hotărâtă prin deliberările plenipotențiarilor marilor puteri ne simțim sufletele cuprinse de neliniștea pe care o încearcă cei cinci milioane de frați cărora nu le este îngăduit nici să-și exprime speranța, nici să verse vre-o lacrimă și încercăm o irezistibilă nevoie de a aminti pentru o ultimă dată excelenței voastre în această petiție ceea ce doresc românii în unanimitate și mai presus de orice și ceea ce constituie totodată cheia de boltă a noului edificiu politic și social care se va întemeia în Moldo-Valahia.

Identitatea de origine, de limbă, de religie, de nevoi, de obiceiuri, de instituții ale locuitorilor lor, interesul Europei, chiar Regulamentul organic, totul cere unirea Moldo-Valahiei, unire căreia nu pot să i se împotrivescă decît cei care vor să li vadă împărțiți și slabi ca să-i poată cuceri și cei cîțiva boieri care au trîstia ambiție de a obține ca răsplată a trădării lor dreptul de a domni asupra patriei lor muribunde.

Îndrăznim să spunem că problema Unirii este o problemă de o importanță capitală pentru principate nu numai din punct de vedere guvernamental și din punct de vedere economic, dar fără Unire ei nu pot niciodată să speră că vor dobîndi forța de apă-

rare pe care o reclamă independența lor și cea a Imperiului otoman...”

28 Iunie *Steaua Dunării* publică un articol despre poziția deputaților țărani în legătură cu Unirea: „Iată în ce chip s-a rostit un răzec către sânpărtașii săi: «Fraților! Trebuie să vrem Unirea, căci voi știți cîte averi am pierdut în epoca trecută căutînd o unită socotită în favorul priceii noastre»...”

Dee domnul ca strălucirii delegați [ai Puterilor garante] să vie mai curînd și să fim chemați de a ne rosti opinia noastră, ce atunci negreșit că unirea principatelor va răsună în glasul obștei. Unirea principatelor se va striga de țărănul plugar, și din treaptă în treaptă va răsună glasul Unirii din toate inimile patriotice, din toate unghiurile țării!”

3 Iulie *Dimitrie A. Sturdza*: „După atîta suferință vom putea vedea odată zorile unei zile ferice. Însă înainte de toate cestiunea Unirei este aceea ce trebuie să se realizeze. De ne-am destinat soarta o pusăciune [loc] mai ferice în lume, de trebuie să nu perim de tot fără să fi trăit vreodată, de trebuie să reinvie această națiune [națiune] uitată de secolii de Europa Apuseană, atunci românii vor fi reușiți chiar în contra voinței unora din noi ce predică neunirea între frați, fiind siguri că ei vor fi cei ce vor da mai întîi cauză de ceartă. Însă întreb: care român poate cu fața curată să zică că-și iubește țara și să vrea să rămînem în ticăloșia trecutului, în adevărată dezunire, demnă de toată plîngerea? Eu cred că chiar de pe acum poate cineva să rumpă bățul asupra românilor neuniști, pentru căci doresc neînsemnătatea, ruina și desființarea patriei lor; acești români sînt dotați de natură cu vederea prea scurtă, ori sînt niște oameni cărora interesul lor particular le este mai sfînt decît acel al patriei...”

1857

11 martie Comitetul Central al Unirii din București către Comitetul Central al Unirii din Iași: „Idea principală, ideea care predomină într-una și care ne însuflețește pe toți, este aceea a unirii cu frații noștri de peste Milcov”.

7 octombrie Proiect de rezoluție al lui *Mihail Kogălniceanu* în Adunarea ad-hoc a Moldovei: „Dorința cea mai mare, cea mai generală, aceea hrănită de toate generațiile trecute, aceea care este sufletul generației actuale, aceea care, împlinită, va face fericirea generațiilor viitoare, este *Unirea Principatelor într-un singur stat*, o unire care este firească, legitimă și neapărată, pentru că în Moldova și în Valahia sîntem același popor, omogen, identic ca nici un altul, pentru că avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceeași instituții, aceeași legi și obiceiuri, aceeași temeri și aceeași speranțe, aceeași trebuințe de îndestulat, aceeași

hotare de păzit, aceleași dureri în trecut, același viitor de asigurat și, în sfîrșit, aceeași misiune de împlinit”.

1858

Adunările ad-hoc — organisme a căror creare a fost prevăzută în hotărîrile Congresului de la Paris, în scopul de a se pronunța asupra viitoarei organizări a Țărilor române — au exprimat dorința de unire a moldovenilor și muntenilor. În pofida voinței poporului român, Convenția de la Paris, din 1858, a hotărît ca fiecare țară să aibă domnul ei, guvernul ei, adunarea sa legislativă, administrația sa separată. Cîtă dreptate avea *Nicolae Bălcescu* cînd scria: „În zadar veți Ingenunchea și vă veți ruga pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiți gata, dar, a o lua voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pămîntului nu dau fără numai aceea ce le smulg popoarele”.

1859 La 5 și 24 ianuarie, Adunările electivale ale Moldovei și Țării Românești îl aleg domn pe Alexandru Ioan Cuza, înfăptuindu-se, astfel, Unirea celor două Principate române

Dejucînd planurile potrivnice unirii, Adunarea electivă de la Iași proclamă în unanimitate la 5 ianuarie 1859 ca domn al Moldovei pe colonelul Alexandru Ioan Cuza, unul din fruntașii revoluției de la 1848; ca urmare a activității intense desfășurate de partizanii Unirii, sub presiunea maselor populare, a zecilor de mii de meseriași, lucrători, comercianți, țărani, adunați pe Dealul Mitropoliei din Capitală, în zilele de 22-24 ianuarie 1859, Adunarea electivă de la București proclamă domn al Munteniei tot pe Alexandru Ioan Cuza.

31 Ianuarie *Gazeta de Transilvania*: „După alegerea domnului Alexandru Ioan Cuza se prefăcu capitala României într-o mare de făclii și lumini, îndată se improviza o iluminăciune măreață și conductu împuitoru cu făclii precedat de bande muzicale și de un

batalion militar român", Ziarul clujean *Kolozsvári Közlöny* apreciază înfăptuirea Unirii ca pe un act „ce face cinste poporului român, o victorie rar întâlnită în istorie”. *Gazeta brașoveană Kronstädter Zeitung* socotea 24 ianuarie

„Ziua de eliberare a României, o zi memorabilă, din generație în generație a poporului român”. *Lajos Kossuth* (1802-1894): „...Istorisirea alegerii principelui Cuza ...mă simt îndemnat s-o schițez pe scurt, în primul rînd pentru că îmi face plăcere să închin un omagiu ori de cîte ori întîlnesc în istorie patriotismul în fața căruia se sacrifică pasiunile de partid și interesele personale... Un astfel de spirit [ca acela din principate, în 1859] este necesar pentru ca un popor să întemeieze patria sa, sau s-o reconstituie, dacă a pierdut-o”. Publicistul rus *A. Elisifin*, în lucrarea *Izbranie v moldovlaschie gospodari Aleksandra Ioanna Kuzi*. (Alegerea domnitorului Alexandru Ioan Cuza în Moldova și Valahia), Odessa, 1861: „Pentru ambele principate, ziua de 24 ianuarie va fi, fără tăgadă, una dintre datele istorice memorabile, pentru că, în această zi, după cîteva secole de aspirare, de strădăni, de neîncetată luptă, toate clasele societății și-au dat mîna ca să zăcănuiască, cu forțe unite, descompunerea naționalității... [Încă] din timpul Convenției de la Paris, din 1858, se poate spune că principatele stăteau pe picioarele lor, că erau puse unite... Alegerea prințului Cuza ca domn al ambelor principate și unirea lor într-o singură țară, de sine stătătoare, a fost prima consecință a recunoașterii principiului național”.

Referindu-se la înfăptuirea Unirii, *Al. P. Iliarian* scrie: „Românii din Transilvania, în împrejurările de față, numai la principate privesc, numai de aici așteaptă semnul, numai de aici își văd scăparea. Cînd s-a ales Cuza domn, entuziasmul la românii Transilvaniei era poate mai mare decît în principate... Un lucru mi se pare a fi mai mult decît sigur: că românii de peste Carpați, bărbai și femei, bătrîni și tineri, toți ar fi gata de a muri pentru domnul Cuza...”.

Revoluționarul și gînditorul rus *N.A. Dobroklubov*: „Conferința de la Paris a făcut doar un pas spre unirea principatelor. Dar unirea lor definitivă într-un stat independent a rămas — ca și în trecut — o dorință a poporului, dorință de atîtea ori zadarnic exprimată în

întreaga lor istorie și acum încă o dată manifestată prin alegerea unui singur domnitor pentru ambele principate. Acest din urmă fapt, neprevăzut de Conferința de la Paris, a alcătuit o problemă nouă pentru cabinetele europene, încă nerezolvată pînă în prezent”.

1860

Referindu-se la încercările cercurilor conducătoare maghiare de a obține recunoașterea de către Viena a unirii Transilvaniei cu Ungaria, revoluționarul rus *N.G. Cernișevski*: „Unirea Transilvaniei cu Ungaria ar însemna o nouă piedică în calea unirii unei treimi a naționalității române cu celelalte două treimi, care s-au unit deja într-un stat”.

8 octombrie Sub presiunea luptei de eliberare a popoarelor asuprite din cadrul monarhiei habsburgice, Curtea din Viena acordă autonomie Transilvaniei, în cadrul Imperiului habsburgic, autonomie ce fusese lichidată odată cu reprimarea revoluției din 1848-1849 și reintroducerea regimului absolutist. *K. Marx*: „Cea mai mare deficiență a acestui document o constituie, după părerea maghiarilor, faptul că Croația, Serbia și Transilvania au fost despărțite de Ungaria și că acestor provincii li s-a acordat dreptul de a avea Diete proprii, dar dacă ne aducem aminte de evenimentele din 1848-1849, avem tot dreptul să ne îndoim că croații, slovenii, sîrbii și valahii vor fi dispuși să împărtășească nemulțumirea maghiarilor și să le acorde sprijinul lor. După cum se vede, în cazul de față, oamenii de stat de la Viena au speculat cu abilitate problema națională, folosind-o în interesul lor”.

26 octombrie În prezența lui Cuza, se inaugurează între Universitate din Iași. *Simion Bărnuț* (năut 1855 și 1863) profesor în Moldova: „Considerați cu cît sînteți voi mai feriți decît celelalte milioane de frați ai voștri care nu se pot bucura de școale înalte naționale, cum ne bucurăm noi în Iași și în București și vă purtați așa ca să formați o generație demnă de strămoșii noștri cei mari, demnă și de un viitor mai fericit”.

2 decembrie *Timotei Gîpăriu*: „Românul întinde și primește mîna de frățietate tuturor națiunilor conlocuitoare aici, nu numai ungurilor, sasului, care domniseră pînă acum, ci și armeanului, evreului, încă chiar și țiganului însă mîna de frățietate sinceră, nu vicleană, dacă va să i-o accepteze acela nu se ferește și va să-i întindă întocma. Iar mîna de frățietate vicleană, cu scopuri egoiste și de supremație sau de domnie, nu o primește și nu o va primi decît cu jugul în grumazi. În scurt, înfrățirea românului cu poporul unguresc din Transilvania se poate aștepta, se poate face și se poate ținea numai ca a unui popor către altul, iar niciodată ca a unui popor către o castă oligarhică aristocratică, care numai per absurdum și-a arogat numele de națiune maghiară. Către poporul unguresc, într-o ade-

văratul înțeles al cuvintului, românul transilvănean niciodată nu a fost neamic, precum nici poporul maghiar întru același înțeles românului nu i-a dat ocaziune de dușmănie între aceste două popoare...”

15 decembrie Banatul este alipit Ungariei, în pofida voinței românilor care cer înființarea în această provincie a unui „căpitanat român”.

1861

1-4 ianuarie Fruntașii politici români din Transilvania, întruniți în conferință națională la Sibiu, adoptă două rezoluții, privind recunoașterea românilor „ca națiune politică și independentă față de celelalte națiuni”, folosirea limbii române în viața publică etc.

8 ianuarie Convenție încheiată între domnitorul Alexandru Ioan Cuza și generalul Klapka, conducător al emigrației maghiare revoluționare în România: „Ca echivalent în schimbul acestui ajutor pe care principele îl acordă maghiarilor în împrejurimi atât de serioase, se statornicește ca o condiție în favoarea românilor din Ungaria și Transilvania că aceștia vor fi împărțâșiți de aceleași drepturi ca și maghiarii... În fine, dacă ar sosi pentru Principele Unite momentul favorabil de a dobândi independența desăvârșită, atunci maghiarii vor da principelui ajutorul puterilor lor; tot astfel, vor face în cazul când principele va socoti ca folositor acest sprijin cu prelejul altor evenimente”.

Bervenczey László, care, după 1849, petrecuse o vreme în România ca emigrant, declară în Dieta din Pesta (1868): „Nu vorbesc numai ca maghiar, ci și ca ardelean. Nu vorbesc numai ca maghiar, ci ca unul care am avut parte de multe binefaceri și simpatii, nu numai din partea naționalității române din patria mea, ci trăind mai mulți ani în București, și din partea românilor din străinătate. E datorință față de patria mea a expune în general în fața onoratei case, că... am găsit destui [români] în străinătate care au fost cu trăgere de inimă, față de mine, dar nu numai față de mine, ci și față de ceilalți conșortii exilați...”

5 februarie La Sighet se înființează Asociația pentru cultura poporului român din Maramureș, militând pentru propagarea cultural-națională a românilor din acest teritoriu strămoșesc.

23 octombrie Se înființează la Sibiu Asociațiunea Transilvană pentru Literatură și Cultura Poporului Român (Astra) sub președinția lui Andrei Șaguna, vicepreședinte Timotei Cipariu și secretar George Bariț; în anii următori Astra va juca un rol important în dezvoltarea culturii naționale și înfăptuirea unității politice a tuturor românilor.

1862

septembrie La Arad, ia ființă Asociația națională arădană pentru cultura și conservarea

poporului român; o asociație similară se întemeiază, un an mai târziu, în Banat: Reuniunea română de lectură din Caransebeș.

1863

7-11 aprilie Congres național al românilor la Sibiu care desemnează o delegație de 10 persoane pentru a prezenta împăratului, la Viena, revendicările politice ale românilor transilvăneni.

3 iulie Își deschide lucrările, la Sibiu, Dieta Transilvaniei; pentru prima dată românii au o reprezentare masivă; se votează legea privind „egala îndreptățire a națiunii române și a confesiunilor sale” și legea folosirii celor trei limbi (română, germană, maghiară) în administrație și justiție. „Cele patru națiuni recunoscute prin lege, adică: națiunea maghiarilor, secuilor, sașilor și a românilor față una cu alta sînt pe deplin egal îndreptățite, și ca atare se folosesc în sensul Constituțiunii transilvane de asemenea drepturi politice. Liberul exercițiu religiosar, precum și egalitatea de drept cetățean și politic a tuturor locuitorilor țării fără distincțiune de naționalitate și confesiune nu suferă prin aceasta nici o restrîngere”.

Simion Bărnuț, în lucrarea *Dreptul public al românilor*: „Ioan Alexandru Cuza, domnul și ducele românilor, a proclamat unirea românilor. Idee sacră fiecărui român și eternă cum are să fie nația. Națiunea română a viețuit cu dreptul său român, cu legile sale, cu datele sale domestice, religioase și politice chiar și supt goți, huni și avari, cu atât mai mult de la fundarea statelor române. Cînd au pierit goții, hunii și avarii, atunci maiestatea națiunii române, disputată de acei barbari a triumfat, și cînd au supus turcii pre greci, pre bulgari și pre unguri, românii și-au

ascurat existența și maiestatea lor națională prin tratate cu turcii”.

26 octombrie Legea privind egala îndreptărire a națiunii române, votată de Dieta Transilvaniei, e sancționată de împăratul Austriei.

1865

Sub conducerea lui Iosif Vulcan, apare la Pesta revista *Familia* (din 1880 se mută la Oradea), tribună de luptă pentru promovarea culturii naționale; printre colaboratori figurează nume celebre ale culturii românești: M. Eminescu, V. Alecsandri, G. Coșbuc, O. Goga și alții.

20 august Criza internă a Imperiului austriac, lupta de eliberare națională a popoarelor subjugate determină Curtea veneză să caute un aliat cu ajutorul căruia să-și mențină pozițiile. Aliatul este găsit în cercurile burgheziei și nobilimii maghiare, cărora le face serioase concesii ce vor sta la baza regimului dualist. Un decret imperial încheie Dieta Transilvaniei de la Sibiu anulând toate legile votate de aceasta.

8 noiembrie Noua Dietă, convocată la Cluj, cu majoritate zdrobitoare nemesească, votează incorporarea Transilvaniei la Ungaria, desființând autonomia principatului; interesele acestui teritoriu urmează a fi discutate în Dieta din Pesta.

Scriitorul englez *Charles Boner* (1815-1870), autorul lucrării *Transilvania Its Products and Its People* (Transilvania, bogățiile și populația ei), călătorește în Transilvania și observă că pe români „nimic nu-i atrage spre Apus [Ungaria]... toate nădejile lor se îndreaptă spre Răsărit [România] și în taină toți trăiesc cu speranța că într-o zi... vor forma o mare și puternică națiune română”.

9 decembrie Deputații români din Banat și așa-zisele „Părți Ungurene” în Dieta Ungariei protestează contra „unirii” Transilvaniei cu Ungaria.

1866

Timotei Cipariu publică, la Blaj, *Principia de limba și scriptura*, primul tratat despre limba română și cea dintâi gramatică istorică românească.

27 martie La Viena, apoi la Budapesta, apare *Albina*, ziar politic al românilor din Imperiul habsburgic; susține cu insistență ideea unității național-politice a poporului român, punând accent pe unitatea culturală. „Așteptăm ca România să devină un soare, ale cărui raze să încălzească și să lumineze pe toți românii din țările vecine” (1870). Deviza publicației: „Daco-România morală, culturală, una și indivizibilă”.

19 decembrie George Bariț și Ion Rațiu elaborează și înmânează împăratului o petiție semnată de 1 493 români prin care protestează împotriva „uniunii” și cer recunoașterea legilor votate de Dieta de la Sibiu; petiția e respinsă.

1867

1 ianuarie La Blaj apare revista lui Timotei Cipariu *Arhiva pentru filologie și istorie*, prima publicație română de filologie.

5 februarie Se încheie acordul claselor conducătoare din Austro-Ungaria, privind crearea statului dualist, în cadrul căruia Transilvania este anexată Ungariei; momentul marchează începutul uneia din cele mai aspre perioade de asuprire națională și socială a popoarelor subjugate din statul dualist.

3 mai În semn de solidaritate cu lupta de eliberare națională a românilor din dubla monarhie, la București, se crează, din inițiativa lui Al. Papiu Ilarian, Aug. Treboniu-Laurian și Florian Aaron, Societatea „Transilvania”, avînd ca scop „stringerea legăturilor de frăție între jumimea studioasă din toate părțile României”.

27 mai Franz Iosif se încoronează rege al Ungariei și sancționează legea privind incorporarea Transilvaniei la Ungaria.

1 august Prima sesiune a Societății Literare Române, creată în aprilie 1866; se hotărăște schimbarea denumirii în Societatea Academică Română („Parlamentul daco-român” îi spun Habsburgii); din 1879 ea devine Academia Română. Prin statut, grupează frunțiști ai științei și culturii naționale din toate provinciile. În ședința inaugurală, *Timotei Cipariu*: „Domnilor! Simțul național s-a deșteptat în toată românimea. Națiunea română a venit la cunoștința pozițiunii ei și se cuvine între națiunile Europei; ea va face toți pașii cuveniți pentru a ocupa această pozițiune cu demnitate... Pină aici, patria română, limba și naționalitatea ne-au fost călceate... Am început

a ne libera patria, am început a ne libera limba... Bărbații de stat ai românilor [se] îngrijiră pentru eliberarea perfectă a patriei române. Sînt de convingere că ei își vor împlini cu seninătate înalta misiune — și patria română în urmă va deveni liberă. Pentru eliberarea limbii naționale va îngrijii mai cu distincțiune, între altele, chiar această Societate Literară”.

1868

1 ianuarie La Brașov (1868-1881), apoi Sibiu (1881-1945) apare revista *Transilvania*, organ al Astrei.

mai-septembrie Trupa de teatru condusă de M. Pascaly efectuează un turneu în Transilvania și Banat, fiind primită cu mare însuflețire; susține spectacole la Brașov, Sibiu, Rășinari, Săliște, Lugoj, Timișoara, Arad și Oravița.

3 mai Fruntași politici români, întruniți în conferință la Blaj, adoptă *Pronunciamentul de la Blaj* — vehement act de protest împotriva „uniunii” din 1865, decretată de clasele stăpînitoare maghiare; autorii documentului sînt supuși persecuțiilor de către autorități.

30 septembrie Se crează Asociația Generală a Muncitorilor din Timișoara, devenită cîrind secțiune a Internaționalei I. Din raportul unui agent de poliție din Timișoara, 2 iulie 1870: „De ieri, la colțurile de străzi sînt afișate noi apeluri, prin care, în patru limbi [ungară, română, germană și sîrbă] în numele misterios al «comitetului», toți muncitorii și meseriașii sînt chemați să participe la adunarea populară care urmează să se țină la 3 iulie, orele 4, pentru a se discuta asocierea muncitorilor...”.

25 noiembrie Dieta din Pesta promulgă legea votată de Dieta din Cluj (nov. 1865) privind „uniunea”; guvernul transilvan este dizolvat, legile Ungariei sînt extinse și asupra Transilvaniei... Nu sînt recunoscute alte naționalități și se interzice folosirea altor limbi. Deputații români și ai celorlalte naționalități protestează vehement în Dieta din Pesta.

Adolf Dobrzanski (slovac): „Națiunile nemaghiare au existat ca atari, în mare parte, în patria aceasta înainte de venirea maghiarilor... Numeroasa națiune română a jucat un rol puternic încă pe vremea împăraților romani... a format un stat independent și, după venirea maghiarilor, a fost guvernată multă vreme de voievozii săi naționali... Națiunea slovacă și cea română au avut o viață independentă de stat înainte de venirea maghiarilor”.

Zvetozar Miletič (sîrb): „Proiectul acesta de lege, care are titlul despre *egala îndreptărire a naționalităților*, purcede tocmai de la punctul «negalei îndreptățiri a naționalităților» și lozincă îl este tocmai aceea, că cetățenii întru toate sînt egali, numai în ale limbii nu, va să zică tocmai în aceea ce e

baza naționalității. Punctul de minecare [de plecare] al proiectului acestuia e negarea naționalităților nemaghiare din Ungaria...”

Alexandru Roman: „...Dualismul acesta... e cu bună seamă ultimul pas care duce la prăbușirea imperiului... Dualismul nu e libertatea, ci e numai «unio duarum nationum contra plures»... Corpul acesta legiutor nu se ridică la înălțimea spiritului timpului de față, ci face pași retrograzi...”.

1869

26 ianuarie La Timișoara are loc Conferința fruntașilor politici ai românilor din Banat și Ungaria; se crează Partidul Național al Românilor din Banat. Prin programul adoptat, partidul combate dualismul austro-ungar, se declară solidar cu celelalte naționalități oprite din imperiu, revendică drepturi naționale legitime pentru români și autonomia Transilvaniei.

23-24 februarie Conferința națională a fruntașilor politici transilvăneni întrunită la Miercurea Sibiului pune bazele Partidului Național Român din Transilvania; ca semn de protest împotriva „uniunii” conferința se pronunță pentru tactica „pasivistă”, de neparticipare la viața politică din Ungaria.

1870

George Bariț publică, în *Analele Societății Academice studiul Despre istoria mai nouă și mai ales despre istoria anilor 1848 și 1849* vibrantă evocare a luptelor românilor pentru libertate națională.

ianuarie O statistică oficială consemnează numărul locuitorilor emigrați din Transilvania: 16 458, dintre care 15 867 se stabilesc în România.

21 ianuarie La Sibiu se înființează Societatea generală de asigurare reciprocă „Transilvania”, care are o agenție și la București.

octombrie La Deva se constituie Societatea pentru crearea unui fond de teatru național român; fondurile sînt adunate din

Întreaga Transilvanie și din România. La Teatrul Național din București se organizează o mare reprezentație în favoarea fondului teatrului transilvănean; Matei Millo, cu trupa sa, întreprinde un strălucit turneu, dând spectacole la Brașov, Sibiu, Orăștie, Cluj, Arad, Lugoj și Oravița.

1871

La Viena se înființează Societatea studenților români „România jună”; militează pentru unitatea națională și culturală a tuturor românilor. Ioan Slavici debutează cu piesa *Fata de birdu* în revista ieșană *Convorbiri literare*.

14-15 august La Putna, sărbătorirea a 400 ani de la tirnosirea ctitoriei lui Ștefan cel Mare, organizată din inițiativa Societății „România jună”, în frunte cu Mihai Eminescu și Ioan Slavici. Participă peste 3 000 reprezentanți ai românilor de pretutindeni; autoritățile habsburgice văd în această manifestare „propagandă pentru realizarea ideii Daco-României”.

1872

21 iunie Frunzașii politici români, întruniți la Blaj, redactează un memoriu prin care solicită recunoașterea limbii române ca a doua limbă oficială, o nouă lege electorală din care să lipsească orice privilegiu de clasă și de castă.

1873

1 ianuarie La Blaj apare revista lunară *Economul*, primul periodic economic al românilor din Transilvania.

1874

14 noiembrie Prin Legea electorală votată de Dieta din Pesta, se acordă drept de vot limitat românilor transilvăneni (doar 3,3% din totalul lor).

Prin vămile din Carpații Răsăriteni se importă din România în Transilvania mărfuri

în valoare de 700 000 florini și se exportă mărfuri în valoare de aproape 330 000 florini.

1875

1 ianuarie La Buda, apare revista *Șezătoarea* sub conducerea lui Iosif Vulcan; prima revistă românească de folclor. La București, P.S. Aurelian publică *Terra noastră. Schițe economice asupra României*, amplă lucrare cu caracter monografic.

Poporul român a acordat și, la rindul său, a primit un larg sprijin din partea forțelor înaintate, revoluționare, din diferite țări.

Revoluționarul democrat bulgar Zahari Stoev (1850-1889), din *Insemnări despre războiul bulgărească*, Sofia, 1972: „Nu există nici un bulgar, mai mult sau mai puțin cult și patriot care să nu fi pășit pe pământul liber românesc și să nu se fi folosit de frățesca ospitalitate a românului. Într-o epocă de o jumătate de secol, într-o epocă extrem de neagră pentru noi, privirea bulgarului a fost în permanență îndreptată spre malul stâng al Dunării. Tot ce a fost cinstit și mare, cine a avut o oarecare inițiativă, cine nu a putut să trăiască și să respire în Bulgaria înrobătită, a muncit în România sfântă. Îmi amintesc, cum își amintesc și toți prietenii mei, de cuvintele: România, București, Giurgiu, Ploiești, Galați și altele, care au fost pentru noi cuvinte sfinte ca și cele din Biblie. Când unii din patrioții noștri, urmăriți de guvernul otoman, scăpau în cele din urmă din ghearele străinului fără de milă, ei găseau salvare într-unul din orașele României. Țara noastră a fost pentru noi un far sfânt al libertății, speranța într-o viață nouă... Români au ocrotit organizarea comitetelor revoluționare, i-au permis lui Rakovski să-și spună cuvintele înflăcărate, i-au permis lui L. Karavelov să-și tipărească ziarele sale *Svoboda* și *Nezavisimost*, i-au permis neînfricatului H. Botev să trimită *Cuvânt către emigranții bulgari* și apoi să editeze *Zname*. Pământul vostru a hrănit pe apostolii libertății bulgare — măreții luptători pentru independența noastră: Levski, Benkovski, H. Dimităr..., adică întreaga pleiadă de mucenici ai noștri căzuți pe câmpul cinstei, ridicați în splinzurători și în înălțările tur-

cești... Din România au ieșit tinerii noștri înarmați, acești eroi ai libertății bulgare: Totio și P. Hitov în 1866, H. Dimităr în 1868, Botev în 1876 și alții... Ați văzut aceasta, ați știut totul și niciodată nu ne-ați urmărit, dimpotrivă ne-ați blagoslovit în lupta noastră sfântă... Nu este nici o ocazie în care românii să fi respins pe cineva dintre mucenicii noștri, măcar că de multe ori ați fost invitați și constrinși chiar să faceți aceasta. România a fost a doua patrie a mii de mucenici ai noștri".

N URMA RĂZBOIULUI DIN 1877 A FOST CUCERITA INDEPENDENȚA DE STAT A ROMÂNIEI. REZULTAT AL LUPTEI EROICE A ARMATEI ROMÂNE ÎMPOTRIVA IMPERIULUI OTOMAN, AL VOINTEI FERME

DE LIBERTATE ȘI NEATÎRNARE A POPORULUI NOSTRU, CARE ȘI-A DOVEDIT ÎNCĂ O DATĂ MAREA CAPACITATE DE LUPȚĂ — DOBÎNDIREA INDEPENDENȚEI NAȚIONALE A DAT UN NOU ȘI PUTERNIC ÎMBOLD DEZVOLTĂRII ECONOMICE ȘI SOCIALE A ȚĂRII, A EXERCITAT O PROFUNDĂ ÎNRIJIRE ASUPRA ÎNTREGII EVOLUȚII ISTORICE A ROMÂNIEI PE DRUMUL PROGRESULUI SOCIAL, A PERMIS AFIRMAREA TOT MAI VIGUROASĂ A POPORULUI NOSTRU CA NAȚIUNE DE SINE STĂTĂTOARE.

1877

9 mai La București, sesiunea extraordinară a Adunării Deputaților proclamă independența de stat a României. Ministrul de Externe, *Mihail Kogălniceanu* declară: „Sîntem independenți, sîntem națiune de sine stătătoare..., sîntem o națiune liberă și independentă”.

Vestea proclamării independenței României este primită cu deosebit entuziasm de către frații din celelalte provincii românești. Numeroși voluntari trec granița pentru a se înrola în armata română, care luptă împreună cu armata rusă, acoperindu-se de glorie; sînt organizate colecte și trimise în țară importante sume de bani precum și medicamente, alimente, îmbrăcăminte etc.

1878

1 iunie - 1 iulie Congresul internațional de pace de la Berlin recunoaște independența României.

14 noiembrie Autoritățile românești, primite cu entuziasm, preiau administrația străvechii provincii românești, Dobrogea.

Istoricul chinez *Li-Sun* în comunicarea *Independența și suveranitatea națională a României*, prezentată la Sesiunea internațională organizată la București, cu prilejul sărbătoririi centenarului independenței (aprilie, 1977): „...9 mai 1877 a fost o zi strălucită, care merită a fi comemorată pe veci de poporul român. În această zi, Adunarea Deputaților a proclamat solemn: «independența absolută a României» și a declarat război Porții. În războiul pentru independență din 1877-1878, poporul român a dus cot la cot cu națiunile asuprite din Balcani bătălii aprige, sîngeroase. Vitejia și dirigența armatei române și victoriile sale strălucite, reputeate pe cîmpuri de bătălie, au fost elogiate în unanimitate de opinia publică mondială, progresistă din acea vreme și au dat, încă o dată, expresie patriotismului poporului român și puterii sale de jertfă în interesul patriei...”

Istoria luptei poporului român pentru cucerirea independenței atestă că în lume nu există niciodată mîntuitor din afară, numai poporul e stăpînul adevărat al istoriei. Indiferent de mărimea unei țări, cînd poporul ei este unit și îndrăznește să lupte, în lume nu există nici o forță capabilă să-i înăbușe voința și graiul, să-i stăvilească dorința progresistă de a trăi independent și de sine stătător. Independența României reprezintă tocmai continuarea și rezultatul firesc al luptei extrem de grele duse de-a lungul secolelor de către poporul român...”

Istoricul britanic *Hugh Seton-Watson jr.*, din comunicarea prezentată cu același prilej: „...Opinia publică engleză a privit cu simpatie lupta românilor pentru obținerea și păstrarea independenței țării...”

În sec. XIX, scena politică europeană era dominată de marile puteri care, în raport cu România, puteau fi împărțite în două categorii: a) Imperiul otoman, Rusia țaristă și monarhia austro-ungară, țări care urmăreau fie să o atragă sub dominația lor, fie să o folosească ca satelit împotriva vechinui rival; b) Marea Britanie, Franța și Germania și, mai tîrziu, Italia, a căror atitudine era con-

diționată de alianța sau rivalitatea față de una dintre puterile din prima categorie. Opinia publică din Vestul Europei socotea că, mai devreme sau mai târziu, Principatele dunărene aveau să fie scoase de sub dominația otomană și anexate de către una sau alta dintre puterile interesate, probabil de către Rusia țaristă...

În timpul tuturor acestor evenimente, primul ministru al Marii Britanii, Disraeli, nu a fost preocupat atât de România, de Bulgaria sau Serbia, cât de relațiile Angliei cu Turcia, Rusia și Austria. Ceea ce nu era de fel valabil pentru marele său rival Gladstone, binecunoscut drept campion al cauzei române, bulgare și sîrbești...

România a supraviețuit ca stat independent într-o mare măsură pentru că oamenii săi de stat au fost diplomați iscușiți, care au știut să folosească ambițiile rivale ale marilor puteri. Kogălniceanu, Brătianu și succesorii lor s-au dovedit capabili să înțeleagă realitățile epocii...

Dar politica marilor puteri și diplomația oamenilor de stat, inclusiv a celor români, reprezintă numai un aspect al istoriei independentei României. *Celălalt este ilustrat de eforturile poporului român însuși. Privind din perspectivă istorică, mi se pare că ultimul fapt este și cel mai important.* Mă gîndesc, în primul rînd, la eroismul soldaților români, care au luptat alături de soldații ruși. Imperiile pe care le-am amintit (otoman, austro-ungar, francez, britanic și țarist) s-au destrămat toate, dar națiunea română a continuat să existe... Nu poate fi însă vorba numai de sacrificiile dintre anii 1877-1878, ci și de rezistența culturală, de apărarea de către popor, veacuri de-a rîndul a identității sale culturale. Trebuie să amintesc aici... extraordinara capacitate a acestui popor de a-și păstra entitatea națională, în cele mai grele condiții, secole de-a rîndul... Formarea și păstrarea limbii române sînt, probabil, una dintre cele mai prețioase realizări ale românilor...

În istorie, multe state s-au ridicat și au căzut; chiar state puternice s-au dovedit adesea surprinzător de vulnerabile. Dar națiunile, cel puțin în Europa timpurilor moderne, s-au dovedit indestructibile. Încercările de a distruge culturile naționale, identitatea națională, au dat aproape de fiecare dată efectul contrar, acela de a întări conștiința națională, atât în rîndurile elitei intelectuale, cât și în masa largă a poporului. Dovada cea mai grăitoare a acestui adevăr este istoria poporului român".

Istoricii sovietici V.I. Grosul și E.E. Certan: „...Înfringerea pe care o suferise [în Războiul Crîmeei] a obligat guvernul de la Petersburg să-și schimbe politica în Orientul Apropiat. Țarismul a înțeles bine că, în noile condiții, ar fi fost o utopie să acționeze cu metodele presiunii sau să-și propună anexarea Princi-

patelor dunărene la Rusia. Mai mult ca oricînd, diplomația țaristă trebuia să recurgă la manevre mai suple uneori chiar de învăluire, și, în lupta cu alte mari puteri, să se dea drept eliberatoarea popoarelor de sub asuprirea turcească, în speță drept protectoare a Moldovei și Valahiei... În politica sa față de România, guvernul țarist pornea de la scopuri interesante — slăbirea Imperiului otoman, înlăturarea influenței Austriei, Angliei și Franței în România și consolidarea propriei sale influențe în această țară...”.

1880

4-5 mai la ființă Partidul General Muncitoresc din Ungaria, la a cărui constituire participă și delegați ai muncitorilor români din Timișoara, Arad, Orăștie, Sibiu și Brașov.

1881

30 aprilie-2 mai La Sibiu, are loc Conferința națională a românilor din Transilvania și Banat, cu 153 delegați; din unificarea celor două Partide Naționale; se constituie Partidul Național Român din Transilvania, cu rol important în lupta românilor pentru unitate națională.

1882

La Sibiu, apare, în limbile română, maghiară, germană și franceză, *Memorialul explicativ*, redactat de G. Bariț, în care face cunoscută istoria, situația, durerile și năzuințele maselor de români din Transilvania. Lucrarea are larg ecou în rîndurile opiniei publice europene. Ziarul *Innsbrucker Nachrichten* scrie: „Memorialul acesta descrie istoria patimilor de o mie de ani ale poporului român, într-o limbă aleasă, serioasă, bărbătească și convingătoare, combătînd pe adversarii tocmai cu armele lor. După ce ai terminat acea lectură, te întrebi fără voie: de unde a luat acest popor tăria de viață cu care s-a poartă lupta și rezista în lunga serie de o mie de ani, la nenumăratele atacuri date asupra vieții sale?” Ziarul *Vaterland*, din

Viena: „Avem de-a face cu o manifestare a reprezentanților naționali ai poporului român din Transilvania. Dacă acest memorial este considerat de foile maghiare drept numai o păreră particulară a unor agitatori naționaliști, aceasta poate să se potrivească cu punctul de vedere al partidei maghiare soviniște; cu adevărul însă și cu realitatea nu se poate aduce în consonanță această păreră”.

15 februarie La gimnaziul român din Brașov are loc premiera operetei naționale *Crai nou* de Ciprian Porumbescu.

1883

1 februarie Apare la Paris (apoi Bruxelles) revista tinerilor revoluționari români, intitulată semnificativ *Dacia viitoare*. În

paginile ei, sînt propagate ideile marxiste. Publicația militează pentru dezrobirea românilor aflați sub dominație străină. Articolul *România față cu principiul naționalităților*, semnat Ion Dacul: (nr. 2). „Ne-am unit [în 1859] fiindcă toți eram români. La lumina binefăcătoare a civilizațiunii, muntenii și moldovenii au cunoscut că sînt frați, că sînt toți români, că orice luptă între dinșii e o luptă fratricidă și că interesul lor le comandă a se uni... Această unire e incompletă. Peste Carpați, trei milioane de români, care zic ca noi: Sînt români, care vorbesc aceeași limbă, și au aceleași sentimente ca noi... vom spune dar verde și lămurit cugetarea noastră: *Voim Dacia așa cum ea fu*, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie Română... Dacă dreptul are vreo putere pe acest pămînt, Transilvania și celelalte părți ale vechii Dacii, unde românii sînt în majoritate, trebuie să se fusioneze și se vor fusiona mai curînd sau mai tîrziu în statul român... Străbunii noștri ne-au conservat limba și pămîntul strămoșesc; părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut unirea, independența și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru: nouă ne este dat a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face ca egalitatea să nu fie un van nume...”.

15 aprilie Apare în București *Emanciparea*, revistă editată de Cercul Socialist. Din

articolul-program: „Sîntem români și patrioți pînă la marginea aceea care este încă necunoscută sovinișmului și patriotismul nostru, legitimat prin robia veacurilor trecut, cît și prin greutatea ce au neamurile mici de a trăi independente în mijlocul arsenalului european, nu-și va manifesta ființa, nici prin lovituri aduse drepturilor neamurilor străine, nici prin revendicări care ar fi mai mari decît promite dreptatea și adevărul istoric”.

1884

Alexandru D. Xenopol publică *Teoria lui Roesler. Studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană*, în care, combătînd încercările de a nega legitimitatea în spațiul carpato-danubiano-pontic (tezele „imigraționiste”), demonstrează, cu o bogată argumentație științifică, autohtonía și continuitatea românilor pe pămîntul străvechii Dacii.

14 aprilie La Sibiu, apare ziarul politic și cultural *Tribuna*, sub conducerea lui Ioan Slavici, organ de presă al mișcării naționale a românilor din Transilvania. Motto pe frontispiciu: *Soarele nostru la București răsară*. Publicația militează pentru acordarea de drepturi politice românilor, pentru unirea Transilvaniei cu România.

1885

6 august La Cluj, sub oblăduirea guvernanților maghiari, ia ființă Societatea EMKE (Erdélyrészi magyar közművelődési egyesület — Societatea transilvană maghiară pentru cultură), cu scopul de a întări politica propagată de clasele dominante.

1886

15 februarie La Brașov, apare gazeta bilunară muncitorească *Meseriașul român*, publicație care militează pentru apărarea drepturilor muncitorilor.

18 februarie *Monitorul oficial* publică cele spuse în Parlament de Mihail Kogălniceanu, despre imigrarea românilor din Transilvania în România. Kogălniceanu redă cele spuse de ei, în 1877, unui „mare bărbat de stat al Ungariei”, contele *Andrassy*.

„Sîntem făcuți de D-zeu — îi spune Kogălniceanu — ungurii și românii alături unii de alții; trebuie dar să ne înțelegem, ca să avem

o viață de pace și frăție. Numai astfel, românii și ungurii, ne vom putea păstra naționalitatea și individualitatea noastră politică, în fața marilor imperii de care sintem înconjurați și amenințați“

1887

februarie În Parlamentul ungar, deputatul maghiar Lajos Mocsáry demască și combate politica de asuprire națională promovată de clasele dominante: „Se pare că îndobște guvernul n-ar socoti de datoria sa de a stăvili acțiunea incorectă și fără rațiune a șovinismului; dimpotrivă, îl favorizează... Acest procedeu dă loc la prezumții că pentru întinderea maghiarizării totul e permis, că scopul sfîștește mijloacele“.

23 februarie La Sibiu, are loc a treia Conferință a Partidului Național Român, în care se hotărăște adoptarea tacticii neparticipării la alegeri în Transilvania, Banat și părțile ungurene; George Bariț este ales președinte al P.N.R., iar Ioan Slavici secretar.

1888

ianuarie La Blaj, apare *Musa română, foaie muzicală și literară lunară*, scoasă de Iacob Mureșanu.

1889

Apare, la Sibiu, prima parte din lucrarea lui George Bariț *Părți alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani în urmă*.

15 octombrie Gazeta sașilor din Sibiu, *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt* despre situația românilor din Transilvania: „Între românii din Transilvania și frații lor din regatul învecinat există legături intense, directe, seculare, încît aceste două unități etnice, separate prin frontieră, se simt ca o entitate strîns

legată... În problema națională, guvernanții maghiari trebuie să țină seama nu numai de cele trei milioane și jumătate de români ardeleni, ci de toți românii de dincolo și de dincoace de Carpați“.

1890

15 - 16 octombrie Conferința națională a P.N.R. subliniază că românii din Transilvania se simt „membrii mării familii românești de 11 milioane“.

25 noiembrie Ia ființă Partidul Social-Democrat din Ungaria, care grupează în rîndurile sale și socialiști români din Transilvania.

17 decembrie La București se înființează Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor (Liga culturală).

Una dintre primele ei acțiuni importante este redactarea și publicarea, în 1891, în limba franceză, a studiului *Memoriul studenților universitari români privitor la situația românilor din Transilvania și Ungaria*—aspru rechizitoriu la adresa politicii claselor dominante austro-ungare de oprimare a românilor; în final, se adresează un vibrant apel popoarelor europene: „Îndreptați-vă privirile spre Orient, dați-vă silința de a vă încredința voi înșivă prin ai noștri români de încredere despre cele ce se petrec în regatul Ungariei și stăruți prin grai viu și în scris ca adevărul să iasă la iveală. Atunci cînd va vedea că Europa știe cele ce se petrec, reacțiunea din Ungaria se va pleca și ea, se va supune și va face act de liberalism și va scuti astfel naționalitatea de a încordare păgubitoare progresului și păcii... Iar dacă reacțiunea din Ungaria nu va asculta glasul timpului, atunci... nouă, românilor, ni se impune o grea luptă, pe care am fi dorit-o s-o înlăturăm, dar pe care o primim în interesul luminei și al libertății“.

Memoriul studenților români este combătut de cel al studenților maghiari din Cluj, din iulie 1891; i se răspunde prin *Replica studenților români din Cluj, Budapesta, Viena și Graz*, tipărită în limbile franceză, germană, engleză și italiană. Replica are mare ecou în rîndurile opiniei publice europene; alături de mesaje din România, numeroase scrisori de simpatie și solidaritate cu cauza românilor sosesc din Franța, Italia, Danemarca etc.

1891

6 ianuarie C. Mille, în organul Clubului muncitorilor din București, *Munca*: „De cîteva luni, tinerimea se mișcă. Care-i ținta? Dezrobirea fraților români... Voiți să dezrobiți poporul românesc din Dacia veche, veniți sub steagul roșu al socialismului și sub cutele lui veți merge desigur la izbîndă“.

1892

8-9 ianuarie La Sibiu, are loc conferința extraordinară a P.N.R., în care se hotărăște alcătuirea și trimiterea unui *Memorand* împăratului Franz Iosif, în care să fie prezentată situația și revendicările românilor din Transilvania. „Plîngerile noastre — spune Ion Rațiu, președintele P.N.R. — răspîndite în toată Europa, ascultate sînt și recunoscute drept și adevărate de toate națiunile și nu noi purtăm vina că opinia publică europeană a ajuns să recunoască că putred este ceva în statul acesta [austro-ungar]”.

13-14 martie Conferința extraordinară a Partidului Național Român; se definitivează textul *Memorandului*.

28 mai Membrii conducerii P.N.R., însoțiți de 300 reprezentanți ai românilor din Transilvania sosesc la Viena spre a prezenta împăratului Franz Iosif *Memorandul*. La sfatul guvernului ungar, împăratul nu primește delegația, iar plicul (nedeschis), care conținea documentul, este transmis la Budapesta.

9 iunie Revista socialistă *Democrația socială*, din Ploiești: „O Românie mare care să grupeze pe toți fiii ei e un ideal frumos, spre a cărui realizare trebuie să tindem și la care fatalmente vom ajunge, dacă vom pricepe cum trebuie să lucrăm”.

14 iunie Referindu-se la atitudinea Curții din Viena, aceeași publicație scrie: „Purtarea împăratului Austriei față cu deputațiunea românească din Transilvania, săptămîna trecută, a dovedit încă o dată că greșită este totdeauna nădejdea că lumea pune pe monarhi, căci grija principală, dacă nu unică, a acestora este de a-și vedea de interesele lor proprii...”

9 septembrie Guvernul maghiar ordonă anchetarea celor „vinovați” pentru tipărirea și înaintarea *Memorandului*.

1893

31 martie - 3 aprilie La București are loc Congresul de constituire a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (P.S.D.M.R.), primul partid politic al clasei muncitoare din patria noastră.

Situndu-se de la început pe pozițiile socialismului științific, partidul revoluționar al clasei muncitoare din România și-a propus ca obiective fundamentale soluționarea problemelor arzătoare izvorite din realitățile concrete ale țării, din necesitățile dezvoltării României pe calea progresului. La Congresul de constituire a partidului, delegații au relevat faptul că „în Transilvania trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic”, că ei „sînt supuși la necontenite vexațiuni din partea unor administrațiuni fără scrupule”.

13 mai Procurorul general din Cluj intențază proces întregului Comitet Executiv al P.N.R. din Transilvania.

23-24 iulie La Sibiu, Conferința Partidului Național Român — deschisă în prezența a peste 2 000 persoane — adoptă o rezoluție prin care își exprimă solidaritatea cu conținutul *Memorandului*, protestînd, totodată, împotriva procesului intentat conducătorilor P.N.R. Prefectul județului Sibiu informează pe superiorii săi că „adunarea generală a votat aceste rezoluții cu mare însuflețire”.

25 - 31 iulie La Zürich, se desfășoară Congresul III al Internaționalei II; din *Raportul prezentat de delegația Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România*: „E de datoria noastră de a recunoaște acest adevăr istoric că clasele domnitoare maghiare, abia liberate de jugul austriac, au reluat pe socoteala lor o politică detestabilă de apăsare asupra naționalităților slave și române supuse hegemoniei lor. În Transilvania, trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic și în imposibilitate de a-și trimite un singur reprezentant în Cameră. Ei sînt supuși la necontenite vexațiuni din partea unei administrațiuni fără scrupule”.

5 septembrie Sub titlul *Declarație*, organul de presă al P.S.D.M.R., *Munca*: „Noi, ca și toți socialiștii, recunoaștem fiecărui popor dreptul de a se stăpîni și de a se cîrmui pe sine însuși, în care drept intră și acela de a dezvolta liber cultura sa națională. Cu atît mai mult nu putem nega acest drept poporului căruia [ii] aparținem”.

decembrie În România, au loc manifestații de solidaritate cu memorandistii și de spri-

jinire a cauzei românilor subjugată. În Camera Deputaților vorbesc A. Stologan, Ion Grădișteanu și Mișu Balș; în Senat — D. A. Sturdza, P.S. Aurelian, V.A. Urechia.

1894

6-7 Ianuarie Se constituie Partidul Muncitoresc Social-Democrat din Ungaria, în rândurile căruia intră și numeroși muncitori români din Arad, Timișoara, Cluj etc.

5 martie La Oxford, sub președinția filologului W.R. Morphill, are loc un miting de solidaritate cu memorandiștii; se adoptă o moțiune în care este exprimată simpatia pentru lupta românilor transilvăneni.

aprilie În multe alte localități din România se desfășoară mitinguri de solidaritate cu frații de peste munți.

25 aprilie - 13 mai La Cluj, se judecă procesul intentat memorandiștilor. În ziua deschiderii, în oraș sosesc zeci de mii de români din toate părțile Transilvaniei, pentru a-și exprima solidaritatea cu cei inculpați.

12 mai Apare, în ziarul *La Justice*, un articol al lui G. Clemenceau, în care marele om politic francez ia apărarea memorandiștilor, subliniind legitimitatea istorică a luptei românilor pentru dezrobire națională.

15 mai *Munca* publică articolul *Procesul de la Cluj și răscălele sărănești*: „De mai bine de două săptămâni, Curtea cu jurați din Cluj judecă Comitetul Național Român din Ungaria. Acest proces este rezultatul firesc ce a trebuit să producă dualismul austro-ungar; el nu-i decît rezultatul asupririi românilor de către clasa stăpînitoare maghiară. Pentru că,

după stabilirea dualismului, magnații maghiari au devenit stăpîni și exploataorii românilor. Să se știe bine de [către] toți, că nu poporul maghiar, nu păturile muncitoare fac proces românilor, pentru că ele suferă de la clasele stăpînitoare tot așa ca și românii... Toți oamenii cinstiți și sinceri simpatizează cu acuzații, cu poporul românesc din Ungaria, care se agită și vrea să-și aibă drepturile lui. În țară la noi s-au făcut mitinguri de protestare, de solidaritate cu acuzații din Cluj, cu poporul suferind. Purtarea stăpînirii maghiare este nedemnă, procesul intentat românilor este condamnabil din toate punctele de vedere. Aceasta este părerea noastră, a socialiștilor, în procesul dintre stăpînitorii unguri și [luptătorii] români”.

Fruntașii politici români din Transilvania redactează și difuzează manifestul *Către poporul român*: „În aceste zile grele, hoi, poporul român, care sintem adunați la Cluj la această pertractare și cei ce, împiedicați fiind, n-au putut lua parte la ea, cu toții într-un singur simțămînt și un singur glas să declarăm în auzul lumii întregi următoarele: 1) *Memorandul* este al nostru, al poporului românesc și Comitetul Național din încredințarea noastră l-a redactat și l-a așternut la M [ăria] Sa și l-a împărțit la popor; 2) Poporul român cere sus și tare autonomia Transilvaniei, ca noi, poporul român, să fim stăpîni pe soarta noastră”.

După rostirea rechizitoriului, în procesul intentat fruntașilor politici români, dr. *Ioan Raftiu*, în numele tuturor memorandiștilor, declară: „Ceea ce se discută aici este însăși existența poporului român. Existența unui popor însă nu se discută, ci se afirmă. De aceea nu ne dă în gînd să venim înaintea dv. să dovedim că avem dreptul la existență. Într-o asemenea chestiune, nu ne putem apăra, în fața d-voastră; nu putem decît să acuzăm în fața lumii civilizate sistemul asupritor care tinde să ne răpescă ceea ce un popor are mai scump: legea și limba! De aceea nu mai sintem aici acuzați, sintem acuzatori. Ca persoană nu avem ce căuta înaintea acestei Curți cu jurați, fiindcă noi am lucrat numai ca

mandatari ai poporului român și un popor întreg nu se poate trage la bara judecătorească

În apărarea memorandiștilor care au fost condamnați de tribunalul din Cluj — se ridică — alături de românii de pretutindeni — numeroase personalități marcante de peste hotare, pătri largi ale opiniei publice mondiale. Marele istoric francez *Alfred Rambaud* (1842-1905): „Acei care au fost condamnați la Cluj vor fi achitați pretutindeni, în lumea întreagă, și glorificați de conștiința universală. Chiar prin suferința lor, ei au ridicat o chestiune, care nu peste multă vreme va primi o soluție. Ei se pot consola de încercările la care sînt supuși, deoarece ele grăbesc ora minții lor. Temnița lor va deveni cea mai răsunătoare tribună”.

La République Française, din 2 septembrie: „Românii de dincoace și de dincolo de Carpați au fost revoltați de această strigătoare nedreptate... Din adîncul inimii noastre trimitem condamnaților din Cluj și națiunii române pe care o reprezintă omagiul sincerei noastre simpatii. Condamnarea lor grăbește ceasul mîntuirii neamului lor”.

1 iulie Contele Goluchowski, ministrul plenipotențiar austro-ungar la București, într-un memoriu adresat guvernului austriac: „Plîngerile [revendicările românilor] sînt prea întemeiate și, dacă nu se revine cît de curînd asupra acestei stări de lucruri, urmările fatale ale unei atari politici [de asuprire] vor duce la cele mai întinse și neplăcute complicații”. Mișcarea națională care cuprinde „cele mai largi pătri ale poporului”, capătă potrivit aprecierilor diplomatului austriac, „caracterul unei mișcări naționale, ce devine pe zi ce trece, tot mai serioasă și întinsă”.

4 iulie Guvernul ungar interzice activitatea Partidului Național Român, sub pretext că „lucra fără statute”, avînd legături cu elemente din străinătate. Ministerul de Interne dă dispoziții speciale prefectului județului Sibiu, pe teritoriul căruia se află Comitetul Executiv al P.N.R., ca hotărîrea de interzicere să fie adusă la cunoștința celor în cauză și că, „în cazul că membrii Comitetului Executiv nu-și încetează imediat activitatea, în

toate domeniile... se vor lua împotriva lor cele mai severe măsuri”

16 noiembrie La Sibiu, Adunarea națională a românilor protestează împotriva interzicerii P.N.R. și hotărăște convocarea Congresului naționalităților, în vederea coordonării programului de luptă națională și politică a popoarelor asuprite din Imperiul austro-ungar.

1895

26 ianuarie Astra decide elaborarea și publicarea unei *Enciclopedii române*, avînd drept principal coordonator pe C. Diacovici.

10 august La Budapesta, are loc Congresul naționalităților asuprite din Austro-Ungaria, la care participă peste 400 delegați ai românilor, slovacilor și sîrbilor. Se adoptă *Programul alianței partidelor naționale române, slovac și sîrb din Ungaria și Transilvania* care prevede: „Menținerea și sprijinirea reciprocă a programelor naționale, încheierea unei alianțe, pentru a se proceda în comun, în toate afacerile politice care privesc statul și afacerile sale contra sistemului actual și a oricărui alt sistem de aservire, la care sînt supuși de către clasele dominante din monarhie, precum și lupta pentru recunoașterea egalei îndreptățiri a popoarelor”.

19 septembrie Sub presiunea maselor populare din Transilvania, precum și a opiniei publice europene și a intervențiilor diplomatice ale României, împăratul Franz Iosif semnează grațierea memorandiștilor întemnițați la Văcz și Szegedin; întorși la casele lor, aceștia sînt întîmpinați cu bucurie și dragoste de către români. Un document de arhivă consemnează cuvintele țărânului *Dordea*, din com. Bungalad, de lângă Sibiu, adresate unui memorandist întors din închisoare: „Te-ai născut din poporul român, ai luptat și suferit pentru limba română și în numele poporului român te salut și îți urez la mulți ani!” Pentru aceasta, țărânul este arestat și adus în fața Tribunalului. La proces, el declară: „Fapta

pentru care am fost adus ieri în fața Tribunalului poate fi redusă la un fenomen care a dominat timp de 18 secole viața poporului român, și anume, că agricultorul român s-a simțit și se simte unit cu intelectualitatea română, care a crescut din sânul său, care se înfierbântă pentru durerea și dorințele poporului român, care luptă și suferă pentru acesta. Legătura dintre opinia românească și intelectualitatea ieșită din opinia românească este firească, deoarece singele apă nu se face și deoarece nimeni nu cunoaște suferințele agricultorului român și cea luptă neîntreruptă pe care o duce agricultorul român pentru libertate, nimeni nu le cunoaște atât de bine ca intelectualitatea română, care, luptând și suferind, este părtaşă a tuturor durerilor... Agricultorul român nu vrea să aibă numai îndatoriri, fiind sătul de asuprirea îndelungată; dorește ca rănila trecutului să se vindece, să i se dea drepturi care i se cuvin“.

1896

4 ianuarie În București, are loc un mare miting de solidaritate cu lupta românilor transilvăneni.

25 ianuarie Dr. Ioan Rațiu elaborează un *Proiect de manifest*, referitor la programul de viitor al mișcării naționale românești: „P.N.R. stă neclintit pe baza programului național din 1881 și toate faptele și acțiunile vor fi inspirate de drepturile noastre sfinte și de interesele poporului român, pe care-l reprezentăm noi“.

6 aprilie Comitetul Executiv al Congresului naționalităților din Austro-Ungaria publică un protest, prin care dezvăluie opiniei publice situația nedreaptă a naționalităților din monarhia dualistă, voința acestora de a-și impune drepturile ca entități vii, care și-au păstrat de-a lungul veacurilor existența lor națională, limba, obiceiurile și conștiința de neam.

2 mai Nou apel pentru convocarea unei conferințe a P.N.R. la Sibiu, interzisă de autoritățile austro-ungare.

9 iunie La Viena, mare miting al naționalităților asuprite din Imperiul austro-ungar; prezidează dr. L. Psenner, președintele Partidului Social-Creștin din Austria; participă peste 6 000 persoane; moțiunea adoptată aduce un omagiu naționalităților, pentru lupta lor „energică împotriva opresiunii“.

11 iulie Miting organizat la Paris de „Coloniile“ română, sîrbă și ceho-slovacă; prezidează Emil Flourens, fost ministru de Externe al Franței; printre miile de participanți: G. Clemenceau, directorul ziarului *La Justice*; Sansboeuf, președintele Ligii Franceze; Millevoye, directorul ziarului *La Patrie*.

1897

28 septembrie *Lumea nouă* reproduce discursul lui Barbu Ștefănescu Delavrancea la o întrunire, din București, de solidaritate cu lupta de eliberare națională a românilor de peste Carpați: „Diferite state la care ar aparține un popor nu fac din el mai multe ființe deosebite, nici mai multe bucăți contopite în alte ființe etnice. Aceeași origină, aceeași limbă, același geniu, o identitate de funcțiune în omenire, în trecut, ca și în prezent, fac din noi, toți românii, o singură ființă, animată de un suflet care crește neconștient, reflectînd în aceeași conștiință durerile trecutului și speranțele viitorului. Oriunde ar fi atinsă această ființă, emoțiunile ei cutreieră întregul organism, ajungînd la maximum emoțional aici, în mijlocul nostru, în centrul acestui tot etnic și natural. Nimic nu poate perverti un neam care și-a salvat conștiința de sine. Nimeni nu-i poate impune o sensibilitate nepotrivită cu firescul lui, nici noi legi de viață care să-i prefacă conștiința... Soarte, nenorocirile au putut despărți un popor, idealitatea lui însă a rămas identică. În acest înțeles, Carpații nu au despărțit ființa în două, ci i-au menținut întregimea ei, adăpostind în vremuri de urgie, pentru a revărsa mai apoi de o parte și de alta, aceeași doină, în aceeași limbă, mișcată de același geniu...“

Cît pentru noi..., noi concepem ființa etnică și psihologică a românilor ca un gigantic și secular copac, ale cărui rădăcini

despică stîncile, străbat Carpații și se infing adînc de o parte și de alta, ale cărui ramuri sănătoase și pline de rod... se apleacă fermecător peste apele Danubiului. Iacă de ce și în ce sens, domnilor, nefericirile fraților noștri de peste Carpați vor fi pururea nefericirile noastre, iacă de ce injustițiile făptuite în contra lor, în contra noastră se îndreaptă, iacă de ce sabia care spînzură asupra capului lor, deasupra capului nostru se clatină”.

14 decembrie La Sibiu, o consfătuire restrînsă a reprezentanților P.N.R., Societății Astra și ai altor organizații, adoptă o moțiune de protest împotriva adîncirii politicii de exploatare a claselor dominante.

1898-1904

Din inițiativa Astei, la Sibiu, apare *Enciclopedia română* (3 vol.), la care colaborează „aproape două sute de savanți și literați români, între care aflăm nume dintre cele mai ilustre”: Gr. Antipa, Victor Babeș, dr. Valeriu Branție, Ov. Densusianu, Gh. Dima, dr. I. Felix, Titu Maiorescu, C. Rădulescu-Motru, L. Mrazec, D. Onciul, N. Teclu, dr. I. Vaida-Voevod, A.D. Xenopol.

Dr. *Corneliu Diaconovici*, sub a cărei coordonare sînt elaborate cele trei volume, mărturisește în *Prefața la tomul I* că a acceptat în sarcinarea Astei, fiind „pătruns de convingerea că pentru noi astăzi, mai mult decît orînd, este o necesitate neapărată de a reuni izvoarele culturii și conștiinței noastre naționale... Condus de aceste considerațiuni, am început această lucrare, menită a da publicului cititor român un *laconic, dar credincios* cîlduz în toate chestiunile de interes general și, *îndeosebi, un inventar cît mai complet al avuțiilor și forțelor noastre naționale*.”

Ideea conducătoare a *Enciclopediei române* a fost și este deci: a deschide o nouă și bogată resursă pentru înăvuierea culturii și întărirea conștiinței noastre naționale”.

Tomul al treilea, pp. 795-804, „vocea” *Români*: „Românii sînt unul din puținele popoare, cari numai cu greu se pot despărți de locul nașterii lor...”

Românul e muncitor și se mulțumește cu puțin, două însușiri cari încă au contribuit mult să-l facă atît de rezistent față de vicisitudinile timpurilor... În ce privește păstrarea credințelor și obiceiurilor vechi, e de un conservatorism de fier, o însușire care a contribuit în cel mai înalt grad ca românii nu numai să nu fie absorbiți de națiunile mai mari, ce-i încongiură, ci din contră să asimileze frațiuni din ele, cînd s-au așezat între români...

Românul este din firea sa blînd, bun și ospitalier; credincios și devotat pînă la moarte prietenului, soțului și superiorului său, în

care are deplină încredere... Pe cît de bun și drept, pe atît e de curajos și viteaz în luptă cu dușmanul... Basmele lui, privite din punctul de vedere moral, se caracterizează prin ideea și simțămîntul dreptății, prin simpatia pentru întregă natură, cu deosebire prin iubirea și mila pentru ființele slabe și nedreptățite, oameni sau animale și prin credința în triumful binelui în contra răului. Doinele lui exprimă iubire, cult pentru viața familiară, un viu simțămînt de admirațiune pentru frumusețile naturii, dor de țară, speranță, jale, durere și răzbunare; și de multe ori un simțămînt tainic și adînc, care nu se poate exprima de ajuns, decît prin cîntecul duios și melancolic al doinei, iar în limbă prin vorba *dor*”.

Esteticianul francez, *Henri Focillon*, profesor la Facultatea de litere din Lyon, la Sorbona, apoi la Colegiul Franței și, din 1939, lector la Universitatea Yale (S.U.A.), într-un articol scris în 1929 despre români și istoria lor: „[Românii], popor fermecător și puternic, cu multă comprehensiune, au știut să rămînă credincioși unui *ce* străvechi, unei subtile și insistente reverii rustice, care se prinde — ca o liană vie — de formele cele mai rafinate ale culturii moderne. Ne place să le spunem [popor] latin, pentru că ținem încă la această străveche noțiune de gînt și pentru că avem un motiv în plus de a ne apropia de ei; și unii și alții ne tragem din aceeași viață antică... Înfruntînd primejdii, românii au făcut zid în jurul comorilor lor — limba, obiceiurile, amintirile, cîntecele atît de frumoase, în sfîrșit, artele — cînd răsărite din pămînt ca florile, cînd legate de o gîndire străină, dar negreșit colorate de poezia personală.”

România are două axe sau, mai curînd, o formidabilă osatură; masivele carpatice și o cale fluvială — Dunărea. Muntele este adăpostul și meterezul, fluviul este vehiculul...

Într-o perioadă de demult a evului mediu, întâlnim o mare Românie rustică, statornică de cine știe cînd în Transilvania și sprîjinindu-se pe credințele sale, pe obiceiurile sale, pe unitatea sa de limbă și de neam...

Toate bisericile, toate palatele, toate mormintele și toate comorile, făurite la porunca vovoezilor și diferind între ele după gustul măștrilor, emană o forță imemorială, care dă glas aspirațiilor profunde și necurmăte ale spiritualității naționale românești...

În toate colțurile unui teritoriu național, în sfîrșit reunit..., activitatea culturală este considerabilă. Cele trei capite ale istoriei sale — arta veche, arta populară, arta modernă — tind să se contopească, treptat, sub ochii noștri. Energiile dispartate se adună laolaltă. Conștiința națională se afirmă..., înfățișînd omul în totalitatea sa și dăruindu-l conștiinței universale".

1900

La începutul secolului al XX-lea, dezvoltarea social-economică și politică pe ambele versante ale Carpaților, creșterea forțelor de producție și consolidarea relațiilor capitaliste, lărgirea schimburilor comerciale cu alte țări, progresul societății românești, au ridicat în fața națiunii române necesitatea inexorabilă a desăvîrșirii unității statale și făuririi statului național unitar.

Se înființează Asociația socialiștilor români din Budapesta (din 1903, Secția Română a Partidului Social-Democrat din Ungaria).

Contactul permanent dintre socialiștii români din toate provinciile românești, acțiunile lor comune au căpătat dimensiuni noi în primele decenii ale secolului nostru. Milîtînd pentru victoria revoluției proletare, socialiștii români nu negau existența patriei

libere, independente și unitare în dezvoltarea societății. Astfel, ei arătau: „Patriile sînt cadre naționale și istorice de dezvoltare a popoarelor. În aceste cadre s-a întemeiat pentru fiecare națiune o existență proprie, cu tradițiile ei, cu viața ei sufletească, cu idealurile ei, cu civilizația ei, element prețios și indispensabil în concertul civilizației generale. În acest înțeles, patriile sînt necesare, căci în regimul actual, numai înăuntrul acestor cadre popoarele și-ar putea dezvolta în voie și pe deplin toată originalitatea și toată puterea lor de creațiune".

1901

22-23 august La Cluj se întrunește Comitetul Executiv al P.N.R. Din documentul adoptat: „Neînfricați de vijelia grelelor timpuri ce străbăteam, printr-o demnă și neclintită susținere a principiilor singur fericitoare, statornicite și consfințite prin jurămîntul străbunilor noștri, să dovedim solidar că sîntem și vrem să fim neclătinați aderenți ai programului nostru național, membri conștii [conștienți] ai organizațiunei noastre naționale, pe deplin susținute și pătruși luptători pentru mărețul ideal național!

Să dovedim cu înălțată frunte înaintea lumii întregi că nu lăsăm pradă discuției și negării contrariilor noștri existența noastră, ci neșovăitori o impunem prin însăși afirmarea noastră demnă de trecutul și ființa noastră națională".

1902

Apare *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, culegere de documente, în opt volume, privind lupta românilor pentru drepturi naționale. Autorul, Theodor V. Păcățian, este condamnat, de Tribunalul regesc din Cluj, la opt luni de temniță și 2 000 coroane amendă.

1 iulie La Budapesta, apare *Lucașfărul*, revistă română de literatură și artă editată de Al. Ciura, O. Goga, O. Tăslăuanu, tribună de luptă pentru afirmarea culturii române și pentru unitate națională.

1903

11 ianuarie La Timișoara apare săptămînalul *Votul poporului*, ziar socialist românesc.

3 august La Budapesta apare ziarul *Adevărul (Glasul poporului)*, organ al Secției Române a Partidului Social-Democrat din Ungaria.

1904

11 aprilie La Aleșd (Oradea), peste 5 000 țărani români și maghiari se răscoală; autoritățile austro-ungare trimit armata împotriva răsculaților. În urma ciocnirilor, cad victime atât din rândul populației române cât și a celei maghiare.

Ministrul de Interne al Ungariei ordonă supravegherea studenților români care se pregătesc să participe la serbarea de la Putna.

31 mai La Oradea, festivitățile jubileului a 40 ani de la apariția revistei *Familia*. *Iacob Negruzzi* către Iosif Vulcan: „Soarta a voit ca amîndoi să punem același fel de muncă întru sprijinirea culturii noastre naționale. D-ta printre românii din împărăția austro-ungară, eu în regatul român. Numai noi amîndoi știm greutățile întîmpinate, descurajările ce au trebuit înfrînte, sacrificiile ce au trebuit făcute, dar, pe de altă parte, iarăși numai noi amîndoi știm și bucuriile tot mai dese a izbînzilor cîștigate”.

2 iulie La Putna, București, Suceava, Iași, Rădăuți, Galați, Burdujeni, Brăila, Ițcani, Constanța, în alte localități românești, sînt organizate manifestații prilejuite de împlinirea a 400 ani de la moartea lui Ștefan cel Mare. La Putna, la mormîntul marelui domnitor, în prezența a peste 15 000 oameni, faptele și viața gloriosului voievod sînt evocate de Dimitre Onciul, Nicu Filipescu, I. Șendrea, Eudoxiu Hurmuzachi: „Venit-am la acest mormînt ca la un izvor de viață și virtute, izvor de însuflețire și îndemn la fapte patriotice... Venit-am pentru ca, preamărîndu-l pe el, sufletele noastre să le înălțăm și să le întărîm, neamul să ni-l cîntîm și țara”.

Gubernatorul provinciei, într-un raport către autoritățile de la Viena, recunoaște că „românii din toată lumea serbează azi pe Ștefan cel Mare”.

7 octombrie În Parlamentul ungar, A. Berzevici prezintă un proiect de lege privind re-

ducerea autonomiei școlilor confesionale cu limba de predare nemaghiară.

1905

10 ianuarie La Sibiu, Conferința Națională a P.N.R. alege un nou Comitet Executiv și votează programul de luptă politică, care înscrie la primul punct: „Pretindem neclintit recunoașterea poporului român de individualitate politică alcătuitoare de stat și asigurarea dezvoltării sale etnice și constituționale prin instituțiuni de drept public”.

23 aprilie Clubul parlamentar al românilor, sîrbilor și slovacilor înaintează o adresă Parlamentului ungar prin care se cere „să cadă toate zidurile despărțitoare, care duros se află în firea și astăzi între o parte mică a națiunii, privilegiată și investită cu drepturi constituționale, și între partea preponderantă a națiunii, împovărată cu datorițe de a plăti dări de sînge și bani”.

23 octombrie La Lugoj, cu participarea a peste 20 000 români din 32 așezări bănățene și transilvănene, are loc o întrunire care adoptă următoarea rezoluție: „Drepturi politice fără de recunoașterea naționalității noastre, fără drepturile limbii, bisericii și ale școlii noastre românești nu ne trebuie, nu le primim de la nime și mai puțin de la cei ce voiesc a ne schimba și naționalitatea, căci nu vrem să fim nicicînd cetățeni cu drepturi cît de mari fără a mai rămînea români”.

24-25 decembrie La Lugoj are loc primul Congres independent al muncitorilor români din Transilvania și Ungaria, consacînd existența Secției Române a Partidului Social-Democrat din Ungaria.

1906

27 februarie Clubul parlamentar al românilor, sîrbilor și slovacilor (format din deputații acestor naționalități în Parlamentul maghiar) adresează alegătorilor un *Manifest*: „Absolutismul neomenos exercitat din partea guvernelor maghiare față de noi n-a fost în stare să ne stingă văpaia vieții noastre naționale. Forța brutală n-a putut să ne stînjenească pornirea avîntului în luptă! Corupția n-a izbutit să ne pingărească caracterele. Fondul tendințelor noastre politice și conștiința aceea că națiunile română, slovacă și sîrbă nu sînt încheiate laolaltă numai și numai prin aceleași suferințe, ci și prin comunitatea intereselor politice, ne dă putere și bărbăție pentru continuarea luptei, ne garantează izbînda apropiată a seninelor noastre străduințe”.

CRONICA MARII UNIRI

19 mai Teodor Mihali în Parlamentul ungar: „Vedem înaintea apropiindu-se vremea cînd noi, naționalitățile, de mîna cu poporul maghiar, umăr la umăr, vom lupta pentru drepturile popoarelor țării... Știm noi bine că poporul maghiar încă suferă, ca al nostru, și noi facem deosebire între guvern și organele sale și între națiunea maghiară. Dacă avem dificultăți, ele sînt îndreptate în contra guvernului și a organelor sale, nu contra națiunii maghiare, cu care vrem să trăim și să înaintăm în pace și împreună. Noi protestăm în numele naționalităților, și cred că protestarea aceasta o aprobă și poporul maghiar, în contra faptului că guvernele, respectiv organele lor subalterne, conturbă între noi armonia, pacea, frățietatea”.

6 iunie În parcul din Dealul Filaret (azi Parcul Libertății) se deschide Expoziția generală română. La manifestările artistice care se organizează cu acest prilej, pe toată durata verii, își dau concursul zeci de formații artistice din toate provinciile românești. Prezența lor în Capitală va fi considerată de C. Bacalbașa ca o „preață a măreției istorice de la 1918”.

În ultimele zile ale lui august 1906, se desfășoară la Arenele romane, din inițiativa lui D. G. Kiriac, conducătorul Societății corale „Carmen” și a doctorului C.I. Istrati, comisarul general al Expoziției, un festival de muzică corală.

Primii oaspeți, sosiți la 1 august, sînt bănanțenii. Bucureștenii le fac o primire entuziasată. La Gara de Nord sînt întîmpinați de o mare mulțime și de reprezentanți ai oficialităților din Capitală.

La fel de entuziașt sînt primite și celelalte grupuri. **Adevărul:** „Toate plaiurile românești își trimit cîntăreții să vestească omenirea că nici războaiele, nici hotărîrile vitrege, nici răpîrile, nici asupririle n-au putut pune hotare între inimile românești”. Relativînd primirea făcută de bucureșteni unor grupuri de brașoveni și bănanțeni, același ziar relevă: „Era o îmbrățișare generală între oameni care nu se văzuseră pînă atunci, dar care se iubau fiind din aceeași tulpină, din același singe, avînd aceleași aspirații, aceeași credință în viitor”.

Festivalul de la Arenele romane se deschide în dimineața zilei de 14 august. Participă formații corale din București, Abrud-Sat, Bîrlad, Bocșa Montană, Bozoviciu, Breaza de Sus, Dalboșet, Dumbrăveni, Lugoj, Ocna Sibiului, Orăștie, Oravița, Osoiu, Reșița Montană, Turnu Severin, Săliște, Sîn-Miclăușul Mare, Tigvanul Mare. Solemnitatea începe prin înmînarea unui steag pe care e scris „Unire” Societății corale „Carmen”. După-amiază, ansamblurile bănanțene își prezintă programul în fața unui public de mai multe mii de persoane. Sînt de față: George Coșbuc, Alexandru Vlahuță, Titu Maiorescu,

Barbu Ștefănescu Delavrancea, Spiru Haret.

În seara închiderii festivităților, toate corurile reunite cîntă „în unire și despre unire”, apoi Imnul de stat al României, în timp ce Bateria Calafat, aflată în cealaltă parte a parcului Expoziției, trage 31 salve. La sfîrșit, răsuna *Deșteaptă-te române!*, corurilor și orchestrei alăturîndu-li-se întreaga asistență de mii de oameni. Este, după cum scrie ziarul *Libertatea* din Orăștie, „sărbătoarea înfrățirii tuturor românilor”.

Evenimentele din august 1906 din capitala României au ecouri largi la Viena și, mai ales, la Budapesta. În Parlamentul ungar, contele Bethlen Istvan atrage atenția deputaților asupra voinței de unitate manifestată de români cu prilejul festivităților de la București...

27 iunie Reprezentantul P.N.R. în Parlamentul ungar: „Programul nostru e de dat vechi. Ce se atinge de programul nostru românesc l-a exprimat frumos un poet ardelean al nostru, iar dacă d-voastră nu cunoașteți programul nostru dați dovadă că nu cunoașteți nici literatura noastră, nu cunoașteți lucrurile noastre culturale, căci altcui ați cunoaște poezia, pe care iubitul nostru poet de mare talent, Octavian Goga, din ale cărei poezii mai multe sînt traduse în ungurește, a scris-o astfel: «Avem un vis împlinit /

Copil al suferinții./ De dorul lui ne-au răposat/ Și moșii și părinții. Noi știm că lupta noastră nu decurge în contra poporului maghiar. Eu, de ex[emplu] am primit și voturi maghiare. Lupta noastră e dată contra sistemului guvernării de clase maghiare și în contra sistemului oligarhic maghiar”.

13-15 august *România muncitoare*, publică un reportaj despre desfășurarea conferinței generale a sindicatelor și cercurilor socialiste România muncitoare, la care participă și delegați ai muncitorilor din teritoriile subjugate: „V-am adus îmbrățișarea proletariatului român, maghiar și de toate celelalte nații din Transilvania...” — a proclamat în entuziaste cuvântări tovarășul *Auerbach*, reprezentantul proletariatului din Transilvania”.

1907

februarie-aprilie Speriate de eventualitatea extinderii războaielor țărănești și la românii de peste Carpați, autoritățile austro-ungare se precipită; ministrul de Externe austro-ungar, *Alois Aehrenthal*, transmite la București: „Austro-Ungaria nu poate privi cu indiferență războaiele care bîntuie România... Trebuie să ne ocupăm în aceeași măsură de marile tulburări din țara dv., întrucît avem o graniță comună foarte întinsă”.

19 martie - 26 aprilie Parlamentul maghiar votează legile școlare (*Legile Appónyi*), prin care sînt desființate școlile confessionale românești, slovace, sîrbe; discutarea proiectelor stîrnește vii dispute și riposte ferme din partea deputaților nemaghiari.

25 martie Românii din Cleveland (S.U.A.) publică un protest împotriva politicii cercurilor reacționare din Austro-Ungaria, ridicîndu-se în apărarea școlilor și a culturii strămoșești: „Românii au fost moșii și strămoșii noștri și pentru limba românească și-au vărsat sîngele lor! Români ne-am născut noi și români vrem să murim. Tot așa vor face și fiii și nepoții noștri și toți românii care vor urma de aici înainte. Graiul nostru românesc nu-l vom schimba cu altul străin, limba noastră românească vom apăra-o dacă va fi trebuință cu viața noastră”.

1908

29 februarie Jubileul a 70 ani de la apariția *Gazetei Transilvaniei*, publicație care a militat necontenit pentru apărarea intereselor economice, politice, sociale și culturale ale românilor de pretutindeni. Printre colaboratorii ei și redactorii ei, mari personalități de pe întreg pămîntul românesc: George Bariț, Ti-motei Cipariu, Ion Heliade-Rădulescu, M. Kogălniceanu, Ion Brătianu, C.A. Rosetti, Ion

Maiorescu, Vasile Alecsandri, C. Negri, A.T. Laurian, A. Pumnul, S. Bărnăuț, Al. Hurmuzachi, Axente Sever, dr. Valeriu Braniște, A. Birseanu, Sever Bocu, dr. I. Rațiu, Vincențiu Babeș, Iosif Sferca Șuluțiu.

Nicolae Densușianu: „*Gazeta*, timp de 70 ani, a fost organul cugetărilor, convingerilor, suferințelor și speranțelor naționale ale românilor de peste Carpați; a apărut cu demnitate onoare și drepturile poporului român; a strîns legăturile ce unesc pe frații din aceeași familie; a întărit puterea morală a națiunii și a transmis faptele demne de memoria părinților noștri”.

Sindicatul ziaristilor din București: „Politicește despărțiți, culturalicește însă una, avem astfel dreptul și noi a numi *Gazeta Transilvaniei* a noastră și a o sărbători ca pe a noastră, urîndu-i ca și de acum înainte să stea neclintită în slujba aceluiași idealuri, în lupta pentru care a putut să numere victorii sau înfrîngerii, dar cărora a rămas de-a pururea și în orice clipă credincioasă”.

1 iulie La Vălenii de Munte se deschide, din inițiativa și sub conducerea lui Nicolae Iorga, Universitatea populară, ale cărei cursuri sînt frecventate de intelectuali din toate provinciile locuite de români. Ziarul *Drapelul* din Lugoj: „Domnul Iorga a dovedit și de astă dată că are o deosebită pricepere pentru trebuințele românilor de pretutindeni și a căutat după putință, chiar cu mari jertfe,

să satisfacă prin cursurile de vacanță de la Vălenii de Munte o parte din aceste trebuințe".

toamna La Brașov, Oradea, Arad, Sibiu, Deva, Timișoara, Lugoj manifestații de protest împotriva proiectului claselor conducătoare ungare de reformă electorală, bazat pe votul plural, prin care numărul românilor cu drept de vot e redus la cel mult 48 000.

26 septembrie Colonia română din Budapesta hotărăște să doneze 1 000 lei pentru învățătorii din 25 comune muncitorești din Transilvania care vor deschide cursuri pentru analfabeții de peste 24 ani.

19 octombrie Cetățenii Capitalei, întruniți într-un mare miting în sala Dacia „protestează” contra revoltătoarei apăsări a fraților din Austro-Ungaria și declară că statul român nu poate arăta prietenie celor care oprimă pe românii de oriunde".

9 noiembrie La adunarea populară de la Arad, organizată de Partidul Social-Democrat din Ungaria, participă și membri ai conducerii Partidului Național Român.

1909

La București ia ființă Cercul românilor de peste munți, din inițiativa lui S. Mîndres-

cu, Moise Grozea și G. Popa-Lisseanu; societatea sprijină lupta românilor aflați sub dominația străină.

21 ianuarie „Stăpînirea oligarhică ungurească — scrie *România muncitoare* — temîndu-se să nu-i scape din mîini privilegiile, se opune cu cea mai mare strășnicie deșteptării popoarelor supuse, naționalităților nemaghiare... Ziarele care cer libertatea tuturor înăuntrul țării, care apără o politică de democrație și progres, sînt lovite și confiscate. Nu mai vorbim de măsurile represive luate împotriva organizațiilor muncitorești. Ele sînt dizolvate cu nemiluita. În timpul din urmă, autoritatea ungurească s-a năpustit cu mai multă furie asupra presei naționalităților. Întru aceasta a fost lovită și presa românească... Scopul urmărit este ca pe această cale să desființeze ziarul... Redactorii responsabili sînt dați judecății, condamnați la temniță...”

24 ianuarie Sărbătorirea a 50 ani de la unirea Moldovei cu Țara Românească, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza.

România muncitoare publică articolul *Unirea și muncitorii*: „În ziua de 24 ianuarie se împlinește o jumătate de secol de cînd Moldova și Muntenia s-au unit, formînd Țara Românească de astăzi. Acest fapt însemnat din istoria țării noastre are o deosebită importanță”.

1910

31 ianuarie-3 februarie La București se desfășoară Congresul de reconstituire a Partidului Social-Democrat din România. Din raportul prezentat de *M.Gh.Bujor*: „În internaționalismul nu poate fi acuzat de nici o primejdie. El nu e sinonim cu antipatriotismul, ci reprezintă legătura de interese între lucrătorii diferitelor națiuni deosebite în lupta pentru realizarea socialismului. Noi nu urim pe lucrătorul străin și dușmanii noștri nu ne pot acuza că sîntem vinduți străinilor... Iată de ce, fără a ne teme de a fi dați drept vinduți străinilor, noi arătăm lucrătorilor că interesul lor este să trăiască în comună frăție cu toții, că aceasta este condiția triumfului lor. Iată de ce cerem ca celelalte elemente de neam străin, elemente care trăiesc din tată în fiu de decenii și care pe nedrept sînt numite străine, să se bucure de aceleași drepturi și libertăți ca și ceilalți cetățeni români”.

24 martie Ziarele publică o scrisoare a boierului român Vasile Stroescu, adresată Consistoriului Metropolitan din Blaj, prin care donează pentru ajutarea școlilor române suma de 100 000 coroane. „Neamul românesc... rămîne în aspirațiunile sale naționale unit și nedivizat. Unitatea asta provine din sentimentul național puternic al tuturor...” La

4 mai, Vasile Stroescu donează încă 100 000 coroane Societății femeilor române din Arad, pentru ridicarea unei școli superioare de fete.

5 aprilie La Sibiu, Conferința Națională a Partidului Național Român; participă delegați din toată Transilvania. Conferința analizează starea politică, economică și socială a românilor chemându-i la „continuă luptă politică, purtată pe toate terenurile vieții publice și pe lângă observarea celei mai stricte solidarități a întregului popor român”.

13 septembrie Conducătorii politici români din Transilvania înaintează guvernului maghiar un memoriu în 23 puncte, prin care cer: recunoașterea legalității P.N.R., legiferarea votului universal egal, direct și secret, folosirea limbii române în administrație și justiție, respectarea aut nomiei bisericii române.

21 octombrie *România muncitoare* despre Al. I. Cuza: „În persoana lui Cuza-vodă este întipărită unirea Principatelor române, un act foarte frumos, foarte patriotic. Toți românii recunosc într-un glas măreția acestui fapt, nu numai ca istoricește îndeplinit, dar și ca jîntă pentru viitor, căci mai sînt români și în afară de sfera celor uniți”.

1 noiembrie Articolul *Prietenia româno-maghiară*, în publicația *Naghyvradai Munkás Újság*: „În primul rînd, sîntem siliți să constatăm că nici muncitorimea maghiară nici cea românească nu manifestă nici o ură una împotriva celeilalte. Toată lumea știe că n-au de ce se invidia reciproc. Amîndouă sînt deopotrivă de apăsate de jugul capitalist și năpăstuite în egală măsură... Cu toate acestea, asuprirea națională există. Numai că nu din vrerea muncitorilor maghiari, ci împotriva dorinței lor. E în interesul vital al clasei dominante dintotdeauna ca să abată atenția de la propriile ei păcate. Iar mijlocul cel mai potrivit în acest scop este trezirea urii dintre naționalități...”.

1911

Studiul lui C. Dobrogeanu-Gherea, *‘Asupra socialismului în țările înapoiate*: „O țară ca un organism social, trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice. Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad”.

15-17 august La Blaj, pe Cîmpia Libertății, au loc grandioase serbări naționale prilejuite de împlinirea a 50 ani de la înființarea Astrei. Participă peste 20 000 români și cele mai reprezentative personalități din viața culturală și politică: I.L. Caragiale, G. Coșbuc, Șt.O. Iosif, I. Bianu, N. Iorga, Aurel Vlaicu, S.M. Murgoci, S. Mehedinți, V. Eftimiu, Gh. Dima, I. Agrbiceanu, T. Brediceanu, P. Liciu, Aristizza Romanescu, V. Braniște, I. Lupăș. Participanții își exprimă hotărîrea de a milita în continuare pentru apărarea drepturilor românilor, pentru cultura și limba românească. *Tribuna*: „Vom grai oriunde și față de orișicine cu mindrie acest grai care s-a arătat destoinic a exprima orice cugetare cît de înaltă, orice simțire cît de profundă. Îl vom iubi din toată inima, îl vom păzi ca lumina ochilor, și-l vom apăra chiar și cu prețul singelui nostru, toți fără deosebire: bărbați și femei, tineri și bătrîni”.

Publicistul maghiar Kós Károly: „Am văzut adunarea Astrei și doresc să vorbesc poporului meu maghiar despre zilele din Blaj... Am văzut adunați... mii de oameni din România și din toate colțurile Ungariei: capii bisericilor, profesori, proprietari, avocați și deputați, preoți și dascăli, țărani, meseriași, comercianți și săraci: o societate întreagă; și oamenii aceștia au venit aici din însuflețire, din îndemnul propriu; nu pentru ca să cheuiască, ci să se însuflească, să învețe, să asculte sfaturile conducătorilor, ca săpîndu-și în inimă cuvintele lor, să ducă celor rămăși a casă, însuflețire și conștiința națională... Am avut impresia că acesta a fost cel mai mare eveniment politic al anilor din urmă... Acum, după adunarea Astrei, trebuie să recunoaștem, dacă nu ne-am acoperit ochii și nu ne-am înfundat urechile... că în Transilvania avem de-a face

cu o societate românească consolidată, atît pe terenul economic și social, cît și pe cel cultural. Societatea aceasta își cunoaște deplin puterile și scopurile... Societatea aceasta e *nafiuinea*”.

La București au loc festivități prilejuite de împlinirea a 20 ani de la înființarea, Ligii culturale; peste 150 000 participanți din toate părțile locuite de români. *Universul*: „Am putu^t să vedem neamul românesc reprezentat la serbările Ligii... Forțele vii ale provinciilor românești s-au revărsat ca o invariazie asupra metropolei, ca o infuziune vitală”. *Dimitre Onciul*: „Întorcîndu-vă la vetrele voastre, spuneți fraților de acolo că o țară frumoasă, liberă și independentă ce năzuiește mereu înainte, mereu tot înainte..., care este și trebuie să fie mîndria și sperarea neamului românesc întreg, v-a primit cu brațele deschise și cu îmbrățișarea firească... Spuneți și propovăduiți dragostea ce unește frații de un singe, de o limbă și de o lege, spuneți și propovăduiți credința în puterea de viață a acestui neam, sperarea în viitorul României”.

1912

29 mai. La Alba Iulia, se desfășoară un Congres al românilor din Transilvania (peste 20 000 reprezentanți); se adoptă o rezoluție de protest împotriva proiectului autorităților de transformare și mai accentuată a bisericii în instrument politic de aspirare națională.

1 septembrie În Sala „Eforie” din București are loc premiera filmului *Independența României*, realizat de un grup de actori de la Teatrul Național din București finanțati de Leon Popescu. Este primul film românesc de anvergură, primul nostru film istoric, primul film românesc ce s-a păstrat în arhive, primul film românesc ce s-a difuzat în străinătate. Filmul rulează timp de o lună; este prezentat cu mare succes și în mai multe localități din Transilvania. Ziarul *Revărsat de zori*, din Lugoj: „De mult nu s-a pomenit la noi, românii, un entuziasm ca cel ridicat prin reprezentările filmului Războiul pentru independență...”.

1912-1913

Începutul desprinderii României din alianța cu Puterile Centrale. Istoricul american *Paul Schroeder* (Universitatea din Illinois), în studiul *Rumania and the Great Powers before 1914* (România și marile puteri înainte de 1914), publicat în 1975: „Deși legată de Tripla Alianță dir. 1883, ea [România] devine de acum [1913] independentă *de facto* și înclină spre Tripla Înțelegere, fără a denunța alianța secretă cu Austro-Ungaria... Realinierea României a însemnat o schimbare hotărîtoare a raporturilor de forțe în Balcani... În cele din urmă, trecerea României, în 1913, spre o politică de independență națională făcea parte dintr-o orientare ce a dus la intrarea ei în primul război mondial și, după multe vicisitudini, la realizarea statului unitar național... Lupta națională a românilor din Transilvania îngrijora de mult Austria și orice semn de sprijin activ al acestei lupte venind din România o neliniștea. De-a lungul sec. XIX, Austria și-a concentrat în multe rînduri atenția spre Principatele române, încercînd să le mențină în sfera ei de influență și să le oprească... să devină unite național, liberale sau revoluționare. Simpla menționare a unor date — 1821, 1829-1834, 1848-1849, 1853-1856; 1857-1859, 1866-1868, 1881-1883 — amintește de perioadele în care problema românească, în diferitele ei forme, a constituit o chestiune presantă pentru diplomația austriacă... Perioada scursă de la Pacea de la București [august 1913], pînă la izbucnirea primului război mondial a fost, pentru relațiile româno-austriace, o adevărată alunecare în virtej...”.

Nevill Forber, Arnold J. Toynbee, D. Mitran, D. G. Hogarth, în The Balkans. A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Rumania, Turkey (Balcanii. O istorie a Bulgariei, Serbiei, Greciei, României și Turciei), Oxford, 1915: „Rolul important jucat de țară [România] la stabilirea Păcii de la București

[1913] și desprinderea ei de [alianța cu] Austro-Ungaria au stimulat în mod firesc conștiința națională a transilvănenilor”.

1913

14 ianuarie-13 februarie Tratatul prelungit dintre conducătorii Partidului Național Român și guvernul maghiar, condus de contele István Tisza, eșuează. Referindu-se la aceste evenimente, organul social-democraților transilvăneni, *Adevărul* (3 februarie), scrie: „Tisza nu dă drepturi nici neamului său, cum să aducă vreun bine poporului român?”

15 decembrie *România muncitoare*, organul de presă al Partidului Social-Democrat din România, scrie: „Unitatea națională? Câtă vreme se înțelege prin aceasta dreptul fiecărui popor de a dispune el însuși de soarta sa, sintem și noi pentru ea, ca unii ce sintem partizanii și propovăduitorii egalității de drepturi pentru toți...”

1914

15 iulie Austro-Ungaria declară război Serbiei, folosind ca pretext atentatul de la Sarajevo împotriva prințului moștenitor, arhiducele Franz Ferdinand.

17 iulie Reprezentanții Antantei la București fac cunoscut guvernului român acordul țărilor lor privind unirea Transilvaniei cu România, dacă în eventualitatea unui război, țara noastră se va angaja împotriva Puterilor Centrale.

19-22 iulie Marile puteri imperialiste din cele două alianțe militare din Europa se află toate în război.

V.I. Lenin: „De aproape o jumătate de veac guvernele și clasele dominante și din Anglia, și din Franța, și din Rusia, au dus o politică de jefuire a coloniilor, de asuprire a unor națiuni străine și de înăbușire a mișcării muncitorești. Tocmai această politică, și

numai această politică, este continuată de actualul război. În special, politica dusă de Austria și de Rusia, atât în timp de pace cât și în timp de război, e o politică de înrobire a națiunilor și nu de eliberare a lor”.

1 august Telegramă a lui Carol I către Wilhelm II: „... Opinia publică [română] a început să se agite foarte tare și să ia atitudine neprietenoasă față de Tripla Alianță. În sfârșit, s-a întrunit Consiliul de Coroană [la 21 iulie], căruia eu i-am arătat în cuvinte clare situația primejdioasă și i-am atras atenția asupra obligațiilor luate [prin Tratatul din 1883]. Totodată, mi-am exprimat dorința de a alcătui un guvern din toate partidele, spre a influența asupra stării de spirit generale, puțin favorabile, și spre a putea intra în acțiune cu maximum de greutate. După o discuție de trei ore, în care am pus în joc toată elocvența mea și am respins în modul cel mai hotărât argumentele aduse..., [Consiliul] s-a pronunțat totuși cu o unanimitate la care nu mă așteptam... și s-a declarat pentru neutralitate”.

10 august Congresul extraordinar al Partidului Social-Democrat din România și al mișcării sindicale se declară pentru neutralitate, apreciind că aceasta este „singura politică compatibilă cu interesele vitale ale țării”; în caz de primejdie, „muncitorimea română se va lupta chiar cu prețul singelui său, apărând integritatea teritorială a țării împotriva oricărei încercări de violare”.

octombrie-noiembrie Acțiunea Națională (organizație politică ad-hoc, formată din Partidul Conservator-Democrat al lui Take Ionescu, gruparea conservatoare a lui Nicolae Filipescu și numeroase personalități ale vieții cultural-politice, care se pronunțau pentru realizarea unității naționale prin participarea la război alături de Antantă),

în colaborare cu Liga Culturală, organizează mari întruniri și demonstrații.

Definind poziția socialiștilor români față de idealul național, C. Racovski scrie: „Nimeni mai mult decât socialiștii nu se ridică împotriva aspirării, sub orice formă, deci și sub formă de jug străin”.

Constantin Dobrogeanu-Gherea: „...Dorința de întregire a țării... nu e și nu poate fi în discuție. Într-o țară care are nenorocirea ca o parte din trupul ei să fie sub stăpânire străină, întregirea țării e o dorință comună tuturor cetățenilor. Această dorință e în afară de discuție...”.

23 noiembrie *New York Times*: „[Românii] cer astăzi cu stăruință o Românie întregită, așa cum în 1877 au cerut o Românie independentă. Ei cer ca frații lor din Transilvania să fie eliberați de sub jugul austriac, așa cum eroii de la Plevna au eliberat țara de sub dominația otomană”.

1915

În primăvara și vara anului, cercuri largi ale opiniei publice românești, încurajate și de unele evenimente internaționale (ofensiva armatei ruse din martie-aprilie și intrarea Italiei în război, în mai 1915) se pronunță tot mai insistent pentru intrarea în război împotriva Puterilor Centrale.

18 septembrie Se constituie Federația Unionistă; organizația va desfășura o intensă activitate în slujba desăvârșirii unității național-statale.

MICROFIȘIER BIBLIOGRAFIC

Antologia gândirii românești, vol. I-II, București, 1967; Anul 1848 în Principatele române. Acte și documente..., București, 1902; N. BĂLCESCU, Opere, vol. IV, București, 1964; Călători străini despre țările române, vol. I-VI (sub îngrijirea lui Maria Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu), București, 1967-1976; CORNELIA BODEA, Lupta românilor pentru unitatea națională, 1834-1849, București, 1967; V. CHERESTESIU, Adunarea Națională de la Blaj, București, 1966; V. CURTICĂPEANU, Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918, București, 1968; Dicționar de istorie veche a României (sub redacția lui D.M. Pippidi), București, 1976; Documenta Romaniae Historica, seria D (relații între Țările române), București, 1976; Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1893-1900, 1900-1909, 1910-1915, 1916-1921, București, 1966-1975; Gîndirea social-politică despre Unire (1869). Culegere, București, 1966; I. IONAȘCU, P. BĂRBULESCU, GH. GHEORGHE, Relațiile internaționale ale României în documente (1368-1900), București, 1971; N. IORGA, Istoria lui Mihail Viteazul, București, 1968; Istoria lui Ștefan cel Mare, București, 1904; Istoria românilor, vol. I-X, 1936-1939; Istoria românilor din Ardeal și Ungaria, București, 1905; Istoria României în date (sub redacția C.C. Giurescu), București, 1971; Izvoare privind istoria României, vol. I-III, București, 1964-1975; I. LUPĂȘ, Istoria unirii românilor, București, 1937; ȘTEFAN METES, Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX, București, 1977; P.P. PANAITESCU, Mireea cel Bătrîn, București, 1944; ȘTEFAN PASCUL, LIVIU MAIOR, Culegere de texte pentru istoria României, vol. I, București, 1977; GH. POPA-LISSEANU, Dacia în autori clasici, București, 1943; Izvoarele istoriei românilor, vol. I-X, București, 1936; MARIN POPESCU-SPINENI, România în izvoare geografice și cartografice, București, 1978; Presa muncitorească și socialistă din România, vol. I-III, București, 1964-1973; Unirea Transilvaniei cu România, 1 Decembrie 1918, ediția a II-a (sub redacția Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac), București, 1972; ANDREI VERES, Documente privitoare la Istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești, vol. I-XII, București, 1929-1939; A. D. XENOPOL, Istoria românilor din Dacia Traiană, vol. I-XIV, București.

În numerele viitoare ale revistei: TREPTELE UNIRII

Un nou concurs
MAGAZIN ISTORIC.
În numerele 11, 12/1978 și 1/1979,
veți găsi răspunsurile
la întrebările formulate
în cadrul concursului

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XII - Nr. 11 (140)
noiembrie 1978

●
Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
**DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU**

PLANȘELE NOASTRE

Momente din multimilenara istorie a românilor, așa cum și le-a imaginat pictorul Costin Petrescu, în marea frescă ce împodobește cupola Ateneului Român; opera a fost executată între 11 septembrie 1933 și 22 aprilie 1937

În alcătuirea ilustrațiilor acestui număr au fost folosite motive ornamentale din vechi manuscrise și tipărituri românești, după lucrarea Bibliografia românească veche, fascicula 1, 1508-1588, de Ioan Bianu și Nerva Hodoș, București, 1989.

CONTENTS • SOMMAIRE • СОДЕРЖАНИЕ • INHALT • SUMARIO

Chronicle of the Great Union: 60 Years since the Formation of the Romanian Unitary National State. A Survey of the Historical Motivations and Multisecular Struggle of the Romanian People for State Unity

Chronique de la grande union: 60 ans depuis la formation de l'État national unitaire roumain. Une rétrospective des raisons historiques et de la lutte plusieurs fois séculaire du peuple roumain pour l'unité d'État

Летопись Великого Воссоединения: 60 лет от формирования румынского единого национального государства — ретроспективный взгляд на исторические основания и на вековую борьбу румынского народа за государственное единство

Die Chronik der grossen Vereinigung: 60 Jahre seit der Gründung des einheitlichen, rumänisch-nationalen Staates. Ein Rückblick auf die historischen Grundlagen des Jahrhundertelangen Kampfes des rumänischen Volkes für die Staatseinheit

La crónica de la gran unión: el 60 aniversario de la formación del Estado nacional unitario rumano — una mirada retrospectiva sobre las razones históricas y la lucha que el pueblo rumano libró a lo largo de los siglos por la unidad estatal

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana-Maria Șerbănescu, Vasile Șimandan, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase
CORECTURA: Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

MIRON COSTIN ● CORNELIU
DIACONOVICI ● CASSIUS DIO ● JAN
DLUGOSZ ● ANGELINO DULCERTO ●
PIERRE DUVAL ● ANNAEUS FLORUS ● DIO-
NISIE FOTINO ● ION GHICA ● EDWARD GIB-
BON ● PAOLO GIOVIO ● V.I. GROSUL ● HE-
RODOT ● KEITH HITCHINS ● HENRI HON-
DIUS ● JOHANNES HONTERUS ● NICOLAE
IORGA ● KEKAUMENOS ● MIHAIL KOGĂLNİ-
CEANU ● ENDRE KOVÁCS ● AUGUST TRE-
BONIU LAURIAN ● PAUL MAC KENDRICK ●
PETRU MAIOR ● GERHARD MERCATOR ●
SAMUIL MICU ● EFTIMIE MURGU ● SEBAS-
TIAN MÜNSTER ● NESTOR ● NICETAS CHO-
NIATES ACOMINATUS ● NICOLAUS OLAHUS
● DIMITRE ONCIUL ● MARTIN OPITZ ●
ABRAHAM ORTELIUS ● PETRE P. PANAI-
TESCU ● PAUSANIAS ● GIOVANNI DA PIANO
DEI CARPINI ● ENNEA SILVIO PICCOLOMINI
● PLUTARCH ● ANTONIO POSSEVINO ● AL-
FRED RAMBAUD ● RAŞID-AL-DIN ● STEPHAN
LUDWIG ROTH ● AUGUST LUDWIG SCHLÖ-
ZER ● HUGH SETON-WATSON ● ROBERT
SETON-WATSON ● STRABON ● SNORRI STUR-
LUSSON ● DIMITRIE STURDZA ● LI-SUN ●
ŞTEFAN SZAMOSKÖZY ● GHEORGHE ŞIN-
CAI ● THEOPHILACTUS SIMOCATTES ● TRO-
GUS POMPEIUS ● JOHANN TRÖSTER ● GRI-
GORE URECHE ● IOACHIM VADIANUS ●
JEAN A. VAILLANT ● ANTON VERAN-
CSICS ● BALTHAZAR WALTER ● ALEX-
ANDRU DIMITRIE XENOPOL ●